

RĂSBOIUL ROMÂNIEI

TRĂDAREA RUSIEI ȚARISTE

DOCUMENTE OFICIALE

CU O PREFAȚA DE UN DIPLOMAT

**Dezbaterile secrete ale Camerei Franceze
din 28 Noiembrie 1916.**

**Convențiunea Ruso-Română din 18 Septem-
brie 1914.**

**Convențiunea militară a României cu
Aliații din 4/17 August 1916.**

**Insistențele Franței la Petrograd pentru
Intervenția României.**

Ultimatul Franței.

Raportul Pollvanoff.

Documentele generalului Sarrail.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”. SOC. ANON.

BUCUREȘTI

Prețul Lei 6.—

RĂSBOIUL ROMÂNIEI

TRADAREA RUSIEI ȚARISTE

DOCUMENTE OFICIALE

CU O PREFAȚA DE UN DIPLOMAT

**Dezbaterile secrete ale Comerei Franceze
din 28 Noembrie 1916.**

**Convențiunea Ruso-Română din 18 Sep-
tembrie 1914.**

**Convențiunea militară a României cu
Aliații din 4/17 August 1916.**

**Insistențele Franței la Petrograd pentru
Intervenția României.**

Ultimatul Franței.

Reportul Polivanoff.

Documentele generalului Sarraïl.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”. SOC. ANON.

BUCUREȘTI

P R E F A Ț A

Publicarea prezentei culegeri de documente oficiale se impunea ca o nevoie imperioasă pentru luminarea opiniei publice. Dela declararea războiului nostru și până astăzi se observă o dezorientare și o ignoranță completă, în toate cercurile societății noastre, asupra condițiilor conlucrării României cu Aliații.

Tipărirea, în extenso, a debaterilor Camerei deputaților din Franța, constituită în Comitet Secret, la 28 Noembrie 1916 — câteva zile înainte de ocuparea Bucureștiului — este una din cele mai prețioase contribuțiuni la istoria diplomatică și militară a intrării României în marele conflict mondial; împrejurul lor se pot grupa toate celelalte documente oficiale publicate până astăzi sau cari se vor publica în viitor; ele le completează și le explică acolo unde dănele ar fi lipsite de precizie din cauza caracterului lor de spontaneitate.

Traducerea este aproape literală, pentru ca fondul să nu fie întru nimic alterat, chiar atunci când fraza devenea greoaie.

Simpla cetire a acestor documente va arunca o lumină îndesulătoare pentru înțelegerea condițiilor politice și strategice ce stau la baza actului din care a eșit realizarea idealului nostru național; comentariile ar fi premature; ele ar putea influența discușiunile și contribuțiunile documentare cari vor veni, sper, din partea celor inițiați, să completeze și să justifice scopul lucrării de față.

Din examinarea sumară a faptelor expuse în ele se desprind în mod firesc, unele constatări esențiale de ordin politic și de ordin militar, cari cer să fie precizate încă dela început spre a servi ca niște proiecțiuni luminoase pentru o mai lesne pricepere a întregului complex documentar.

Intrădeavăr din punct de vedere politic se poate constată:

1) Că România era angajată în sfera de acțiune a Înțelegerii încă dela 18 Septembrie—1 Octombrie 1914, prin acordul încheiat între guvernele Rus și Român,¹⁾ cu 9 zile înainte de moartea Regelui Carol întâmplată la 27 Septembrie 1914;

¹⁾ cf. pag. 85

2) Că negocierile pentru intrarea României în război au început în 1915, însă ele au fost întrerupte din cauza intransigenței Rusiei asupra unor condițiuni fără acceptarea cărora conlucrarea noastră n'ar fi fost satisfăcătoare;

3) Că data intrării noastre în război ne-a fost impusă de aliații noștri¹⁾ mai ales de situațiunea militară a frontului lor, la Verdun, pe Somme, pe frontul italian și cel rusesc;

4) Că Rusia încă dela început nu a fost sinceră în angajamentele ei și că așteptă cu satisfacție momentul prielnic spre a modifica condițiunile convenției încheiate cu noi²⁾, astfel după cum reese din documentul Polivanoff din 7 Noembrie 1916³⁾;

5) Că guvernul Stuermer a trădat cauza Alianților prin sabotarea războiului nostru. Această trădare care învâluie întreaga tragedie a României, eră așa de invederată cercurilor politice din Apus, încât în Camera franceză, în ședința Comitetului Secret, se strigă deja 28 Noembrie 1916: „Jos Rusia“...⁴⁾ și

6) Că atât dela Sofia cât și dela Petrograd guvernul nostru a fost greșit informat asupra atitudinii Bulgariei.

Cursa ne-a fost abil pregătită. Primul ministru bulgar ne dedea asigurări despre dorința Bulgariei de a se înțelege cu noi. Ele concordau cu asigurările ce ne veneau din cercurile interesate dela Curtea Țarului Rusiei. În același timp însă se stabileau condițiunile în cari Bulgarii trebuiau să colaboreze cu armatele lui Makenzen împotriva noastră și se semnă, la 28 Iunie 1916, acordul între bulgari și germani asupra Dobrogei

Odată intrat pe calea negocierilor cu Primul ministru bulgar, Radoslavoff, — despre cari negocieri guvernul rus avea cunoștință — eră fatal ca guvernul român să primească condițiunile ce ne au fost dictate de ruși. Aceste negocieri ajunseseră atât de departe încât se desemnase orașul Haga ca loc de întâlnire între delegații români și cei bulgari pentru stabilirea condițiilor unei noi politici a Bulgariei față de România și Alianți.⁵⁾

¹⁾ cf. pag. 91 telegrama din 23, Iulie 1916 a generalului comandant șef Joffre către Guvernul român.

²⁾ cf. pag. 85

³⁾ cf. pag. 92

⁴⁾ cf. desbaterile comitetului secret, pag. 55

⁵⁾ Până în Martie 1916 nu a fost nici o negociere între România și Bulgaria. Până atunci Guvernul român fusese informat dela Sofia despre intențiunea bulgarilor de a ne ataca prin surprindere, de oarece bulgarii, de acord cu ungurii, nu voiau să lase României alegerea momentului intrării ei în acțiune. Astăzi se știe cu certitudine că generalul Savoff, fostul șef al

Statului Major bulgar, prezentase Țarului Ferdinand și Guvernului bulgar încă dela 5 Februarie 1915, planul de atac prin surprindere contra României.

Aceste negocieri au fost confirmate de primul ministru bulgar, Radoslavoff, în ședința Sobraniei din 29 Noembrie 1916; cf. și declarațiile D-lui Briand pg. 12

Asupra acestui punct trebuie făcută lumină deplină. Numai atunci se va putea aprecia gradul de înrădărire pe care negocierile noastre cu Bulgaria le-a avut asupra dispozitivului defensiv al frontului nostru dela Sud.

Această înrădărire trebuie asemenea pusă în legătură cu puțința sau incapacitatea de a luă ofensiva contra Bulgariei a trupelor aliate dela Salonic. Incapacitatea, reese clar din examinarea documentelor publicate de generalul Sarrail.

Documentele arată din punct de vedere militar:

1) *Că momentul intrării noastre în război ne-a fost impus de Înțelegere. Aliții l-au ales din necesitățile inexorabile ale războiului pe frontul occidental (luptele dela Verdun, Somme și Adigele superior) în scopul de a ușura acest front și în acelaș timp de starea într'adevăr disperată a puterilor centrale.*

Faptul că eram legați cu Rusia încă din Septembrie 1914, că voiam să intrăm în război la 1915 odată cu Italia, arată că România așteptă ca momentul intrării ei să-i fie dictat de Înțelegere de împrejurările cele mai favorabile și de pregătirea de război a armatei.

Din arătările d-lui Briand în Camera franceză și din documentele ce se vor publica în curând reese, că această pregătire a început încă din Ianuarie 1915, cu ajutorul Franței mai ales; materialele comandate în 1915—1916 au sosit în parte înainte de intrarea noastră în război, iar restul a continuat să sosească pe măsura ce mijloacele de comunicație dintre Aliții noștri și noi, au dat această posibilitate.

2) *Că nu numai momentul intrării noastre în război, bine definit prin cuvintele generalului Joffre „acum ori nici odată”,¹⁾ ne-a fost impus de Aliții noștri, dar însăși direcțiunea principală a atacului nostru în Transilvania cu defensivă la sud ne-a fost indicată așa după cum se exprimă generalul Roques, ministrul de război al Franței în 1916²⁾ și după cum o arată generalul Sarrail în lucrarea sa privitoare la comandamentul armatei dela Salonic³⁾.*

Generalul Sarrail dovedește: a) că armata aliată din Orient n'avea în August 1916 efectivele și materialul necesar pentru a putea lua o ofensiva puternică în direcția Sofia, astfel că nu ar fi putut realiza legătura cu trupele româno-ruse cari ar fi pornit din Dobrogea⁴⁾ b) că nu există cel puțin o înțelegere, mai ales între francezi și englezi, asupra necesității acestei ofensive, după cum se probează prin scrisoarea generalului Robertson, șeful statului major general britanic⁵⁾.

1) cf. pag. 91.

2) cf. pag. 76.

3) cf. General Sarrail. Mon Commandement en Orient.

4) cf. pag. 96.

5) cf. pag. 97.

Drept încheiere a adevărului din prefața noastră, fie-ne îngăduit a cita cuvintele d-lui Briand rostite în Camera franceză cu privire la însemnătatea intrării României în războiu, Ele sigilează o hotărâre fericită, care a determinat triumful Aliatilor și deci liberarea omenirii.

„În timpul războiului d. Tardieu mi-a reproșat energic că am hotărât intrarea României în războiu alături de noi. Mi-a reproșat cu aceeași ardoare că am impus menținerea expediției dela Salonic“.

„Pentru ce? Pentru că rezultatele nu erau imediate — ceea ce n'a împiedicat mai târziu beneficiul acestor operațiuni“.

„Din memoriile lui Ludendorff și din constatările marelui stat-major interaliat reiese că Germania și aliații ei au fost nevoiți să mobilizeze încă 58 divizii pe frontul Oriental, din cauza intrării României în acțiune. Victoria dela Mărășești unde s'a consumat peste 30 divizii germano-austro-ungaro-bulgaro-turce au salvat frontul oriental în 1917, până la venirea iernei, căci prin ocuparea Moldovei și a Basarabiei s'ar fi prăbușit mult mai de vreme armata rusă înainte ca Anglia să fi ajuns la maximul efortului său militar și America să-și fi transportat în Franța trupele sale, imense cantități de alimente și munițiuni cari au hotărât victoria pe frontul occidental“.

Aprilie 1921

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ cf. Discursul D-lui Briand Pr. M. F. în parlamentul francez asupra hotărârilor dela Paris (1920), ca răspuns la interpelarea D-lui Tardieu.

JURNALUL OFICIAL

AL

Republicii Franceze din 10 Novembre 1920

DESBATERILE CAMEREI

Comitetul Secret din 28 Noembrie 1916

On ocaziunea discuțiunii proiectului de lege asupra recensământului și reviziei contingentului 1918 s'au anunțat guvernului Francez mai multe interpelări în legătură cu situația pe fronturi în acel moment.

Ordinea de zi la 28 Noembrie 1916 a comitetului secret a fost următoarea:

1. Interpelările d-lor Meunier Surcouf și Abel Ferry asupra nevoiei de a abroga, fără întârziere, decretul din 2 Decembrie 1915 și de a alipi la ministerul de război corpul expediționar din orient; 2-a, interpelarea d-lui Augagneur asupra propunerilor prezentate de guvern și apărute de el de acord cu comandamentul asupra operațiunilor combinate în Orient; 3-a, interpelarea d-lui Charles Chaumet asupra organizării și conducerii expediției în Orient; 4-a interpelarea d-lui Emile Constant. (Gironde) asupra

insuficienței manifeste a acordurilor strategice cari au precedat concursul loial adus de România cauzei justiției și dreptului.

D. A. BRIAND, președinte al consiliului și ministru al Afacerilor Străine, cere cuvântul de la început spre a prezenta —înaintea interpelatorilor—explicațiuni generale cari să prepare terenul pentru o discuțiune mai metodică asupra punctelor speciale. În acest scop d. Briand se oferă, ca președinte de consiliu și ministru al Afacerilor Străine să expue faptele cari se aplică evenimentelor din Orient, adică „afacerile de la Salonic, din Grecia și din România“.

„D. ALEXANDRU VARENNE.
Dar Polonia?”

PREȘEDINTELE CONSILIULUI un punct cu totul particular. Cred că în ceasul de față, asupra ceia ce numiți chestiunea polonă, toate simțimintele și toa-

te aspirațiile sunt de acord și că, dacă ar fi să le examinăm, n'ar rămâne de considerat decât chestiuni de tact și susceptibilități perfect respectabile.

Dar gândesc că ceea ce face obiectul întrebărilor îndreptate contra guvernului sunt preocupările cari se leagă de Corpul expediționar din Salonic, de conducerea operațiilor militare în această regiune, de condițiunile în care România a fost chemată să vină alături de noi, de acelea în care ea a intrat în război și cauzele și rațiunea evenimentelor militare la care noi asistăm; pe lângă aceasta, care este starea acțiunii noastre în Grecia, cum a fost concepută, condusă, la ce rezultate a ajuns, și ce noi rezultate se pot spera (Foarte bine! foarte bine!)

Cred, că în cea ce privește cel puțin afacerile exterioare chestiuniile se găsesc astfel, nu puse, dar indicate într'un mod satisfăcător. (Foarte bine! foarte bine!) Și Camera va binevoi să recunoască că primind să iau această poziție, nu ușurez rolul guvernului, permit interpelatorilor, cunoscând de mai înainte oare cari obiectiuni pe care ar putea să le opună guvernul, de a reduce și a se rîta argumentele lor atunci când le va veni ora intervenției lor.

Dar mă adresez Camerei întregi.

Știu că în quasi-unanimitatea sa — căci sunt totdeauna, în adunări, în mod forțat, oarecari „parți prisă” omenestă — Camera are dorința de a primi dela guvern, în împrejurările tragice unde ne găsim, explicațiuni cari să o asigure foarte cinstit toate faptele așa cum le cunoștea. Voi spune foarte limpede, cum le cunoștea pentru că am luat

parte la ele ca șef al guvernului și ca ministru al afacerilor străine. (Foarte bine! foarte bine!)

Domnilor, vin de îndată la afacerea cea mai gravă, dacă se privește evenimentele din punctul de vedere al actualității, vin de îndată la chestiunea românească. Indic Camerei, printr'un repede istoric, cum această țară de aspirații nobile, generoase, a intrat în tr'un chip cavaleresc în război, condițiunile în care a intrat, în cari au fost angajate negocierile aliaților cu dânsa, în vederea căror operațiuni militare.

Domnilor încă de la începutul războiului, guvernul a fost preocupat să nu neglijeze popoarele din Balcani și să se străduiască să obțină concursul lor. Aceste sforțări s'au întins, la început la toate aceste țări, în acelaș timp la Bulgari, la Români și la Greci. În cea ce privește pe Bulgari negocierile n'au isbutit; ei erau angajați aiurea, în condițiuni ce se puteau prevedea, de care nu puteam fi siguri, și când momentul lor a sosit, știți cum au intrat în război.

Dinspre greci, dispariția din scena guvernamentală a d-lui Venizelos, care, pe un program larg și nobil de aspirațiuni naționale, se arătase de la început, dispus să intre în război alături de aliați, făcuse situațiunea cu totul delicată în această țară, pot zice chiar melniștitoare. Germanii se instalaseră acolo prin toate felurile ce au obiceiul să practice când ei vor să se infiltreze într'o țară și s'o robească planurilor lor; ei întrebuintară toate mijloacele de corupere și de momeală pe care le cunoașteți.

Era de temut ca la un moment dat, cu toate simțimintele naționale adânc îndreptate către puterile Inteligerei, sub o lovitură de stat guvernamentală, această țară să fie târâtă alături de soarta Bulgariei.

Tratativele cu România dela început

În cea ce privește România, domnilor, încă de la început se an gajaseră tratative cu ea pentru a o aduce să facă războiul alături de noi; aceste tratative priveau un program de aspirațiuni naționale pe cari le cunoașteți. Rusia trebuia chemată să facă concesii esențiale pentru realizarea acestui program. Negocierile fuseră să lungi și grele în 1915: ele nu duseră la nici un sfârșit.

Brătianu în capul puterii, întâlnea greutatea de toate felurile: dânsul avea preocuparea — legitimă, evenimentele nu o probează de cât prea mult — de a nu angaja țara sa într'un chip periculos; dânsul înmulțea precauțiunile și fu un moment, în 1915, când negocierile, cu toate că duse foarte departe, nu reușiră.

Atuncea, domnilor, începură și se înmulțiră din partea Germaniei și din partea Austriei actele de presiune cari trebuiau să sfârșească cu acel tratat de Comerț cu Austria, cu Germania, de pe urma căruia România se vedea obligată, prin condițiunile însăși de altfel, ale vieții sale economice, prin situația geografică în care se găsește, sub influența trupelor massate către fruntariile sale, de a face cesiuni asupra cerealelor sale, asupra petrolului și asupra diferitelor obiecte de consumație pe care le detinea.

Presiunea Centralilor asupra României

Ne-am temut, în acel moment, că s'ar fi putut întâmpla și mai rău. Oh! nu că să fi pus la îndoielă sentimentele poporului român — în toate momentele ele s'au afirmat atât de categoric că n'am fi putut, fără a fi inuști, să ne îndoim de ele — nici ca să ne fi îndoit de sentimentele guvernului: d. Brătianu ne-a probat că loialismul său, nu permitea cea mai mică bănuială. Dar erau în România alte partide. România, știți, fusese angajată de către predecesorul ei rege într'un pact care ar fi pus-o eventual alături de dușmanii noștri. S'ar fi putut întâmpla ca o presiune de ordin militar să fie așa de tare în cât o modificare a sferelor guvernamentale să ne fi expus la cele mai rele pericole.

Contra presiune din partea Rusiei

Când se făcu presiunea ce vă indicați și care se sfârși cu un tratat de comerț, deja neliniștitor, sum s'a putut permite d-lui Brătianu de a echilibra rezistențele sale?

Atunci obținurăm de la Rusia ca să maseze în Basarabia 200.000 oameni, mulțumită vecinătății cărora presiunile Germaniei și Austriei au trebuit să se mărginească la obținerea tratatelor de comerț.

Dar de aceste forțe rusești în Basarabia, marea noastră aliată trebuia să dispue aiurea; ea trebuia, fiind dat că România nu în trase în alianța noastră, să le întrebuinteze pe alte fronturi de o-

fensivă, unde, în adevăr. au fost folosite.

Între timp, negocierile cu România se urmau cu oarecare activitate. Când începu ofensiva rusească a armatelor Brussiloff și Licinsky, când această ofensivă începu a da speranțele la care, desigur, inimile d-voastră, ca și a mea, au luat parte. când Rușii în năntau într'un avânt care se putea crede irezistibil, sub influența căruia se făceau prizonieri în proporții enorme — pentru că, în total cifra acestor prizonieri s'a ridicat la 450.000 — atunci aliații s'au gândit că sosise momentul de a relua, fără pericol pentru România, cu maximum de rezultate pentru Înțelegere, negocierile cu această țară.

Au fost dificultăți de învins; faptul că primele negocieri nu reușiseră au provocat oarecari nemulțumiri la ruși, oare cari decepțiuni amare la unii dintre aliații noștri.

Reluarea tratativelor după ofensiva Brusilov

Am făcut totul spre a împrăștia aceste impresii supărătoare și am încercat de a relua situațiunea în condițiuni mai bune, și o foarte lungă conversație se angajă între guvernele aliate și guvernul d-lui Brătianu. Mai întâi a fost vorba a reface programul concesiunilor primite în 1915 de Rusia program părăsit de atunci. Apoi, fu vorba de a obține de la România ca să vrea să intre în război în momentul favorabil.

Dacă aceste negocieri, întreprinse de la începutul succeselor armatei lui Brussiloff și armatei

lui Licinsky ar fi isbutit atunci, cu planul operațiunilor militare care a fost practicat mai târziu, ele puteau, ele trebuiau chiar să sfârșească prin scoaterea din câmp a armatelor austriace. E sigur că în momentul când acestea în plină dezagregare, în plină de bandadă, se îndoiau sub efortărea rusească, lăsând la fiecare înțâlnire, prizonieri în număr considerabil și un mare material de război în mâinile aliaților noștri — este sigur că în acel moment, până când germanii nu făcuseră încă efortărea de susținere și de organizare pe care au făcut-o de atunci, intrarea în război a unei armate de 500.000 de oameni, constituind aripa stângă a armatelor Licinsky și Brussiloff trebuia să aibă un mare efect militar.

România se decide

Momentul, când negocierile s'au sfârșit prin acceptarea din partea guvernului d-lui Brătianu, nu mai coincidea cu rezultate atât de favorabile. Armata austriacă fusese luată în mână de armata germană. Am fost nevoiți să recunoaștem că cel puțin pentru această campanie trebuia părăsită această speranță.

Cum s'au petrecut lucrurile atunci?

Mai întâi, care a fost atitudinea guvernului francez?

Când vom merge, în cursul discuțiunei, în detaliul lucrurilor, vă voi aduce hârțile cari constituiesc probele. Dar în această expunere repede, vă voi da indicațiuni cari sunt sprijinite pe certitudini și nu va depinde de cât de mine să le scot din dosarul meu.

Direcția operațiilor.—Speranțe de acord cu Bulgaria ?

Guvernul francez, de la început chiar, când orientarea armatelor rusești și succesele repurtate de către ele puteau să ajungă la o altă concepție militară, se gândise foarte mult că România nu trebuia să se multumească a declara război Austriei, că dânsa trebuia să declare război Bulgariei și că, în spre Dobrogea, trebuiau să fie angajate operațiunile militare decisive în unire cu efortarea care ar fi fost făcută prin Salonic pentru a redeschide comunicațiile, a scoate din cauză Bulgaria și a ajunge la Sofia. În toate telegramele schimbate veți găsi această preocupare.

Ea nu era împărtășită de toți aliații. Era mai întâi Rusia, principală interesată, puterea cea mai vecină cu terenul operațiunilor, aceea care era parte principală la negocieri, pentru că dânsa făcea concesiunile.

Mai întâi Rusia nu pierduse speranța ca Bulgaria să se despartă de grupul inamicilor (mişcare).

Vă arăt șaptele. Alții aveau aceiași iluzii care nu privește pe Ruși România a considerat până la cel din urmă minut — voi preciza nu mai de cât — că nu era imposibil să se înțeleagă cu Bulgaria. Și dacă trebuie să vă citesc oarecari acte diplomatice, veți vedea că după mai multe intervenții din partea mea, într'o ultimă telegramă, foarte completă, foarte lungă și foarte energică, trimeasă în Anglia, și în Italia și în Rusia și în România spuneam următoarele

„Vă lăsați legănați de o himeră imprudentă și periculoasă; pe Bulgari nu-i veți putea aduce la d-voastră nu e de cât un mijloc de a-i avea, nu cu noi, dar neutri, atacându-i, făcându-i să simtă greutatea forței și prima cale de luat pentru armatele d-vs. este drumul Sofiei, pe când, în regiu nea unde se găesc armatele noastre, vom face toate efortările pentru a menține pe frontul nostru, maximum de trupe bulgare“. Acest limbajiu a fost afirmat cu tărie neincetat de către guvernul francez și trebuie să spun că, prin efectul negocierilor, guvernul englez sfârșise prin a primi această teză și atunci când în cursul unei conferințe ținute la Paris, d. Lloyd George veni să edlibereze cu noi, un protocol a fost redactat — aș putea să'l citesc — în care noi arătam vederile noastre cu intervenirea prin Dobrogea și prin care noi spuneam Rușilor de a nu trimite numai 50.000 oameni cu scopul de a supraveghea pe Bulgari, ci 200.000 oameni, spre a face, cu armatele române, sforțarea prin Dobrogea.

Planul de război al României

Însă, Domnilor, este un fapt în fața căruia trebuie să ne punem și anume, că condițiunea finală pusă de România și de Rusia era aceasta: Un plan de război va fi întocmit în condițiile următoare:

Mai întâi România refuză de a declara război Bulgariei

Și chiar în ajunul atacului Bulgarilor contra Românilor, însărcinatul nostru cu afaceri la București îmi telegrafia — nu sunt chiar termenii lui, dar este evi-

dent sensul general al telegramelor sale, pe care de altfel as putea-o ceta Camerei dacă ar voi-o:

„D. Brătianu pricepe prea bine că nu puteși negocia cu Bulgaria; astfel că nici nu v'o cere; dar dânsul are toate rațiunile să creadă că va ajunge la ținta sa.

În orice caz condițiunea limpede, formală a României de a intra în război fusese aceasta: **Război Austriei, operațiuni contra Austriei, nimic contra Bulgarilor.**

Ni se cerea numai, pentru ca acestia să fie conținuți, ca armata noastră de la Salonic să arate oarecare activitate pentru a reține pe frontul său maximum de trupe bulgare și trebuie să spun încă de pe acum, domnilor, ridicându-mă contra unor critice pe care le-am întâlnit cu mirare la unii din scriitorii francezi, că din acest punct de vedere corpul expediționar din Salonic și-a îndeplinit scopul, prin aceea că, nu numai grație activității ce-a arătat-o în împrejurări grele, nici un Bulgar n'a fost luat de pe acest front pentru a fi trimis în contra noilor noștri aliați, dar că Germanii chiar au trebuit să trimească întăriri, tot astfel și Bulgaria și Turcii pentru a întări corpul expediționar opus nouă. Iată, deci, în fața căror fapte eram: România spunând: Da, e înțeles, de clar război la epoca cutare, dar nu'l declar Bulgariei și operațiunea mea se va face în Transilvania, iar Rușii zicând: Concesiunile ce facem pentru a obține concursul României sunt limitate la condițiunea că România va constitui aripa stângă a armatelor noastre în Transilvania, în care va năvăli, chiar de la începutul operațiunilor. E o stare de fapt.

Se poate spune unui ministru de externe când și-a îndeplinit o parte din opera sa: „N'ai reușit“. Și pricep bine că nu va lipsi să mi se impute. Sunt cari zic României: „Ar fi fost mai bine un succes diplomatic“. E posibil, nu îți dai seama de cât mai târziu, dar în orice caz este un reproș nemai pomenit față de un ministru al afacerilor străine pe care în cursul anului trecut nu înceta să'l împingă să obție concursul Românilor, e un reproș nemai pomenit ca-să-i spui astăzi: „L'ai obținut... (Foarte bine! Foarte bine!)

Nu insist, domnilor, căci aceasta sunt drumurile bătute de speranțe și de deziluzii sub care este foarte natural să se găsească un guvern; dar de altfel nu mă plâng.

Iată condițiunile în care s'a făcut intrarea în război a României.

Cum ne-au înșelat bulgarii

Ei! bine, domnilor, dacă acest plan militar ar fi fost pus în execuție cu o lună mai înainte adică, dacă cu o lună mai curând, în momentul succesorilor armatei rusești România ar fi intrat în război, nu încapă îndoială că ar fi putut sfârși prin scoaterea din cauză a armatelor austriace.

Ceea ce este sigur e că de abia intrată în război, Bulgaria s'au năpustit asupra României și a-ți văzut atunci că d-l Radoslavoff a arătat d-lui Brătianu câtă dreptate aveam de a'l reține în contra unor iluzii când a spus în public și cu cinism: „Pe când negociam cu reprezentantul României și'l

adormeam cu făgăduelile mele, îmi luam toate dispozițiile și odată momentul venit m'am aruncat asupra României".

Iată faptele. Le pun la dispoziția interpelatorilor cari vor căuta în aceste fapte și în acțiunea guvernului partea de răspundere ca re-i poate fi imputată.

Dar pentru ce România a mers în Transilvania? Domnilor, se pronunță sentințe grăbite; nu se ține socoteală de un fenomen ale cărui efecte le-am cunoscut.

D. LAUCHE. Vai !

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Misticismul popoarelor are o putere contra căreia se zdrobesc, vai!, prea adese ori, raționamentele cele mai bune și argumentele cele mai tari. Opinia publică nu poate să-și închipue teribila eventualitate ce este războiul de cât numai dacă acest război răspunde la speranțe secrete și adânci. Aveam și noi aspirațiile noastre întorcându-ne către unele dorinți naționale adânci și prea legitime. În România, spiritele și inimile erau întoarse către Transilvania. Și de acolo, asupra lor se făcea o aspirație aproape irezistibilă și la care, vai! ei s'au suspus.

Dar care era situația trupelor? Condițiunile cerute de România fuseseră îndeplinite. Un oarecare număr de trupe rusești, a căror cifră era prevăzută, fuseseră masate acolo cu armata română, circa 200.000 oameni. Apoi grosul forțelor românești intraseră în Transilvania și raportaseră succesul pe care-l știți.

De atunci, domnilor, condițiunile luptei au fost modificate. România a fost respinsă pe teritoriul ei care este năvălit. Situația

e gravă, desigur gravă. Dar, în adevăr, domnilor, știu bine că după 28 de luni de război n'ai dreptul să ceri la oarecare forțe credite nelimitate, o știu bine. Ori ce s'ar spune, când îmi întorc privirile către țară, ei bine! nu văd depresiune (mișcări diverse). Nu, domnilor, văd o încredere senină.

La extrema stângă. Nu trebuie exagerat.

D. CLAUSSAT. Dacă țara nu-i obosită, ce vă trebuie!

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Văd preocupări legitime, dar nici odată, în nici un moment această țară n'a avut ușurința să creadă că un război așa de formidabil ca acesta, care a trecut printr'atâtea ceasuri de îngrijorare s'ar termina printr'o apoteoză repede.

D. MAYERAS. S'a avut ușurință să i se spună aceasta.

D. ALBERT FAURE. D-voastră ați spus-o!

D. HENRI GALI. Unul din varii oameni cari, de la începutul războiului, au spus că el va fi lung și greu este tocmai dl Briand.

PRESEDINTELE CAMERELOR. Nu-i nimic care să poată da loc la întreruperi (foarte bine, foarte bine).

Ajutorul dubios al Rusiei

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Dar nici la un moment n'am spus în fața țării, n'am spus înaintea Camerei că operațiunile cari ne-ar conduce la victorie ar fi operațiuni scutite de greutate și de îngrijorări: am spus din potrivă, chiar în declarația guvernului, și într'adevăr ar trebui

cineva să aibă o mare uşurinţă de spirit ca să creadă că în luptă cu Austria cu Bulgaria şi Turcia reunite, lucrurile pot să se petreacă fără nemulţumiri şi fără speranţe înşelate, dar voi avea ocaziunea să spun Comerei, când vom ajunge la acest punct particular al desbaterilor toate, motivele ce avem de a spera şi sunt sigur că ele conţin destulă putere pentru a le împărţi întregii adunări.

Pentru moment, contiuni expansiunea mea. Atunci, în faţa celor ce se petreceau în România care a fost datorია noastră, a Francezilor? Să alergăm în ajutorul acestui popor care se vărâse în luptă în condiţiunile ce ştiţi, cari au fost atât de criticate. Câtă ironie nu s'a făcut privitor la Români! De câte ori nu se spusese:

„Ei aşteaptă victoria spre a intra într'un mod sigur în luptă şi spre a obţine avantajii fără vre-o sfortare! „Le datoram cu atât mai mult ajutor cu cât ei fuseseră mai cavaleri în intrarea lor în război.

Şi ce-am făcut noi, Francezii? Trebuie să spun că încă de la începutul războiului, când începuseră primele negocieri, guvernul francez se pusese la dispoziţia guvernului român spre a-i procura ceea ce putea să-i lipsească. Apoi, negocierile ne isbutind, guvernul român, neliniştit de supravegherea exercitată asupra lui de teribila săi vecini, Germania şi Austria, trebuise să-şi micşoreze cererile, să vegheze pentru ca să nu se poată înări presiunea asupra lui din motive de bănuială.

Dar de îndată ce-am putut, noi, am reluat negocierile şi se poate spune că, atât ca material de război cât şi ca munitii, Franţa, în toate clipele, a făcut totul spre a

satisface cererile României. La un moment dat, chiar, la început de tot, către luna Iunie, presimţind că, poate, câteva informaţiuni bune ce ni se dedeau asupra armatei române — care şi-a făcut probele la alte epoce şi care e formată de oameni valoroşi — ar fi putut fi greşite, asupra unor oarecari puncte, că, condiţiunile brutale şi excepţionale ale acestui război modern, aşa de teribil prin materialul întrebunţat, ar fi putut să aibă oarecare repercutare asupra operaţiunilor unei armate intrând proaspăt în război, oferisem cu insistenţă d-lui Brătianu să-i trimit o misiune militară în fruntea căreia propuneam să pun omul, militarul excelent şi ferm, care, pe frontul nostru a făcut probă de ingeniositate şi de curaj, ale căruia calităţi militare sunt recunoscute de către toţi, pe care le-a manifestat când a fost vorba să restabilească acea nenorocită armată în zdrenţe ce ne venea din Serbia, de a o reconstrui, de a o redisciplina, de a o remoraliza pentru a o pune din nou în Balcani, pe Generalul de Mondésir care, cu misiunea sa, a realizat acolo minuni de reconstituire cu armata sârbească.

În acel moment, starea spiritelor în România era astfel în căutarea d-l Brătianu mă rugă insistent cu tot tactul, toată delicateta ce poate fi întrebunţată de la guvern la guvern când refuzi un dar, de a nu trimite o misiune aşa de înportantă, spunându-mi că-i recunoştea folosinţa, dar că numai prin singur faptul că ar sosi în România ar putea deştepta bănueli de temut şi ar provoca ţărei sale pericole grave.

Acestea pentru ca să vă spun

starea spiritelor în această țară și cât de mare era teama de a vedea Germania și Austria ivindu-se cu tratatul de alianță în mână pentru a-și manifesta pretențiuni brutale, pe care, în alte regiuni le-au manifestat fără ca să aibă măcar o urmă din rațiunile ce le-ar fi putut invoca în România.

De când domnilor, armatele române au cedat, sub lovitură, ce-am făcut noi? Numai decât ne-am întors către Rusia, am suplicat-o să alerge în ajutorul României, i-am spus: Acolo e războiul! pe acolo trebuie atinsă Germania, pe acolo trebuie căutat un succes care poate ar trage după sine deciziuni rezezi spre victorie și spre a obține un răspuns favorabil ce-am făcut? De îndată am făcut sacrificiile ce puteam face, am dat artilerie, munitii, material de aviație cu toate incomoditățile de transport și neazurile ce suferim în unele ceasuri; închirind vapoare, reconstituind încărcături pierdute, prin toate mijloacele ce putință, ne-am dus în ajutorul Românilor.

Am făcut mai mult de cât atât, și spre a determina Rusia care de altfel, trebuie s'o spunem, era pregătită la așa ceva, i-am spus:

Brigăzi rusești trebuie să vie în Franța; ele sunt la Arhanghel sau merg spre Arhanghel, întrebuințați-le în serviciul Românilor, nu le faceți să îndure acest lung transport până în Franța sau până la Salonic; în acest moment nu e de cât un front, frontul amenințat este frontul românesc, dați oamenii ce ne destinați, dar mergeți îndată, cât mai iute veți putea, în ajutorul aliaților noștri și de alt fel, guvernul rus a intrat pe această cale; a prepa-

rat armate pentru operațiuni pre văzute.

Se zice: zilele trec, evenimentele nemorocite se înmulțesc, pentru ce aceste armate nu-și manifestă existența lor și pentru ce ajutorul prețios ce așeptă România nu se arată prin acte aparente?

Domnilor, trebuie să ne dăm seama de greutatea de comunicație în aceste regiuni, vorbesc de acele comunicații cari sunt în serviciul amicilor și aliaților noștri, Rușii.

Miscările de concentrarea trupelor sânt încete, greoaie și penibile. Intre dorința amestecată cu neliniște ce se simte când citești noutățile și când ai harta sub ochi și realizarea planului care se vede cu simplul bun simț din punctul asupra căruia o sfortare eficace ar putea fi dată, între această dorință și realizare se găsesc toate greutatea de comunicație, de concentrare, de transport de material și din cauza acestor greutăți se produc încetinile ce le regretăm cu toții.

Dar, domnilor, noutățile ce ni s'au dat zilele acestea sunt că forțele rusești sunt concentrate și că ele vor intra în acțiune dacă n'au făcut-o deja.

D. ANDRE LEBEY. Vor ajunge cum au ajuns „carabinierii“, când Bucureștiul va fi luat!

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Permiteți-mi, scumpul meu coleg, să vă spun că pricep ca unul din compatrioții noștri, ca una din compatrioatele noastre cari sunt victime crude ale războiului, ca aceia sau acelea să aibă un minut de grijă mergând până la pesimism, e scuzabil, dar noi, n'avem dreptul să fim așa; în nici un moment. (Aplauze prelungite.)

D. ANDRE LEBEY. Nu vă pri-

mesc lectia, d-le Președinte al Consiliului. Nu sunt pesimist. Dar am dreptul să vorbesc. (Mișcări diverse).

PREȘEDINTELE CAMEREI. Domnilor vă rog a păstra tăcerea și calmul care convine unei asemenea dezbateri.

D. ANDRE LEBEY. Nu sunt pesimist, dar voese să se facă ceva.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Când vezi compromisă sau amenințată printr-o executare, asupra căreia vai! multe elemente îți scapă, o idee către care ți-ai îndreptat spiritul, eforturile, pe care ai crezut-o o idee bună când ești convins că prin punerea în practică a acestei idei poate, fără îndoială, războiul ar fi putut fi redus în durată și victoria adusă mai curând, încerci mai multă nerăbdare de cât alții și ai oare care rațiune de a fi înfrigorat.

Totuși cu toate evenimentele dureroase înregistrate zilele din urmă păstrez ferma speranță. (Interruperi și mișcări diverse).

D. BRIZON. Peste-o sută de ani! **PREȘEDINTELE CAMEREI.** Nu e în adevăr momentul de a interrompe.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. ...că acțiunea aliaților noștri ruși va împiedica evenimentul penibil... (Interruperi de pe unele bănci din partidul Socialist).

PREȘEDINTELE CAMEREI. Domnilor, binevoiiți a nu turbura Adunarea cu incidente secundare.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. ...evenimentul penibil și grav de care ne temem cu toții: Iată condițiile în care au fost angajate negocierile cu România, evoluțiunea ce ele au urmat la două epoci, în 1915 și anul acesta. Iată condi-

țiunile puse de România și de Rusia, de o parte pentru intrarea în linie a României și de altă parte, pentru concesiunile Rusiei. Iată evenimentele așa cum s'au produs; și iată, în fața primelor însucese, eforturile guvernului francez pentru a veni în ajutorul aliaților săi.

Situația corpului expediționar dela Salonic

Voi examina acum situația corpului nostru expediționar din Salonic.

În ce condiții a fost întreprinsă această expediție? Nu e nevoie s'o amintesc; în ultimul comitet secret, am discutat pe lung asupra acestui punct.

Am expus cum corpul nostru expediționar, redus la un foarte mic număr de oameni, fusese târât de o chemare în ajutorul Serbiei, cum, după ce ajunsese până la Krivolak, n'a putut să-și continue efortarea, ce neînțelegere se produsese atunci între guvernul englez și noi, cum, această neînțelegere împrăștiată, era prea târziu pentru a salva armata sârbească, eforturile ce-am făcut pentru a o strânge la un loc, și cu toate că se găsea într-o stare de plâns, spre a o reconstitui spre a o pune în stare să se refutoarească către patria sa.

În toată această trecere de timp, noi guvernul francez, n'am încetat de a face eforturile cele mai mari pe lângă aliații noștri pentru a-i aduce ca, împreună cu noi, să trimită la Salonic forțele necesare, indispensabile unei operațiuni strategice cu sorți de izbândă.

Dar chiar din luna Iunie, în acest timp unde bântuiesc frigurile corpul expediționar fusese atins. Un mare număr de oameni fuseseră imobilizați. Nu ne puteam gândi să mai facem imprudențe și, într'un ceas când nu puteai lua în considerație nici o operație militară, nu era cu puțință să te gândești de a trimite la Salonic oameni cari, ca multi dintre camarazii lor, ar fi fost negreșit victimile frigurilor. A trebuit să așteptăm, spre a întări corpul expediționar minutul când medicii aveau puțință să ne spue că trimiterile de întărire de înlocuire și de trupe noi, puteau fi debarcate la Salonic, fără grijă; și aceasta am și făcut-o.

S'a spus că corpul expediționar fusese mărit de guvern peste măsură.

D. BRIZON. A fost micșorat de figuri. (Sgomot).

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Cei ce s'au dus la Salonic ne-au spus că generalul comandant, șef n'avea mijlocul, n'avea puțință de a întreprinde operațiuni de așa fel ca să dea rezultate strategice întinse. Nici odată, cel puțin pentru anul acesta n'a fost în concepția aliaților de a întreprinde, prin Salonic mai ales, în epoca tardie unde această întreprindere putea începe, o operație de așa fel în cât să ne ducă la marile rezultate strategice pe cari le-ați putea întrezări. Rezultatul strategic în chestiune poate fi realizat de trupele ruso-române în număr îndestulător și mergând prin Dobrogea în legătură cu anume operațiuni în treprinse de corpul expediționar din Salonic; de altfel, în aceste condiții au fost prevăzute planu-

rile și în aceste condiții a început executarea lor, și repet aci cu tărie că obiectivul principal al armatei Salonicului a fost realizat de ea și anume că nu a permis unui batalion bulgar, german sau turc, să se despartă de acest front pentru ca să meargă să mărească numărul dușmanilor a căror victimă este România.

Adaugă că cu efectivele de care dispune acest corp expediționar a putut începe realizarea planului ce avea în vedere, în așa chip, în cât ați putut constata, domnilor, că instalarea la Monastir, a trupelor noastre și a trupelor sârbești este un prim rezultat care nu trebuie neglijat.

Desigur, nu e un rezultat pe care înțeleg să-l exagerez din punct de vedere strategic, dar din punct de vedere tactic e puternic, și o să vă spun pentru ce.

Pentru că dacă armata din Salonic n'ar fi putut merge la Monastir și libera părțile din susul acestui oraș, ar fi fost nevoită la un moment dat din cauza asprimei ernei în aceste ținuturi să se reîntoarcă în câmpul întărit, re-câtă vreme sârbii reîntraseră în patria lor.

Nu trebuie împins prea departe gesturile cu caracter sentimental. — — — — —

(Urmează discuțiunea asupra generalului Sarrail, a evenimentelor din Grecia, până la retragerea de la Krivolak, asupra Poloniei, asupra Norvegiei etc).

PREȘEDINTELE CAMEREL

D. Meunier-Surcouf are cuvântul pentru a-și desvolta interpellarea.

Interpelare asupra armatei dela Salonic

D. MEUNIER-SURCOUF. Domnilor, la 2 Decembrie 1915 guvernul a promulgat decretul care conferea generalismului direcțiunea supremă a armatelor din Orient. Acest decret este practicat de un an și față de rezultatele obținute ne putem întreba ce-a determinat pe domnul președinte al consiliului ca să-l dea.

A fost promulgat după dezastruase expediții de la Dardanele și după campania din Serbia și se poate presupune că D. Briand a căutat prin el o îmbunătățire a organizației militare și a conducerii armatelor în Balcani. Cu toate acestea, când ne-am dus, împreună cu colegul și prietenul meu D. Chaumet, în Noembrie, la Salonic, n'am găsit de cât o armată venită acolo fără direcție, fără directive, cu o organizație care nu era aceea ce-ar fi trebuit pentru a face războiul în acea țară și cu mijloace mediocre pentru un obiectiv militar serios. Trupele noastre erau atinse de dizenterie și paludism; mijloacele de aprovizionare erau cu totul neîndestulătoare într-o țară unde văile sunt fără drumuri și muntii fără mici o cale de suit.

Cum aceste greutăți nu fuseseră prevăzute și cum cei cari se băteau trebuiau aprovizionați, a trebuit să luăm soldați de pe front spre a căuta hrana și munițiile, astfel că efectivele combatante au fost reduse la jumătate. Voi cita numai o divizie, a 57-a, care, la Florina, nu avea de cât 5000 de puști, pentru a acoperi, prin fracțiuni, o întindere de 40 de kilometri.

Contrar de ce-a spus d. președintele al consiliului, am trimis și debarcat în adevăr, în lunile în care căldura este foarte ridicată, în lunile Iulie, August și Septembrie, 27.000 de oameni la Salonic; dar am și evacuat 19.000 și rămăseseră tot în timpul acestor luni mai mult de 10.000 de oameni în spitale; astfel că'n fapt, când generalul Sarrail porci la luptă; putea să aibă ideia, cu toate că și armatele aliate dușmane fuseseră decimate ca și ale noastre, că, cu așa mijloace mediocre, Monastirul apărea ca țintă supremă.

Intreb ce spera D. președinte al consiliului dând decretul din 2 Decembrie 1915? Poate voia dânsul să realizeze unitatea de acțiune, în vederea unor rezultate ferice așteptate, după formula....

D. JEAN BON. D. președinte al consiliului a spus-o: pentru a intra în Dobrogea!

D. MEUNIER-SURCOUF... atunci când știa că generalisimul era hotărât ostil acestui proiect; a încercat, și toată aceasta a sfârșit cu expediția de la Florina; Monastir apărea o țintă puțin neprecisă, căci pentru cei ce-an fost acolo, la acea epocă, nu o nici o în doiăză că ofensiva de la aripa noastră stângă nu era de loc preparată pentru ca să-l atingă.

Mijloacele lipseau.

Speranțele expediției dela Salonic argument față de România

Ce s'a putut spera dând acest decret? Cu toate acestea, vă amintiti, la acea epocă, ce ce speranțe nu făcuse să încolțească la noi desfășurarea expediției de la Sa-

lonic? Când problema militară a Orientului a fost pusă prin intervenția României, a trebuit să credem că soluția era gata.

Vă amintiți că presa, din zi în zi, exalta geniul miniștrilor noștri; n'atî uitat'o: Strategii noștri în cameră anunțau că a doua zi, vom da mâna cu Rușii prin mijlocirea Românilor, că vom opri pe Turci, că vom pedepsi pe Bulgari, că vom lua Budapesta, că vom ingenuchia Viena; ni se anunța chiar — și-i adevărul — aproape sfârșitul războiului. Și în acest timp, vă amintiți de asemenea, ziarul scria cu amărăciune în contra generalului Sarrail, care dispunând la Salonice de 400.000 de oameni, dintre cari 300.000 combatanți, stătea fără să facă nimic.

D. DE KERGUEZEC. Ceia ce e mai rău, e că s'au spus toate acestea Românilor.

D. MEUNIER-SURCOUF. Or, este în afară de orice îndoială că la acea epocă generalul Sarrail dispunea, cel mult de 130.000 până la 140.000 baionete; aceasta ministrul de război a trebuit s'o știe. Dar atunci ce-a făcut în această afacere generalul șef? Ce ordine a dat, pentru că de el depindea armata Orientului?

Știm bine că Monastir e un succes, nu se poate contesta și nici nu-ni trece prin minte să-i discutăm valoarea; dar, în fine, dacă s'ar fi preparat această expediție, e probabil că am fi putut ajunge cu mai puțin pierdere de oameni, cu mai puțină pierdere de timp am fi putut ajunge înainte ca să fi venit germanii; este chiar posibil să fi putut merge mai departe pentru că tot am mers, fără a ne mări mijloacele.

De slăziteri armata nu era organizată, nici preparată pentru acest fel de expediții. Ni s'a spus că se gândise să fie organizată după modul formațiunilor alpine sau coloniale. Dar ideea n'a fost urmată; astfel că frumoase intenții a d-lui președinte de consiliu mergând la Salonice s'a găsit, în total, reduse la o operație a căreia urmări sunt din cele mai neînștitoare. Dar pentru ce toate aceste greșeli? O repet, ce-a făcut în toate acestea generalul șef?

M'am întrebat dacă, atunci când d-l președinte al consiliului a dat acest decret, n'avusese gândul să realizeze marea idee de care ne vorbea adineaori: unitatea de direcțiune între aliați. E în afară de îndoială că această idee: unitatea de direcție între aliați este adevărata idee și mijlocul de a învinge; e fără îndoială că este singurul răspuns ce putem da dușmanului, eu pus unei voințe unice. Aș admite chiar bucuros un consiliu interaliat permanent. Este evident că războiul a eșit din cadrul său și se întinde peste lumea întreagă. Cu cât forțele angajate sunt numeroase cu atât și teatrele de operațiune, cu cât forțele puse în joc sunt nefolositoare cu atât mai mult avem nevoie de a ne înțelege între aliați, și vedem un exemplu, în acest moment în chestiunea Orientului care a devenit chestiunea internațională cea mai de seamă.

Când România a deslăntuit intervențiunea sa, voința puternică și unică a adversarului a desfășurat îndată contra ei o combinație de forțe careia noi n'am putut răspunde, eu atât mai puțin că nu există un birou permanent în

care să se poată lua hotărâri care să fie imediat executorii.

Am rămas, ca totdeauna la improvizări; ca totdeauna sosim în întârziere în urma evenimentelor.

Dar dacă se examinează situația în Orient, dacă se caută cauzele care au adus la încercătură de azi, nu se poate într-adevăr presupune un singur moment să fie din cauza aplicării ideii care a inspirat pe d-l președinte al consiliului; căci nu pot crede că dânsul să fi consimțit să o lase să fie falsificată un timp așa de lung.

Atunci, principiul a fost falsificat? Aplicarea lui e nefericită? Oamenii sunt cauza? Nu-mi ascund greutatea conversațiilor între aliați; știu că hotărârile vin încet; știu de asemeni că la 1 Septembrie Franța era singurul stat beligerant care fu gata să lucreze în Balcani, dar ce-a devenit această armată franceză? Unde-i sunt directivele? Care-i sunt mijloacele de acțiune? Am fost lăsat să înțeleg că, cu toate că armata Orientului depindea de generalul șef, dânsa nu fusese tratată ca celelalte armate.

Mi s'a spus că generalul Sarrail nu era înconjurat de un stat major competent. Al cui este greșeala de oare ce i se putea impune pe ori cine? Atunci, e o chestiune de persoane? Oamenii sunt în cauză? Personalitatea generalului Sarrail este în cauză în toate acestea? Este ea discutată?

Aceasta ar fi de ajuns pentru ca să ucidă decretul.

Un asemenea fapt e inadmisibil, cu atât mai mult cu cât e vorba de o operație între aliați și că, prin urmare, șeful nostru

trebuie să aibă o autoritate nediscutată.

Ni s'a spus de asemenea că guvernul au recriminat de mai multe ori. Întreb dacă aceasta este exact. Întreb ce a făcut generalul șef. Întreb ce-a spus guvernul.

S'a făcut o campanie — o deza-probați cu toții ca și mine — în contra generalului Sarrail, campanie de ziare, campanie de „potins” și de „ragots”. (Aplauze).

D. JEAN BON. Campania guvernului în ziarul guvernului (Mișcări diverse).

D. MEUNIER-SURCOUF. Un asemenea procedeu e periculos pentru autoritatea șefilor. Azi e Sarrail, mâine poate va fi un altul. Aceasta nu este tolerabil pentru nimeni. O spun în sufletul și conștiința mea, generalul Sarrail nu merită această campanie (Aplauze).

Pentru ce guvernul nu vrea să ea răspunderile? Ori generalul Sarrail nu putea fi suspectat și atunci trebuia ca autoritatea lui să fie mărită față de aliați; ori dacă se găsea că nu e la locul lui, trebuia, în numele intereselor țării să fie sacrificat dacă era nevoie. (Aplauze).

Ei nevoie ca toate aceste chestiuni să fie rezolvate în mod neted. Suntem în fața unui viitor de temut; să vrem ori să nu vrem, de acum încolo suntem angajați în afacerea Orientului ale căreia soluții pot fi cu urmări grave. În asemenea condiții, nu e vreme de stat la îndoială, trebuie ca eforturile să fie serioase.

Ni s'a spus adineaori că a trecut anul în conversațiuni cu aliații,

sforțându-se a li se arăta importanța frontului balcanic, cerându-le mijloace. Comandamentele trebuiau să socotească dacă mijloacele ce se ofereau erau îndestulătoare.

N'ara fost în deajuns luminați. Afacerea Salonicului a fost dusă în întuneric; trebuie o lumină strălucitoare, și n'ascund că rezultatele sunt deplorabile.

După Dardanele, după Serbia, e în adevăr prea mult nu merităm așa ceva. Trecutul îmi sugerează gânduri amare; căci insist, s'a dat decretul din 12 Decembrie 1915 după Dardanele, după Serbia. Și la ce s'a ajuns! Înainte și după, la aceleași rezultate.

Ce însemnează aceasta? Cred că aceasta vrea să zică că metodele n'au importanța dacă n'ai oameni cu facultatea de-a le pricepe sau voința de a le urma. (Aplauze pe diverse bănci).

Speranțele și deziluzia intervenției României

PRESEDINTELE CAMEREI.

D-l Augagneur are cuvântul spre a-și desvolta interpelarea.

D. VICTOR AUGAGNEUR. Domnilor, în ziua, când am aflat că România intra în război alături de ceilalți aliați ai noștri, s'a produs în toată țara o emoțiune aproape veselă. Toată lumea pricepea cari puteau fi urmările intrării în scenă a acestui nou aliat: entuziasmul care a primit acest fapt nou era dictat nu numai de speranța ce-o puteau concepe oameni puțin informați asupra lucrurilor războiului; se poate spune că toată lumea împărtășea, în acel moment, încrederea

ce domnea; guvernul însuși a sperat de sigur, în acea clipă că războiul va fi scurtat sau că, cel puțin, evenimente importante pentru rezultatul războiului ar rezulta din concursul României.

D-l președinte al consiliului în expunerea ce-a făcut cu un minut mai înainte a fost extrem de modest vorbindu-ne de acest trecut; ne-a declarat că, după dânsul, nu trebuia să fim nici odată prea încrezători în evenimentele războiului și că nimem nu putuse spera un sfârșit grabnic al luptei care sângerează Europa.

Poate. E sigur, totuși că'n acest moment toate organele de publicitate au înțonat cântece de veselie și ditirambe în onoarea d-lui președinte al consiliului.

Îmi veți spune că e o chestiune de presă, dar presa în țara noastră, la acest ceas, nu e de cât expresiunea voințelor guvernului (Aplauze pe diverse bănci la extrema stângă și la stânga).

D. CHARLES BENOIST. Nu toată. Căci n'am numit niciodată pe d. președinte al consiliului în vre-un articol.

D. PAUL PONCET. Nu sunteți de cât un ziarist nu sunteți presa.

D. JEAN BON. D-voastră sunteți un ziarist, iar nu un agent de publicitate.

D. VICTOR AUGAGNEUR. Sunt gata să declar că d. Benoist nu era de loc vizat de declarațiile mele; m'am gândit la alte articole pe care cerșura le-a lăsat să treacă. Am avut subț ochi grafice cari nu lăsaus nici o urmă asupra importanței ce se acorda evenimentului. Am văzut de asemenea portretul d-lui președinte al consiliului încadrat de acel al d-lui

Brătianu și al Regelui României.
PRESEDINTELE CONSILIULUI. Vi s'a întâmpat și d-voastră aceasta de mai multe ori când erați ministru.

D. VICTOR AUGAGNEUR. E un fapt, d-le președinte al consiliului, și cum știu cu câtă rigoare cenzura oprește unele manifestațiuni, am derptul să cred că, atunci când le lasă să apară, ele nu displac guvernului.

Dacă guvernul a vrut'o sau n'a vrut'o, zic, că în toată țara a fost o explozie de speranță când România a intrat în război. Aceste speranțe n'au fost realizate, de parte de a fi realizate ele au fost cu totul înșelate.

D. JACQUES LOUIS DUMESNIL. Ca la Dardanele. (Aplauze și râsete).

D. VICTOR AUGAGNEUR. Regret nemărginit că mimeni dintre d-voastră nu binevoește a aduce la tribună chestiunea Dardanelor. Cât despre mine aș fi încântat (Diverse mișcări). Și dacă aceasta este tot ce admiratorii epocii prezente găsesc să-mi impună, aș putea să spun cel puțin, că cei mai mulți dintre cei ce stau pe băncile guvernului au fost complicii mei în această afacere. (Aplauze pe diverse bănci ale partidului socialist).

De altfel, nu voese de cât un lucru, ca să se deschidă o discuție asupra acestui punct. Când, cu toată claritatea ce voi pune în unele indiscrețiuni, voi putea, și eu, să aduc asupra acestui punct, partea mea de indiscrețiuni ca-i mă privesc, sunt foarte liniștit de judecata d-voastră. (Mișcări diverse).

Dacă, în acel moment, ar fi fost cu puțință schimburi de vederi,

dacă în loc să se vorbească pe coridoare, în conferințe la care n'am luat parte, s'ar fi putut ajunge aci la o dezbateră publică sunt convins că astăzi aceste întreprinderi n'ar fi putut să se mască. Sunt gata să vă dau socoteală când veți voi. (Mișcări diverse).

România abandonată

Zisei că speranțele ce se născuseră de pe urma intrării în război a României au fost adânc înșelate și nu numai dinspre partea noastră. Nu numai că nu vedem puțința grație acestui sprijin primit, de a obține în Orient cea ce ar fi putut fi un avantaj considerabil pentru sfârșitul războiului, dar o țară neutră care s'a bizuit pe sprijinul nostru, o țară mică, se vede amenințată de zdrobire, năvălită, fără ca marele puteri cari ar fi trebuit să o ajute să fi putut, până acum, să-i ducă vre-o întărire.

Ni se vorbea acum un minut de Norvegia. Înțeleg că țările mici să fie neliniștite, înțeleg ca ele să nu se decidă a veni de partea noastră, când văd Belgia cotropită pe de-a întregul, Serbia redusă la Monastir și România năvălită azi. E neliniștitor, din punct de vedere moral, pentru influența noastră în lume, ca peste tot să se compare îndrăzneala violentă a Germaniei, zdrobind pe cei ce îmbrățișează cauza noastră cu slăbiciunea care pare a presida la ajutorul ce le-aducem. (Înteruperi).

LA CENTRU. Erați ministru în momentul cotropirii Belgiei!

D. HENRI LANIEL. Cui impuțată cotropirea Belgiei Domnule Augagneur!

Planul de război a fost nenorocit

D. VICTOR AUGAGNEUR. E vorba să stabilim bine răspunderile în această afacere.

D. președinte al Consiliului n'a voit să-și ia asupra-și planul de campanie care a fost urmat de România. Ne-a spus că România, sprijinită pe statul major rusesc, ceruse să facă atacul său în Transilvania; că atrasă de dorința de a lua un gaj asupra țărilor aparținând Austriei și care-i revin prin aspirațiile sale etnice, România n'a nu voise să meargă contra Bulgariei.

Ne-a spus că fusese o condițiune sine qua non pentru intrarea României în război: sau se bătea la frontiera austriacă sau nu se bătea.

Știu bine că e totdeauna ușor, după evenimente, să tragi consecințele, și e sigur, este stabilit azi, prin fapte, că această hotărâre a fost nenorocită.

Cine poartă răspunderea nenorocirii României

Avem dreptul să întrebăm cine poartă răspunderea, de ce s'au întâmplat aceste fapte, pentru ce România a intrat în război de acea parte, în loc să urmeze calea regulată, calea logică, aceia care o ducea în spre Bulgaria.

D. PAUL PONCET. Ni s'a spus nu suntem obligați s'o credem!

D. VICTOR AUGAGNEUR. Această concepție a războiului român, această idee că atacul contra Bulgariei era mai de preferat, d-l președinte al Consiliului a considerat-o ca adevărata idee de urmărit.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Evident!

D. VICTOR AUGAGNEUR. Nu e d'n vina sa dacă faptele cari s'au produs așa cum le vedem: s'a isbit de voința superioară a României sprijinită de către unii din aliați noștri. Iau act de această declarație a d-lui Președinte al Consiliului care, vai! a dat o oare care desmintire la aceia ce am fi putut crede mai înainte.

În acest caz, e sigur că această doctrină este în pericol. e sigur că n'ați putut face ceia ce doriați să faceți și nu putem de cât regreta că aliații n'au fost mai mult la dispoziția d-vs.

Dar e poate altceva de văzut; să examinăm dacă de mai multă vreme, raporturile Guvernului și Comandamentului n'au fost viciate și dacă mai cu seamă campania românească, așa cum a fost dusă, nu este rezultatul unui oare care antagonism între Guvern și Comandament, fără ca vre-o dată Guvernul să fi voit și îndrăznit să-și impună voința. Ceea ce voi spune angajează tot atât de mult Guvernul din care am făcut parte cât și Guvernul actual; sunt aceleași idei, aceleași doctrine, aceeași lipsă de voință care ne-a adus odinioară... (mişcări diverse).

Nu mă voi lăsa distrat de nici o considerație personală. Când voi fi sfârșit expunerea mea, acei ce vor voi să rădă mai departe vor putea râde. Nici odată, la nici o epocă, marele Cartier General francez n'a înțeles sau n'a voit să priceapă importanța unei expediții în Orient; și pot spune că n' a ministerul prezidat de D. Viviani a fost un subiect de lupte interioare constante această încăpățănare a Marelui Cartier General de a

nu voi să înțeleagă nevoia unei intervenții în Orient.

Din această rațiune, domnilor, astăzi când e vorba de istoria trecutului, am dreptul să vă spun ceea ce a avut loc pentru ea și cum m'am deosebit de părere cu d. președintele al consiliului. Aceasta trebuie cunoscut cât și însirarea faptelor ce decurg. În această privință cer atențiunea canterei, pentru foarte puțin timp. Nu voi vorbi de cât cu cifre și sprijinit pe fapte oficiale. (Foarte bine! Foarte bine).

Tactica statelor majoare aliaste

Domnilor, această idee, că orice expediție în afară de front, că ori ce acțiune în afară de frontul nostru era respinsă pe dea'ntregul, o găsim încă din Iulie 1915, în procesul verbal al unei conferințe între statele majoare aliaste.

Generalul șef deschide conferința și se exprimă astfel:

„Războiul contra imperiilor centrale se urmează principal pe trei teatre de operațiuni: pe frontul franco - belg, pe frontul italo - sârb, pe frontul rus. Operațiuni accesorii sunt pe de altă parte angajate contra Turciei în peninsula Gallipoli și în regiunea Caucașului.“

Și mai departe:

„Acțiunea secundară angajată la Dardanele nu prezintă un interes militar imediat. Totuși, reușita sa va procura avantajii de ordin politic și economic. Ea e de natură să atragă în orbita noastră popoarele balcanice scoțând din cauza Turciei: ea ar ușura sarcina armatei rusești...“

Iată deci, domnilor, în ce termeni se exprima cu ocazia întru-

nirei ținută în Iulie 1915, sub președinția Generalului Șef al armatei franceze care grupa împrejurul lui pe reprezentanții armatelor aliaste: le declara, ca fiind doctrina oficială a Statului Major, doctrina care trebuia să reguleze, în viitor, operațiile aliastilor, că tot ce se petrece în afară de frontul polonez și de frontul francez este fără importanță și secundar. (Protestări la dreapta și în centru). Domnilor, voiti să recitese fraza? (Da! Da!)

D. PROSPER JOSSE. Nu trunchiați!

D. VICOR AUGAGNEUR. N'am obiceiul să trunchiez, nu sunt un avocat (Exclamații) pledând o cauză fără grija adâncă a adevărului asupra ceea ce spune.

D. LEON NEREL. Nu ești un avocat, dar ești un candidat de ministru vecinic.

De ce a eșuat expediția din Dardanele

D. VICTOR AUGAGNEUR...

„Dacă vă place să faceți chestiuni personale nu mă tem, nu mi-e teamă de nimic. Am aici un alineat pe care nu l'am trunchiat.“

Intr'un consiliu de războiu întrunind statele majoare aliaste...

D. EMMANUEL BROUSSE. Ce document e acesta?

D. VICTOR AUGAGNEUR. E un exemplar secret. (Exclamații la centru).

DIN DREAPTA: Cum îl aveți?

D. VICTOR AUGAGNEUR. Tot e secret și nu ascund nimic (noi întreruperi). Ce minunată delicatețe și ce minunată susceptibilitate (sgomot).

Intreruperile nu mă vor împiedica să spun ceea ce cred că tre-

bue să spun. Foarte bine! Foarte bine! la stânga și extrema stângă).

De toate documentele ce voi comunica Camerei, am luat cunoștință ca Ministru al Marinei și mă gândesc că 'n comitet secret... (Aplauze la stânga și pe diverse alte bănci. Protestări și sgomot la centru și la dreapta).

Documentul asupra căruia d. Brousse m'a întrebat data și natura este astfel conceput:

„Proces verbal al conferinței reprezentanților diferitelor armate aliate ținut la Chantilly la 7 Iulie 1915.

„D-lui Ministru al Marinei (Secret). Vedeți că exemplarul meu n'a părăsit cabinetul meu... (Exclamații la centru și la dreapta).

LA DREAPTA. Ar fi trebuit să rămâie acolo.

D. VICTOR AUGAGNEUR : Domnilor, e bine 'nțeles că dacă vre-unul dintre colegii noștri este rușinos în fața adevărului, voi încerca să-l îmbrac. (Sgomot).

Repet; reîncep citirea.

„Acțiunea secundară angajată la Dardanele nu prezintă un interes militar imediat. Totuși, etc. (ca mai sus)...“

Zic deci că la această epocă, marșalele cartier general nu dădea de cât o însemnătate secundară operațiilor din peninsula Gallipoli. Dar evenimentele se grăbiră. Ajungem la începutul lui August 1915. În acest moment trupele din peninsula Gallipoli se găseau într-o stare rea. Guvernul, înțelegând situația grea creată în această parte a frontului atât armatei engleze cât și armatei franceze, înțelegând, de altfel — și Guvernul de atunci în mare majoritate o pricepuse și o apăraseră — importanța capitală care-ar fi

fost să se câștige Constantinopole, de a despărți Turcia și Bulgaria de imperiile Centrale, de a restrânge cerul care strângea pe dușmanii noștri pe alte puncte pe câtă vreme pe acesta avea libertatea de acțiune; Guvernul zic, se gândeste a întări trupele de la Gallipoli. În acest moment fu numit Generalul Sarrail, care părăsi se frontul de est, general șef al armatei orientului. I se ceru un plan de campanie și la 11 August 1915, el adresa ministrului de război un raport în care pune diverse soluțiuni cari se puteau pune din punct de vedere militar, punctele asupra cărora acțiunea în Orient putea fi dusă cu folos.

Planul debarcării la Salonic

Nu citesc de cât ultima considerație căci e aproape profetică și că în speță are o importanță considerabilă:

„Pentru a ajunge la un eveniment în Orient, în loc de o operație în Asia, ar putea avea loc o intervenție în Serbia, în urma unei debarcări la Salonic.“

Astfel, încă din luna August 1915, generalul Sarrail preconiza intervenția pe la Salonic pentru a merge în Serbia; și cu toate acestea, în acel moment, amenințările germanilor și austriacilor asupra Serbiei nu se desennaseră încă; totuși el văzuse, ca de altfel un însemnat număr dintre perșoanele din Guvern, că nu numai prin Gallipoli se putea ajunge la un sfârșit.

Și dânsul continua:

„Nu e'n căderea mea să discut dacă chestiunea diplomatică permite de a debarca în acest punct de acord cu guvernul grec. Unii

gândese, cu toate acestea, că în fața faptului împlinit al debarării în acel punct, Grecia s'ar putea să nu protesteze de cât de formă. Ori ce-ar fi, Salonicul, baza de operațiuni, permite o adevărată și folositoare acțiune militară. Nu-i oare cu putință de a ajunge astfel fie la o deslănțuire în favoarea noastră a statelor balcani ce îndoelnice, fie cel puțin la o furtărire a armatei sârbești care ar putea astfel, pentru o acțiune defensivă ca pentru un act ofensiv, să primească ajutor și sprijin?"

În acel moment un oarecare număr dintre miniștri din Guvern, fură izbiți de arătările Generalului Sarrail cari coroborau cu un întreg șir de informații ce aveau asupra situației din Balcani și în Consiliile Guvernului. Se agită chestiunea de a se ști cum s'ar putea ajunge la un rezultat. Suntem în acel moment la 24 August. Se întrebă Generalul Sarrail dacă o acțiune pe un alt punct putea fi deslănțuită și el ne spuse că i-ar trebui pentru ca să lucreze la Gallipoli sau pe Coasta Asiei, cel puțin 6 divizii; s'ar putea lua, la nevoie, cele 2 divizii de la Gallipoli și să se trimită patru din Franța.

Ne întoarcem către Generalul Șef și, la 28 August 1915, are loc la Elysen, sub președenția d-lui Președinte al Republicii, o conferință la care asistă și Ministrul Marinei, președintele consiliului și, cred, Ministrul de Război și Generalul Șef.

Acolo am cerut gen. Joffre să ne dea patru divizii. Ne ținu exact acest limbajiu: „Aceste 4 divizii le am. Nu le voi putea

da de cât după ofensiva din Oham pagne. Nu le voi sugaia; nu vor fi aruncate în vârtej; vor sta în spatele liniilor gata a fi îndreptate către un punct oarecare. Țin să le păstrez până la sfârșitul operației, pentru că s'ar putea că făcând o spărtură destul de largă să am nevoie de toate forțele pentru a lărgei această străbateră și să merg dincolo de ea.”

Nimeni nu se gândea să se ridice în contra acestei teorii. Îi întrebaram pur și simplu să ne spună la ce epocă ar putea să ne dea aceste divizii. Aceasta se petrece la 28 August într-o Sâmbătă, la Elysen „Aceste patru divizii, zicea Generalul Joffre, vi le voi da după ofensiva din Champagne nu vor fi angajate, vor fi pornite la drum spre Salonic sau spre Orient încă de la 24 Septembrie.”

În acel moment, amintiti-vă, nu era încă atacul contra Serbiei. Credeam că chestiunea fusese regulată în chipul acesta. Dar încă de-a doua zi, 1 Septembrie, Generalul Șef, revenea asupra ceea ce spusese în ajun. D-se adresa ministrului de război următoarea scrisoare:

„În scrisoarea mea din 29 Iulie trecut, am insistat pe lângă D-v. asupra nevoii de a mă lucra în Dardanele de cât dupe un plan precis și minuțios preparat, stabilit împreună cu aliații noștri „în cursul întrunirii de Sâmbătă” — ceea la care refer — „am fost asigurat că acest plan exista și atunci am ajuns să consider că era posibil să se poată lua, cu începere de la 22 Septembrie, cele 4 divizii necesare executării operației...”

Apoi Generalul Șef observă că

planul nu e indostulător; A pus să-l studieze, spune el.

„In ceia ce mă privește am dat să se examineze de către secția de studii a apărării naționale, propunerile generalului Sarrail cât și cele ale predecesorilor săi.”

Adaogă:

„Am onoarea a vă cere în chipul cel mai formal că, dacă principiul reluării operațiilor numai cu patru divizii este menținut, puțerea la dispoziția D-vs. a acestor 4 divizii, să fie întârziată până în primele zile din Octombrie...” La această epocă, zice el ofensivele vor fi sfârșite.

Atrag atențiunea d-v asupra acestei scrisori. Așa dar reprezentanții guvernului se întrunesc, țin o conferință cu generalul șef; îi indică că au nevoie de patru divizii. Generalul șef consimte să le dea. Apoi, întors la marele cartier general ce se întâmplă? Consideră el că angajamentul față de guvern este acel al unui subordonat către un superior? De loc! Își consultă secția apărării naționale. (Exclamațiuni la stânga și la extrema stângă).

• Conflict între guvern și comandament

Acolo-i pericolul (Aplauze pe aceeași bănci) în constituirea unui organism superior guvernului din punct de vedere militar. (Nouii aplauze). Acest vițiu trebuie lecut.

Generalul șef al armatelor din Nord-est, când i se cer trupe, poate zice: Nu pot să le dau până la 24 Septembrie pentru că, până la acea dată voi avea nevoie de ele. Dar e'n căderea guvernului să examineze dacă cutare nevoie e cea mai grabnică și dacă trebuie să ai-

bă o satisfacere apropiată, sau dacă din contră, se poate amâna execuția. Inșă tăgăduesc generalul șef altceva decât a conduce propriile sale operațiuni. Conducerea generală a războiului, chestiunea de a ști dacă sfortarea militară trebuie să fie ici sau acolo, nu e nici tactică nici artă militară. Iată starea în care ne găsim și nu-i vorba aci de competență tehnică; nu-i va veni la nici unul din tre noi ideia că atunci când generalul șef al trupelor cari fac față la Est atacului german ar primi ordin să'l respingă dacă s'ar produce și să treacă pe teritoriu străin, dacă e cu puțință, nu-i va veni nimănui ideia să-i spună: veți ataca prin cutare sau cutare punct într'un fel sau într'altul; aceea-i de ordin militar propriu. Dar să știți dacă trebuie să duci războiul în zona Parisului și în acelaș timp pe punctele cele mai depărtate de fronturile aliate, este o chestiune de bun simț, e natural ca guvernul să'l ceară cu sila și nu-i de admis ca un om general, ori cât ar fi el de sus pus, să-i refuze trupele ce i s'au cerut și pe care le-a promis.

(Mișcări diverse).

Chestiunea sârbească

Evenimentele se 'ngrămădesc: nu mai e vorba încă dela începutul lui Octombrie, de a asigura numai siguranța corpului nostru dela Gallipoli, nu mai e vorba numai de a menține acolo o ofensivă care să reție pe Turci pe front spre a-i împiedică de a merge aiurea; nu mai e vorba de a încerca sfortări spre a merge la Constantinopole pe această cale; Sârbii ne cer ajutor, armata germană și armata austriacă au năvălit Serbia.

și'n acel moment guvernul socotește că sfortările sale nu trebuiesc duse numai spre Galipoli, că'n aceea parte, pentru moment operațiunea e accesorie, că totul trebuie făcut spre Salonic spre a da mâna Sârbilor și a scăpa pe aliații noștri.

Și cum eră firese se adresează generalului șef comandant în Orient, generalul Sarrail și'l întreabă de ce număr de trupe poate avea nevoie.

Generalul Sarrail printr'o notă din 2 Oct. 1915, zice:

„Fie-că Sârbii merg singuri, fie-că Grecii se unesc, cu ei și că România eșe din izolarea sa, pentru noi și pentru aliați, tinta imediată este să scoatem din cauză pe Bulgari.

„Numai după ce acest rezultat va fi atins s'ar putea cercetă o acțiune combinată a aliaților, fie asupra Constantinopolului prin teritoriul bulgar, fie asupra Austro-Ungariei prin fruntaria sârbo-română“.

Acelaș general Sarrail care, atunci când nu se puneă încă chestiunea sârbească, arătase guvernului folosul unei acțiuni prin Salonic, el însuși, în momentul când Sârbii sunt amenințați de germani, indică — cea-ce eră încă eri adevărul cu ocazia intervenției României. — „Trebuie să dăm loviturile noastre spre Bulgaria“. Și pentru aceasta cere 4 corpuri de armată, în urma unei discuțiuni care a fost de ordin pur militar și asupra căreia nu insist. Aceasta e de la 2 Octombrie. La 3 Octombrie generalul șef...

Erori de calcul

D. P. RENAUDEL. Voiți să-mi dați voe să vărs în dosarul Dv. un alt document, pe care l'am adus

deja la cunoștința comitetului secret, de oarece ați trecut data. La 24 Septembrie, Marele Cartier general examină în ce condiții ar putea fi adus să prevadă o operație în Orient, și ceace e grav, sunt condițiile în care el o privește. Iată ce spune:

„Lordul Kitchener privește ipoteza atacului Serbiei de către 450.000 austro-germani. Această țifără pare foarte exagerată. Disponibilitățile — ascultați aceasta, era scrisă la 24 Septembrie 1915 — disponibilitățile adversarilor noștri nu sunt îndestulătoare pentru a le permite o asemenea sfortare. (Exclamațiuni pe mai multe bănci la stânga și la extrema stângă). Corpul de susținere anglo-francez va putea deci avea un efectiv foarte inferior de 300.000 de oameni și trebuie constituit cu mijloacele corpului expediționar din Dardanele“.

Disponibilitățile adversarilor noștri nu erau îndestulătoare! De atunci, Serbia a fost cucerită și România este năvălită în acest moment. (Aplauze pe diverse bănci ale partidului socialist și pe-ale stângei).

Aliații renunță la operațiunile secundare

D. VICTOR AUGAGNEUR. Documentul din care vă voi da câteva extrase poartă data de 3 Octombrie 1915. E o scrisoare, un raport al generalului Comandant șef către ministrul de război, a căruia primă parte nu privește subiectul de care ne ocupăm. Trece asupra acestui punct. El începe discuția chestiunii intervenției în Orient.

Eră prevenit de demersurile ge-

neralului Sarrail care reclamă 4 corpuri de armată spre a face treabă folositoare în Serbia și ia tă ce spune în diverse părți ale ra portului:

„Socotesc că trebuie să căutăm decizia pe teatrul principal, adică în Franța. Toate eforturile noastre trebuie să tindă a realiza larga ruptură strategică care va avea ca prin corolar librarea teritoriului național. În fine, numai înaintarea asupra obiectivelor vitale ale adversarului ne va procura, la sfârșitul războiului, câștigurile în raport cu sacrificiile făcute de mai bine de un an, de către națiune. E posibil, de altminteri, să nu putem obține printr'o singură bătălie ruptura frontului advers și să nu reușim decât printr'un sir de eforturi prelungite și combinate, de natură să producă o de zagregare progresivă, a inamicului..

„Am stabilit că efortarea armatelor franco-engleze trebuie continuată fără preget pe teatrul principal de operațiuni. *Trebuie să conchidem că să renunțăm la toate întreprinderile secundare?* Răspunsul la această întrebare nu e de resortul meu și trebuie făcută de către guvern.

„Totuși, cred că trebuie să atrag luarea aminte asupra modalităților ce poate îmbrăca acțiunea noastră în Orient, căci hotărârea luată în această privință poate să aibă o repercutare adâncă asupra conducerii operațiunilor a căror răspundere e sau asupra mea.

„Este incontestabil că împătrita. Înțelegere are imperioasa datoric de a nu lăsa Serbia să fie zdrobită. Spre a obține acest rezultat, ea este mânăată să-i aducă, după sprjinul său diplomatic, acela mai efectiv al armelor sale.

„După părerea mea, Marea Britanii îi revine misiunea de a sprjini eventual acțiunea militară a puterilor balcanice; ea are mijloacele necesare spre acest sfârșit, și trupele sale mai puțin apte la ofensivă de cât ale noastre, nu sunt așa de indispensabile ca acestea pe teatrul de operații hotărâtoare.

„La isprăvitul operațiunilor ofensive angajate în momentul de față în Franța, dar numai dela această dată“ — care de altfel a fost dată 'ndărăt pentru ofensiva din Champagne — „colaborarea noastră la formarea unui corp expediționar pentru Serbia sau Grecia va trebui să se mărginească, dacă dânsa ar deveni necesară, la trimiterea câtorva divizii — una sau două cel mult peste cele îndreptate deja dela Capul Helles către Salonic — pentru ca drapelul francez să fie reprezentat în peninsula balcanilor cum este acum la Gallipoli.

„Numai menținând în aceste li mite fațetele participarea noastră eventuală la o operație secundară vom putea dejuca uneltirile dușmanului a căruia țintă evidentă, în ceasul de față este de a târa forțe franceze cât mai numeroase cu putință într'o întreprindere excentrică unde el se va păzi să angajeze și să întrebuinteze disponibilități importante. Adversarii noștri socoteau astfel să-și mărească proprii lor sorti de izbândă pe teatrul principal al războiului..“

L. ALEXANDRU VARENNE.
Acestea sunt de ale lui Clemenceau!

D. VICTOR AUGAGNEUR: În rezumat, ori-care ar fi sfârșitul operațiunilor în curs pe frontul nostru, sunt de părere că rezulta-

te obținute chiar de-acum ne dau voie să privim viitorul cu o încredere liniștită.

„Pe frontul nostru vom obține victoria decizivă consacrandu-i toate forțele și întrebuintând toate mijloacele noastre materiale, mărite și perfecționate necontenit.

„Orice operațiune într'o altă regiune este secundară și trebuie tratată cu cea mai strictă economie.”

Am cilit acestea pentru a arăta că, mereu doctrina Marelui Cartier General a fost aceeași: **Operațiunea în Orient, secundară!** Considerăm aceasta de o importanță relativă pentru Francezi; Englezii să'nceapă a trage coi d'întâi.

D. PAUL PONCET. Atunci de CE-ȚI FACUT SA INTERVIE ROMANIA?

D. VICTOR AUGAGNEUR. Documentul ce vă voi citi o poate în că și mai important.

Față de această depeșă a Generalului Șef ce-a făcut Guvernul? Cea-ce putea să facă: a atras atențiunea Angliei asupra nevelei de a trimite efective mai mari la Salona. Adoptând întrucâtva feza Generalului Șef, el arăta Angliei că el fi revenea datorita de a ajuta Serbia. Lordul Kitchener trimisese Marelui Cartier General o telegramă, considerând că orice sfortare folositoare la Salona trebuia să cuprindă 400.000 de oameni; era, în realitate de același părere asupra principiului ca și generalul Sarrail. Intreba Marele Cartier General ce trebuia să facă.

La 3 Octombrie, Marele Cartier General trimetea Guvernului o notă care, în spiritul său, era un răspuns la telegrama Lordului

Kitchener. Am găsit în ea lucruri destul de curioase:

„Pentru motivele ce le-a repetat de mai multe ori, Generalul șef se opune la o preluare importantă de forțe care-ar putea duce la o slăbire periculoasă a armatei noastre din Nord-Est (Franța). Disponibilitățile noastre de oameni sunt extrem de mărginite; a sosit momentul când va trebui să micșorăm numărul unităților noastre mari. Ar fi neprincipios de a deschide în proporții mari un nou teatru de operațiuni care ar mări încă greutatea noastră în această privință și ar putea să ne facă victoria imposibilă pe teatru decisiv.

„In aceste condițiuni, se poate fixa la o divizie și jumătate de infanterie și la o divizie de cavalerie de mers maximul preluărilor cari mai pot fi făcute după frontul nostru.

„Mijloacele noastre nu ne dau voie să trecem peste aceasta mai departe. Dar Englezii pot s'o facă; au încă în Anglia un mare număr de divizii de care pot dispune; nimic nu-i împiedică să întrebuinteze aceste mijloace pentru ca să mărească contingentul forțelor aliate la 150.000 de oameni, așa cum ar fi prevăzut.

„Dacă războiul izbuonește, trupele aliate deja debarcate și cele ce se vor ajunge vor avea rolul de a întări armata sârbă...”

— Generalul Sarrail era numit comandant șef al acestor trupe — „vor trebui deci să fie puse sub ordinele generalismului sârb care va da direct comandantului forțelor franceze” (mişcări diverse).

D. JULES CELS. Recitiți această parte.

D. VICTOR AUGAGNEUR.

„Dacă războiul izbucnește... (ca mai sus)... și comandantul forțelor engleze instrucțiunile privitoare la întrebuintărea lor.“

D. SIMIAN. E extraordinar!

D. PAUL PONCET. Generalissimul francez a semnat acestea?

Optimism dăunător

D. VICTOR AUGAGNEUR. Cât privește prevederile asupra eventualităților ce s'ar putea produce în urmă — ascultați, domnilor, — lordul Kitchener privește nevoia de a trimite mai târziu numeroase întăriri care să ridice efectivul total la 300.000 sau 400.000 de oameni. Aceasta — e o ipoteză care s'ar realiza numai în cazul când Austro-germania ar trimite forțe importante în Balcani: totul face să se creadă că nu sunt în stare s'o facă.

Dacă ar putea s'o facă și tot n'ar face-o; au arătat până acum ce măiestrie știu ei să se servească de aliații lor pentru a nu retrage nimic din propriile lor forțe de pe teatrele de operațiuni decizive.

Deci, la 3 Octombrie, la citirea de știri a lui Kitchener, la cererile Generalului Sarrail de 4 corpuri de armată. Marele Cartier General răspunde printr'un refuz. Nu vrea să lase să plece de cât 2 divizii și una de cavalerie. Nu crede, de altfel, în eventualitatea unui atac contra sârbilor. Ah! domnilor, ce rău ne-a făcut acest optimism, optimism care m'a dispărut, optimism care se traducea, în 1915, prin scrisoarea ce v'am citit, optimism care se manifesta acum câteva săptămâni în fața comisiei noi armatei prin această frază a d-lui Ministru de Războiu, pe care-l întrebam dacă nu se temea ca România să fie atacată: „Dar cu

ce vreți să-i atace Germanii?“

Citind comunicările Generalului Șef, n'am de loc gândul să-l atac personal, și iată pentru ce.

Admit că ori de câte ori Guvernul va cere unui general, răspunzător de acte de război pe frontul nostru, ca să-și micșoreze forțele, să răspundă negativ. (Foarte bine! Foarte bine!)

Aceasta se înțelege. Nici odată un general nu va avea o armată destul de numeroasă, nici odată un divizionar nu va avea o divizie destul de complectă. Guvernul trebuie să-și impună obligația. Nu trebuie să împrăștiem răspunderile (Foarte bine! Foarte bine! pe diverse bănci, sgomot).

Generalul șef s'a putut înșela, dacă a avut o doctrină asupra diverselor teatre de război, această doctrină a putut fi greșită, dar acela care trebuia să facă doctrina războiului nu era Generalul șef, ci Guvernul. (Aplauze pe diverse bănci la stânga).

PRESEDINTELE CONSILIU LUI. Erați contra, (mişcări diverse). În fine, Domnule Augagneur. (Intreruperi).

O VOCE: D. Viviani era atunci președinte de consiliu.

PRESEDINTELE CONSILIU LUI. D-le Augagneur cred că, fără voce, ați făcut o confuzie în fața. A fost vorba de o expediție prin Salonic către Serbia la începutul lui Ianuarie 1915. Făceam parte din minister ca și D-vs. și vă aduceți aminte că cel ce-o propunea....

D. VICTOR AUGAGNEUR. Nu vorbesc de D-vs.

PRESEDINTELE CONSILIU LUI. Dați-mi voce, viu la fapt, e interesant.

Cel ce o propunea era servito-

rul D-vs. Nu'mi amintesc să fi întâlnit o aderare entusiastă din partea D-vs. (surăsuri). Imi amintesc că'n consiliile de miniștri — un-i obiceiul să se amintească ast fel de lucruri, dar pentru că le evocați și că suntem în comitet se cret, trebuie să spunem tot — au fost discuțiuni vii asupra rolului comandamentului în raport cu Guvernul și n'ați uitat tezele ce-am susținut în mai multe rânduri.

D. VICTOR AUGAGNEUR. Știu bine.

PRESEDINTELE CONSILIU LUL. Inșă nu'mi aduc aminte să'nă fi dat concursul D-vs. (Răsete și aplauze pe un mare număr de bănci).

D. VICTOR AUGAGNEUR. Va voi răspunde cu probe.

Efectivele engleze lipseau

PRESEDINTELE CONSILIU LUL. După propunerea D-vs. făcătă la începutul lui Ianuarie și care n'a fost aprobată de Generalul Șef — el dădea rațiuni de efective și rațiuni de transport, în ajunul unei sfortări pe care spunea că o pregătise — Guvernul considera că nu'și putea lua răspunderea de a insista la acea epocă, căci la acea epocă Englezii n'aveau în Franța toate efectivele lor. O știți prea bine....

D. VICTOR AUGAGNEUR. Nu vorbesc de acea epocă.

PRESEDINTELE CONSILIU LUL. marea majoritate a efective lor engleze erau în preparație în Anglia. Apoi, în urma decepțiilor crude ce ne da expediția din Dardanele, a neliniștei în care ne aflam pentru corpul nostru expediționar, s'a ajuns a considera o divisiune prin Salonic către luna

August: un corp expediționar mixt cu Englezii.

Această chesitiune a fost pusă în urma unei călătorii a d-lui Lloyd George la Paris.

În acel moment ce spunea Generalul șef? Era redus la propriile sale efective sau cam aproape: armata engleză era foarte puțin numeroasă. El zicea: „Dacă facem o expediție în depărtare, e foarte firesc ca, ruși aproape la efectivele noastre, având operațiuni pregătite, având în orient deja efective foarte compromise, să cerem Englezilor cari au grija Egyptului, cari au interese particulare în acea regiune, să facă, sfortarea necesară, cu diviziile disponibile din Anglia.“ (Foarte bine! Foarte bine).

Iată care era raționamentul său. Apoi expediția a fost urmată, e faza a treia, Serbia e atacată; trebuie apreciat arbitrar cifra contingentelor. O știți bine, ați luat parte la deliberarea consiliului; erați chiar mai informat de cât mine pentru că făceați parte din Guvernul apărării naționale ca ministru al marinei.

D. Venizelos era președinte al Consiliului, grec; el gândea că Grecia era angajată prin alianța sa cu Serbia să facă o sfortare; întâlnea împotriviri din partea Regelui, care discuta termenii tractatului, care spunea: Tratatul nu se aplică decât dacă Serbia poate pune pe fruntaria noastră 150.000 de oameni: or, ea nu poate. D. Venizelos spunea: „Dacă așa putea afirma Regelui că Franța și Anglia reunite vor veni în ajutorul nostru, că oferă acest corp expediționar de 150.000 de oameni, atunci ar avea șanse de a-l aduce să între în război.

Și tocmai spre a constitui un corp expediționar de 150.000 de oameni s'a stabilit acordul între Anglia și noi. Și care era proporția regulată, primită, deliberată de D-vs. ca și de mine? (aplauze).

Anglia — această proporție nu era fixată arbitrar — trebuia să furnizeze 90.000 de oameni și Franța 60.000, adică un efectiv total de 150.000 de oameni cari trebuia să meargă acolo. Franța a trimis imediat oamenii promiși; apoi cum în momentul când primele elemente se soseau la Salonic, D. Venizelos se sdrobea de voința Regelui și că devenea sigur că concursul Greciei nu ar fi dat rășboiului, din acel moment, Anglia care-și subordonase concursul ei la acel al Greciei, întorcându-se către noi ne declara: In asemenea condiții, nu-i nimic de făcut și nu vom continua a trimite oameni. Iată situațiunea.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Aș vrea totuși să-mi continui expunerea.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI.— Toate acestea d-le Augagneur au fost deliberate; erați de față și nu știm că atunci când generalul Joffre, în fața cererilor de efective pentru cutare operație spunea: „Le refus guvernului“ rolul guvernului, cu răspunderea sa și grija ce are de apărarea națională era să fie de a-i spune: „mă ertați! îmi dați științe tehnice asupra situațiunii, îmi spuneți de ce vă temeți; dacă sunt de părerea Dv. mă închin, dar dacă sunt de altă părere, vă impun pe a mea“. Această teză n'v'am auzit nici o dată susținând'o. (Aplauze).

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Domnilor, am ascultat cu o mare atenție explicațiile d-lui președinte al consiliului. Sunt puncte asu-

pra cărora sunt de acord cu dânsul. Recunosc că în Ianuarie 1915, a vorbit într'o zi, la consiliul de miniștri de o expediție către Serbia. In acel moment, vorbeam de o expediție către Cattaro, se discuta, nu era în acel moment grabă, n'am început de-acolo chestiunea, mai târziu, în momentul când s'au impus rezoluțiuni în raport cu situația la Gallipoli, apoi în Serbia.

Deci nimeni nu poate nega autenticitatea documentelor ce v'am citit și cari indică într'un chip for mal...

D. VICTOR AUGAGNEUR. — *Că generalisimul s'a opus neînțeles la orice preluare de efective pentru Orient.*

D. DOIZY.— *S'a înșelat amar.*

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Nu e altă chestiune. Or nu e de ajuns să spui că ești partizanul unei expedițiuni în Orient dacă n'ai mijloacele s'o faci și de a-ți impune voința aceluia care deține efectivele.

Când am primit această a doua scrisoare a generalului șef indicându-ne că nu se mai putea bizui pe acele efective, consiliul de miniștri a decis să facă un demers grabnic pe lângă cabinetul englez. D. Viviani, președintele consiliului și eu, ne-am dus la Londra — vă rog să-mi dați aci două minute atenție.

MAI MULȚI MEMBRI DIN STANGA. — E foarte interesant!

S'a lăsat mână liberă mareșalului Joffre

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Ne-am găsit acolo în fața tuturor membrilor cabinetului englez în legătură cu chestiunile militare, am expus cu toată insistența ce

am putut, dorința Franței de a vedea pe englezi luând o parte largă la expediția Salonicului. Știam că în fața insistenței generalului șef, trebuia să renunțăm poate de a trimite efectivele ce voiam, fiind dat că guvernul în acel moment—și voi reveni—nu și impunea voinea. Spuneam englezilor: Înțelegeți că efortarea principală trebuie să fie făcută de voi. Noi, nu putem să luăm prea multe trupe de pe frontul nostru căci ne apărăm pământul; dar voi, englezii, nu sunteți reținuți de aceiași considerație. Avurăm de desbătut cu unii miniștri englezi asupra importanței și folosului operației. Las întreaga latură diplomatică la o parte. Dar rețin declarația ce ne făcu lordul Kitchener și dacă nu o repet într'un chip fidel rog pe d. Viviani care era martor să mă îndrepteze.

La această cerere de trupe engleze lordul Kitchener ne răspunde: „Am trimis tot timpul în Franța la epocile ce fixasem diviziunile ce-am promis. Generalul Joffre spune că am multe trupe în Anglia; e exact, dar nu sunt trupe în stare să combată. Nu sunt încă antrenate, n'au material. Am făgăduit să trimit o divizie în epocile ce am indicat, am făcut totdeauna față făgăduiele mele până acum; voi continua.” Și spusei: „Dar trupele engleze ce sunt în Franța? Imi răspunde: „Sunt la dispoziția generalului Joffre, trupele engleze și franceze sunt în aceeași situație în Franța; dacă generalul Joffre vrea să le trimită în Orient e liber”. La aceasta spusei—și d. președinte al consiliului s'a unit cu mine—ați putea repeți această aserțiune generalului Joffre? Lordul Kitchener se angajă la aceasta. Trece canalul Mâne-

cel cu noi, veni la Chantilly, la marele cartier general. N'a'm asistat la conversație. Ceiace știu e că din această conversație a rezultat că generalul Joffre convertise probabil pe generalul Kitchener la felul său de a vedea și știu bine că la consiliile de miniștri cari urma să fie puse puțină de-a obține o hotărâre.

Tărăgăneală

La 22 Octombrie 1915, adresam d-lui Viviani, președintele consiliului scrisoarea de față. Nu sunt procese-verbale de consiliu de miniștri, dar țineam să rămăc ceva despre părerea mea. (Foarte bine! Foarte bine!) și iată ce scriam, ceiace este și răspunsul meu la ce a spus D. Briand:

22 Octombrie 1915.

„Scumpul meu președinte,

Consiliul de miniștri s'a despărțit ieri fără a fi luat o hotărâre fermă în ceiace privește mărirea efectivelor de trimis la Salonic. Vă rog cu insistență ca la consiliul de mâine Sâmbătă chestiunea să fie pusă limpede și rezolvată. Nu e cu puțință ca guvernul să dea încă mai mult timp spectacolului neîndrăsnelii sale asupra hotărârii, al neputinței sale în execuție”.

Domnilor, eșisem în ajun dela o reuniune a comisiei afacerilor externe foarte emoționat de ceiace auzisem și-mi aduc aminte că d. Franklin-Bouillon, cu elocvența sa înfocată spunea d. președinte al consiliului:

D. FRANKLIN-BOUILLON. — Și mă onorez cu aceasta.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — D. Franklin-Bouillon avea dreptate și spunea:

„Aveți alegerea între Constanti-nopole și Tahure, ați ales Tahure“.

Mi-aduc aminte încă de aceste cuvinte și aceasta țineam să spun:

„Nu e cu puțință, spuneam eu, ea guvernul să dea încă mai mult timp spectacolul neîndrăseli sale asupra hotărârii și al neputinței sale în execuție. Am întreprins o expediție în Balcani, trebuie s'o urmărim în condițiuni permițând să-i asigurăm, dacă nu succesul, dar cel puțin siguranța trupelor ce iau parte la ea.

„Nici una din aceste condiții n'ar fi îndeplinită dacă forțele angajate n'ar fi considerabil sporite. Comandantul șef al corpului expediționar din Orient cere patru corpuri de armată, trebuie să-i fie date. *Sovăirea Angliei n'ar desvînovăți în ochii Franței, un dezastu al trupelor noastre, și dispariția armatei sârbe. N'am nevoie să vă demonstrez că o îndîngere sârbo-franceză ar trage după dânsa defectiunea României și a Greciei și nu le-ar permite să aștepte, spre a se uni cu noi, momentul când concursul rus va interveni.*

„Totul este deci de a ști dacă pu tem trimite în Balcani corpurile de armată cerute de generalul Sarrail

„Și atunci se pune chestiunea răspunderilor noastre, adică chestiunea raportului guvernului și al comandamentului militar. Cât des pre mine nu stau la îndoială; îmi iau răspunderea de a ridica din armatele din Franța efectivele necesare pentru Balcani, convins că defensiva noastră în Franța nu va fi compromisă prin lipsa a 100 până la 120.000 de oameni. Dacă de altfel, ne făcând această pre-ridicare, lăsăm câmp liber Germaniei spre Constantinopol, mai

înainte de 2 luni, 400,000 de Englezii vor părăsi pământul nostru pentru Egypt și Syria. Ce vom avea de câștigat de a nu fi primit la vreme un sacrificiu mai mic?

„Vă cer deci ca mâine, la începutul deschiderii consiliului, să deschideți deliberarea asupra acestui subiect. Ori care ar fi încheierea, mă voi închina“. (Mișcări diverse).

Da, m'ași fi închinat pentru că n'aș fi voit să fiu făuritorul învingerei a unui guvern căruia aparțineam, chia dacă aș fi fost de o părere contrară

„..... M'ași închina; dar convingerea mea este așa de puternică în cât am ținut să v'o afirm prin scris, ne voind ca guvernul căruia aparțin să treacă prin fața unei afaceri atât de grave, fără ca să fi insistat prin toate mijloacele asupra întinderii răspunderilor la care n'am expune temându-ne de a lua răspunderile evidente și necesare“.

Iarăși amânare

A doua zi, la consiliul de miniștri, nu s'a vorbit de nimic; fu ultimul consiliu la care luai parte. Aș putea invoca mărturia unora dintre colegii mei; ei știu că, de săptămâni, susțineam cu energie ideea de a trimite trupe îndestulătoare la Salonic. Am făcut demersuri chiar în Anglia, am luat inițiative, fiind că aveam o convingere adâncă.

Ce s'a petrecut? Ați spus că în consiliile guvernelor presidate de d. Viviani, ați insistat neîncetat

pentru ca comandamentul să fie supus guvernului. Trebuie să spun că, asupra acestui punct, n'aveam controversă cu d. Briand. În ziua când a luat frânele guvernului, gândeam, că de sigur, va pune în execuție ceea ce ambiț dorisem.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Da, negreșit.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Câte-va zile în urmă puneți fruntul de Orient sub autoritatea generalului șef din Franța. (Aplauze pe diverse bănci).

Nu mi-e cu putință să nu văd o contradicție între aceste două atitudini succesive.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Nu.

Conflictele cu M. C. G.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — D-voastră care ați fost unul dintre apărătorii tezei susținută de mine, în ziua când ați avut puterea, n'ați făcut nimic spre a o îndeplini. (Aplauze pe diverse bănci).

PREȘEDINTELE AL CONSILIULUI. — Voiți un exemplu?

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Nu, lăsați-mă să urmez. Ceea ce știu, e că, până în ziua când ați venit la putere, generalul Sarrail comunica direct, ca comandant șef al armatei Orientului, cu guvernul. Recunosc că acest guvern n'avea puterile necesare spre a impune generalismului preluarea trupelor cari trebuiau să meargă la Salonic; dar în tot cazul, generalul comandant al armatelor din Orient era sub ordinele guvernului.

Din ziua din care ați luat puterea, generalul Sarrail și armata Orientului au fost sub ordinele marelui cartier general. Nu puteți să nu știți că, de luni și de luni, ori de câte ori se consulta Marele Cartier general, nu voia să facă nimic. În realitate, era protivnicul unei intervenții, și trebuia să știți bine că punând armata Orientului sub ordinele marelui cartier general, nu puteați obține ceea ce ați părut că doriți când nu erăți președinte de consiliu.

Prin aceasta, răspunderea dv. e mare căci ceea ce unii dintre noi au deplâns sub ministerul d'înaintea dv., s'a continuat, s'a agravat sub al d-voastră. Generalul șef al armatelor comanda în Orient; și, printr'un comandat curios, generalul Lyautey are în Maroc 80.000 de oameni pe care-i stăpân, generalul Mounier are, în Africa de Nord nu știu câte mii de oameni pe care e stăpân, unde s'ar putea, unde ar trebui, poate impune reguli. Dar acolo, în Orient, un comandant șef trebuie să aibă întreaga libertate, cu acelaș titlu ca și comandantul șef pe frontul francez, l'ați legat și l'ați supus. (Aplauze la extrema stângă și pe mai multe bănci la stânga).

D. WALTER. — Da, dar îl chiami Sarrail.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Ați făcut ceea ce în ori ce epocă ar fi fost o imprudență, adică de a pune un comandant șef care-l la capătul celalalt la Mediteraneei

sub ordinele unui general care eu mandă în Franța. Și aceasta devine de două ori nelămurit, atunci când știți că generalul comandant în Franța era în contra expediției în Orient. (Aplauze pe diverse bănci).

Cine a împins România ? Planul de război

Ne-ți spus că ne veți aduce toate actele diplomatice prin care ați insistat pe lângă România spre a urma planul ce-l preconizați dv. chiar, acela al atacului român contra Bulgariei. Fie! Dar aducându-ne aceste documente, ar trebui să alăturați procesele verbale ale statului major, procesele verbale ale întrunirilor Consiliului Superior al apărării naționale, când ați discutat, din punct de vedere tehnic, din punct de vedere militar, natura intervenției României.

Acestea ar trebui să le-aduceți, acestea ar trebui să le-avem sub ochi și aceasta cerem, pentru că fiind dat ce s'a produs atunci când chestiunea nu era arzătoare, putem presupune ce s'a produs de curând, când România a intrat în joc.

Statul d-voastră major are așa de puțină influență asupra statului major rus în cât acest din urmă să treacă peste obiecțiuni serioase, peste obiecțiuni documentate și energice ce s'ar fi făcut asupra planului pe care Rușii doriau să-l vadă urmat de către România?

Ne spuneți că statul major rus

e acela care a împins România în Transilvania. S'ar putea discuta în această privință; s'ar putea întreba dacă statul dv. major a avut conștiință de rațiunile pentru care armata Brussiloff avusese un succes nesperat dar care trebuia să fie fără urmare, în ziua când ar sosi pe Carpați în fața munților și a artileriei grele adusă din Trentin. S'ar putea spune că e ciudat de ușuratec pentru un stat major de a lua un „raid” care a fost o întâmplare norocoasă drept o operație chemată să aibă urmări.

Dar las la o parte acest punct care e prea tehnic (aplauze la extrema stângă. Mișcări diverse).

D. BINGUIER. — Un „raid” care se traduce prin 400.000 de prizonieri nu e o simplă întâmplare.

DIVERSI MEMBRI DE LA CENTRU. — Cuvântul „întâmplare” e straniu.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Ceea ce-ași voi să știu, sunt termenii în cari statul dv. major a trebuit să valorifice părerea d-voastre proprie.

Ați spus că dv. personal, dv. guvern, voiati ca România să atace Bulgaria.

Fost-ați susținut că statul dv. major în exprimarea acestei păreri față de guvernele și statele majoare străine? V'a dat statul dv. major din acele scrisori, la fel cu cele ce-am citit, spunând că față de guvernele străine trebuie să insistați pentru atacul României contra Bulgariei?

România s'a dus singură la Turtucaia ?

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Este unul din elementele problemei.

Vă repet că România pusese ca condiție sine qua non, a intrării sale în război ca să nu declare război Bulgariei și ca să meargă în Transilvania. Iată faptul și statul-major nu putea face nimic. (Foarte bine! Foarte bine!)

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Nu mă îndoiesc că România a declarat finalmente — și voi explica acest „finalmente” -- că voia să meargă contra Transilvaniei. **DAR NU DE AZI PE MAINE** au fost luate aceste hotărâri. Au fost mai înainte negocieri lungi și discuțiuni de la guvern la guvern. Ați încercat a face să prevaleze părerea dv. și atunci vă întreb Statul major francez vă sprijinea cu documente cari să vă permită de a vă susține părerea? (Foarte bine! Foarte bine?)

Va trebui să fie produse aceste documente.

D. P. RENAUDEL. — Pare că el face să circule sgomotul contrariu.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Știu prea bine ce se petrece acum aproape în întreaga Europă. Sunt alături de guvernele regulate, oficiale, guverne militare care au agenții lor de legătură. (Aplauze). Și nimic nu-î mai ușor pentru un stat major A. de a preveni statul major B. prin agenții săi de legătură; astfel că atunci când guver-

nele vor să facă să prevaleze o părere, găsesc contra lor un „consensus” de state majoare care a prevenit propria lor deliberare și pe care nu îndrăsnesc să o sfărâme.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. — Am găsit contra mea părerea foarte limpede, solidă și tenace, a unul om care avea cel puțin voința dv., îl chema Lord Kitchener. (Mișcări diverse).

PRESEDINTELE CONSILIULUI. — Am mers la Calais, și știți bine că statul major englez a primit să-și schimbe avizul.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Nu-î aceasta chestiunea și reviu pentru că nu mă las distrat de diversiuni îndemânatece.

Ceea ce voesc să știu, ceea ce Camera are dreptul să știe, este dacă d-voastră care aveți ideea pe care ați afirmat-o aci, că România trebuia să atace Bulgaria, dacă dv. ați fost sprijinit în acest fel de a vedea cu procese verbale, cu acte al statului dv. major ple-dând aceiași cauză pe lângă celelalte state majoare.

Aici este toată chestiunea.

Al doilea guvern ocult

Tot răul de care suferim nu este numai în această expediție neîndestulătoare de la Salonic, în această conducere generală a războiului, chiar pe frontul francez, dar în viața noastră interioară, este existența a două guverne, e lipsa unui guvern substituind voința sa a ceea ce a oamenilor foarte respectabili, dar cari nu sunt

făcuți pentru treburile la care-i supui. Aveți un decret asupra ser viciului în campanie pe care prima grijă a unui guvern, îngrijat de răspunderile sale ar fi să-l desflințeze.

Nu-i cu putință ea, după două ani de război pe teritoriul francez, să fim supuși unui regim care era făcut pentru o țară dușmână năvălită. (Aplauze la extrema stângă).

Deziluzia cu România

În loc de aceasta, ați agravat situația punând frontul dela Salonie sub comandamentul generalului șef al armatelor de Nord-Est (Franța).

Această situație e gravă fiind că am încercat în România o adunătură de deziluzie; această deziluzie este un succes moral considerabil.

D. CLAUSSAT. — Și material.

D. VICTOR AUGAGNEUR. — Dacă mâine se va afla că capitala României a pătât sparta capitalei aliată a Serbiei, va fi în lumea întreagă o tresărare neplăcută pentru Franța și aliați. (Foarte bine! Foarte bine!)

E mai mult. Cartierul dv. general n'a voit să vadă nici odată însemnătatea frontului din Orient; n'a voit nici odată să înțeleagă că inamicul va duce războiul acolo față de succesul constant al atacurilor parțiale pe frontul francez; n'a voit să vadă că era un mijloc de a înainta războiul, de a încerca puterile centrale, de a restabili comunicațiile cu Rusia, de a face apel la Rusia, la

mijloacele sale materiale în oame-ni, pe cari suntem nevoiți a-i expune la toate primejdiiile făcându-i să facă o călătorie îndepărtată.

Sunt rezultatele lipsei dv. de voință. Știu bine, se va spune că trebuie autoritate pentru a guverna. Nu mă 'ndoesc dar cel mai important este voința executărei, este ceea ce v'a lipsit. N'ați voit să vă impuneți voința; ați încercat proceduri felurite, dar totdeauna fără efect, și putem afirma că nenorocirile ce lovesc România sunt urmarea fatală a supunerii guvernului față de marele comandament care n'a voit nici odată să înțeleagă însemnătatea operațiilor din Orient. (Vii aplauze la extrema stângă și pe diverse bănci din stânga și din centru).

Comitetul secret de la 28 Noembrie 1916

(urmare)

(29 Noembrie 1916)

Prezidează d. Paul Deschanel
Sedința se deschide la orele două și cincisprezece minute.

PRESEDINTELE CAMEREL
— Sedința e reluată în comitet secret.

D. Emile Constant are cuvântul, pentru a-și desvolta interpellarea sa asupra neîndestulării manifestate a acordurilor strategice cari au precedat loialul concurs adus de România cauzei justiției și dreptului.

Interpelarea d-lui Emil Constant

D. EMIL CONSTANT. (Gironde). — Domnilor, aş fi dorit în moduli cel mai viu ca explicările aduse ieri la această tribună de către d. preşedinte al consiliului să mă fi scutit de a vă desvolta, chiar foarte scurt, cum voi face, interpelarea mea. Dar veţi fi văzut de sigur că n'a răspuns de cât într'un chip foarte general la preocupările ce sunt în spiritele noastre.

Domnilor, departe de mine ideea de reveni asupra decretului din 2 Decembrie despre care toţi oratorii rând pe rând au vorit la această trilună.

Am încercat să aduc desbaterile aci acum un an. M'am forţat să arăt d-lui preşedinte al consiliului neajunsurile acestui decret, cu totul contrar logiceii, cu desăvârşire în afară de tradiţiile republicane. Mi s'a părut că Camera a împărtăşit sentimentul meu; dar d. preşedinte al consiliului, punând chestiunea de încredere, votul ce s'a produs i-a dat deplină dreptate. Din nefericire pentru dânsul ca şi pentru noi, evenimente mi-au dat dreptate, mie. Imi pare rău, pentru că găsesc în această, încă un cusur al acţiunii guvernamentale.

Pentru a scăpa de răspunderile acestui decret d. preşedinte al consiliului a spus ieri: „Când acest decret ne împiedica, am trecut peste el”.

Aşa înţelegeţi, domnule preşe-

dinte al consiliului răspunderea guvernamentală. Imi pare rău că aţi trecut peste el şi vă voi spune pentru ce. Acest decret avea părţi rele, numeroase, isbitoare dar avea şi părţi folositoare. Centraliza în mâinele generalisimului toate puterile. Acest decret îi dădea o putere considerabilă de a vorbi aliaţilor noştri. El adăoga la reionarea pe care-i o dădu victoria de la Marna, cea mai mare bătălie din toate timpurile.

România n'a urmat sfatul Franţei?

Ce s'a întâmplat? N'aţi ținut socoteală, i-aţi retras foloasele acor date de acest decret şi aceasta mă aduce să iau în considerare însuşi obiectul interpelării mele: *România*.

Da, domnule preşedinte al consiliului, ni-aţi spus ieri, aţi fost constrâns să ne mărturisiţi, era prea bătător la ochi. „N'am fost urmaţi în consiliile noastre. Am arătat României şi Rusiei că interesul comun era de-a merge la Sofia, însă trebuia ținut seamă de simţământul naţional român”. V'o acord.

„Erau asemenea şi consideraţiunile ruseşti!”

V'o acord. Dar nu erau oare şi consideraţiuni franceze?

Şi atunci v'am spus că era ceasul ca generalisimul, investit cu toate puterile ce i le-aţi dat prin decretul din 2 Decembrie, să valorificaţi punctul de vedere francez.

Poate că el nu era în măsură să

discute în mod serios, și de aceea aici voi căuta răspunderile dv.

Ce-ați făcut înainte de prepararea intrării în război a României?

Era România pregătită de război?

Ați trimis la fața locului ofițeri calificați spre a face studiile necesare? Ne-ați spus eri că nu era cu puțință de a trimite misiuni însemnate cari ar fi atras atențiunea Germaniei și Austriei. Suntem de acord, dar vă era oprit de a trimite niste ofițeri bine aleși, în curent cu războiul modern, cu nevoile armatelor moderne, având exeperiența marilor bătălii date pe fruntaria noastră și cari ar fi putut să ne spue: „Iată ce lipsește armatei române; n'are numărul de mitraliere trebuincioase; n'are avioane în număr nedestulător, n'are granate, sârmă ghimpată. Iată ce ar fi trebuit să cântărească în deliberările strategice ce-au avut loc. Toate acestea n'au fost făcute. Ați trimis o misiune.

D. ARISTIDE BRIAND, președinte de consiliu, ministru al afacerilor străine: E prea comod.

D. EMIL CONSTANT: O să-mi spuneți mai pe urmă. Doresc foarte mult să aveți dreptate asupra acestui punct. Nu vă fac proces de tendință. Vă rog cu stăruință să lăsați pentru mai târziu acest argument, ceasul e prea grav spre a vi se căuta certuți personale. N'avem și unii și alții decât o grijă, binele țării. (Foarte bine! Foarte bine!) iar forma ehiar în care îmi dezvolt explicațiunile, vă este cea mai bună probă. Dacă ați făcut-o e foarte bine și sunt gata să vă laud, dar m'ați spus'o eri.

Misiunea generalului Berthelot

Ați trimis misiunea generalului Berthelot. ERA PERFECT DAR ERA PREA TARZIU. Gândesc că ați cetit, ca noi toți, în ziarele germane ce caz a făcut generalul Falkenhayn. Dânsul a spus:

„BERTHELOT, E BINE, DAR DACA NU-I INSOTIT DE 500 TUNURI GRELE, n'avem să ne îngrijim de el.”

Și atunci războiul s'a angajat în condițiile ce știți. S'a urmat puretul de vedere românesc. Și aceea era bine, dar cel puțin trebuia să se adapteze mijloacele militare trebuincioase, cel puțin trebuia să fie efectivele trebuincioase, artileria grea trebuitoare. Toate acestea nu ni le-ați spus.

Concursul Rusiei

Cu privire la concursul rusesc, ați pronunțat o cifră foarte turburătoare; ați vorbit de 50.000 de oameni. Ce! cu 50.000 de ruși pretindeați să țineți în loc un plan așa de întins, la o organizare atât de formidabilă ca organizarea germană?

Cu privire la concursul nostru prin Salonie, ce indicii ați dat României? Nu ne-ați spus'o. S'a pronunțat cifra de 400.000 de baionete. SPER CA NU LE-AȚI SPUS'O PENTRU CA NU ERA CONFORMA CU REALITATEA.

În aceste condițiuni, mă întreb care putea fi situația acestor aliați, al căror curaj este mai presus de orice bănuială, cari au meritat atestafia germanilor înșelăci CARI DECLARAU CA ROMÂNII SE BAT CU UN CURAJ ADMIRABIL, dar n'au mijloace materiale spre a le rezista.

Foate acestea îți strâng inima. Căci, dacă n'am fost autorizați să dăm sentimentul nostru din punct de vedere strategic în momentul când s'a angajat afacerea din România, suntem totuși parte în această afacere. Știu că partea noastră am îndeplinit-o cum am putut mai bine, dăei poate puțin cam târziu. Nu ne-ați spus nici pentru ce epocă era promis concursul armatei generalului Sarrail, ce tință îi era desemnată. Acestea toate au rămas în penumbră.

Sacrificiul nobil al României

Și atunci ne găsim în fața acestei situații, atât de deosebită de ceea ce era acum trei luni. Ah! acum trei luni, aplaudam cu toții și ne ridicam în picioare când președintele nostru, în termenii înflăcărații saluta intrarea României, acest nobil popor, în concertul aliaților. Patria noastră strivită punea drapele ca pentru o mare victorie! Și trebuia să fie o mare victorie; Germania însăși o proclamase. Dânsa spusese: România nu va intra în conflictul european, decât în ceasul al unsprezecelea, pentru a merge în ajutorul victoriei. Ei nu cunoșteau această țară. România era prea nobilă, prea credincioasă originelor ei spre a merge în ajutorul victoriei, dânsa mergea în ajutorul dreptului.

Urmările înfrângerii României

Dar ce turburare azi în spiritele noastre! Ce regrete, ce griji, de-a fi văzut o armă așa de puternică, ajungând la rezultate așa de turburătoare? Căci, dacă intrarea României în conflict trebuia să scurteze războiul, insue-

cesul ei nu e făcut — nu știu, sper că nu, dar e un punct de întrebare teribil — insuccesul ei nu e făcut spre a-l prelungi? Căci, după toate, Germania a pus mâna pe mine de petrol, pe grânare cu grâu, și-a înălțat moralul ceea ce-i îngăduie să facă mobilizarea civilă. Și apoi, pentru noi, ce ne așteaptă! Sunteți sigur, domnule președinte al consiliului — sper că ați examinat această ipoteză — că atunci când Germania va fi stabilizat frontul său din România, dânsa nu va duce întrega sa sforțare în spre noi, către Salonic, în așteptarea unei sfârșiri încă mai superioare primăvara viitoare pe frontul occidental?

Atâtea probleme care-ți strâng inima de gripă cari sunt de resortul dv. D-voastră trebuie să le examinați și trebuie să le examinați astăzi cu noi. Trebuie să ne spuneți — și acesta-i punctul particular de gingaș pe care-l veți stabili, sper, în fața acestei Camere — că Franța și-a ținut făgăduelile. Acesta-i punctul esențial.

Pentru a sfârși și spre a rezuma observațiile mele, pentru a le formula într'un chip mai precis încă decât am făcut-o, în chipul cel mai scurt cu putință, vă cer voia de a citi un șir de chestiuni pentru ca fiecare dintre dv. să puteți da un răspuns deopotrivă de precis:

În rezumat, ce acorduri strategice au precedat intrarea în război a României?

Statele majore aliate, instruite prin experiență, studiat-au ele nevoile armatei române?

Ce-ați făcut pentru a iniția această armată în războiul modern? Datu-i-ați ceea ce-i era trebuincios?

De ce importanță era concursul militar promis de Rusia? Ați vorbit de 50.000 de oameni, acesta era tot?

De ce importanță era concursul făgăduit de noi?

Ce indicii s'au dat României asupra eifrei efectivelor de luptă ale armatei Orientului, asupra scopului și datei ofensivei noastre concordate?

În ce măsură făgăduelile făcute României n'au fost ținute și pentru ce?

În fine ați studiat consecințele pentru armata noastră din Salonic, a stabilizării frontului austro-german în România? (Aplauze pe diverse bănci).

Urmează interpelarea d-lui Abrami care pune în evidență rivalitatea dintre generalul Joffre și generalul Sarrail, arătând consecințele dăunătoare ale acestei stări de fapt asupra operațiunilor armatei dela Salonic. Această interpelare nu atinge direct campania României din 1916, dar e foarte interesantă pentru caracterizarea situației din acel moment.

Interpelarea d-lui Tardieu

D. ANDRE TARDIEU. Intervenția mea va fi foarte scurtă. Ea nu va avea alt obiect decât de a pune două chestii care a căror oportunitate nădăjduesc că va fi recunoscută de Cameră.

În desbaterea de ieri, punctul discutat a fost acela de a ști în ce condițiuni intervenția română, a fost dusă în Transilvania, în loc să fie îndreptată asupra Bulgariei care apărea învederat ca obiectivul principal. Interpelatorii au cerut precizii asupra condițiilor în cari această greșală s'a produs.

D. președinte al Consiliului, în expunerea sa globală, i-a arătat originea.

Îmi va fi permis, domnilor, de a vă spune că după părerea mea, această greșală de direcțiune, ori cât de regretabile i-ar fi putut fi urmările, nu este principala și că decurge din altă greșală, greșală de prețuire și de informație, mai gravă și mult mai bogată în consecințe?

Această greșală îmi pare a sta în necunoașterea cea mai desăvârșită a resurselor și mijloacelor dușmanului în a-l fi judecat neputincios de o sfortare pe care pregătea chiar în minutul când era declarat neputincios de a o îndeplini.

Această greșală îmi pare a fi viciat în întregul lor operațiunile românești, și asupra acestui subiect cer învoirea de a pune aceste două chestii.

Tot atât de anevoe este de a fixa, exact în fapte, măsura în care guvernul francez, în luptă cu greutăți foarte reale și pe care sunt primul a le recunoaște, ar fi putut ține în loc sau modifica impulsivitatea națională care ducea pe Români către tinuturile iridente ale Transilvaniei, pe cât cred, în subiectul ce tratez, că această greșală a fost liber, spontan sau comisă de guvernul francez.

Ne afirmați ieri, domnule președinte al Consiliului că asupra obiectivului intervenției române, n'ați putut convinge pe aliații noștri; nu discut, sub nici un punct afirmarea dv., și cel mult îmi voi permite de a observa, în treacăt, că, dacă situația era acela pe care ați arătat-o ieri, ați fost poate rău inspirat, oprind pe deoparte opinia franceză de a susține teza dv. și, pe de altă parte, lăsând să

se răspândească, în opinie, iluzia unei unități de acțiuni sub direcțiunea Franței, punând astfel pe umerii țării noastre răspunderi aparente cărora nu corespundea în speță nici o autoritate reală. (Aplauze).

Dar nu insist și ajung la punctul care mă aduce la tribună și asupra căruia voi produce două texte cari, după părerea mea, vor scurta și suprima, la nevoie, discuțiunea.

La 8 Septembrie trecut, opt zile prin urmare, după intrarea în scenă a României, înainte de orice eșec, și în momentul când Europa răsuna de laudele ce presa aducea diplomației d-lui președinte al Consiliului, comisiunea armatei se întrunea spre a asculta explicațiile guvernului asupra problemelor orientale.

Un avertisment neglijat

În cursul acestei reuniuni, unul din membrii comisiunii, onorabilul D. Dalbiez, talmăcitor în această ocazie al celor ce sunt pătate odată judecați în cercurile guvernamentale ca severi peste măsură, uitând că, în împrejurările unde ne găsim, pentru ați servi țara cât mai bine, cu conștiință și modestie, nu este strict indispensabil de a fi ministru sau ministerial. (Foarte bine! foarte bine!) D. Dalbiez exprima termeni ce se găseau deja în multe spirite.

Tare mă tem, spunea el, că Austro-Germanii și Bulgarii împreună, să nu facă o operație brutată sprijinită de artilerie grea și să pue România, în scurtă vreme, într-o poziție rea".

Era cu neputință, veți conveni, să fii în același timp mai prevă-

zător și mai moderat. Ce răspunsse guvernul prin gura onorabilului ministru de război? Răspunsse d-lui Dalbiez:

„Raționamentul dv. ar fi mai cu temel dacă n'ar fi operațiuni pe Somme, la Verdun, în Rusia, înaintarea rusească și înaintarea italiană”.

Și d. general Roques adaugă:

„De unde voiți ca dușmanul să ia oameni spre a face, încă de acum, operațiunile de cari vă temeți?”

D. MINISTRU DE RAZBOI.
Încă de acum!

D. ANDRE TARDIEU. Șase zile mai târziu, nu în comisiune, ci la tribuna Camerei, cu ocazia reluării lucrărilor noastre, d. președinte al Consiliului, cetind declarația guvernului, spunea:

„Imperiile germanice se găsesc reduse la defensivă, inițiativa operațiilor militare le-a scăpat”.

Aceasta se petrecea la 14 Septembrie.

În acest moment chiar, concentrarea pe care guvernul o credea cu neputință era începută.

Ofensiva austro-germană care era judecată ca irealizabilă, urma să se deslănțuiască.

În fine inițiativa de care proclama ca incapabil s'o producă pe adversarul, urma să se execute în același timp în Dobrogea și în Transilvania cu succesul, pe care-l știți.

Greșala capitală, după părerea mea, iat-o: dânsa a tras după ea pe toate celelalte: pentru că nu cunoșteai exact mijloacele dușmanului, ați dat la o parte cu oare care dispreț obiecțiunile cari se produceau în comisiunile noastre; fiindcă nu cunoșteai exact mijloacele dușmanului, ați refuzat

concursul ce vă oferea o parte din opinia publică franceză, spre a susține teza ce ziceați că e a dv.; dar mai cu seamă fiindcă erați în necunoștință de mijloacele și resursele dușmanului v'ăți lipsit — aceasta mi se pare mai grav — de argumente decizive, pentru a influența asupra aliaților noștri spre a-i convinge, să susțină teza d-voastră.

Cunoașteți urmarea: *încă din Octombrie situația se schimba; Constanța era amenințată, apoi cădea; România era năvălită, și de cine? De aceleași forțe pe care guvernul, la mijlocul lui Septembrie le declara peste putință de concentrat, incapabile de a ataca.*

Am deci dreptul să spun că greșala era gravă deoarece ea viza nu o modalitate de execuție, nu o direcție de atac, dar fondul chiar al lucrurilor și, în realitate, condițiile bătăliei.

Gravitatea acestei greșeli se prezentează, în ochii mei, prin faptul că constituie o recidivă. De la începutul războiului, s'a putut constata adeseori că noi cu îndărătnicie prețuim forțele dușmane mai jos de cât realitatea. (Aplauze).

Napoleon, în ajunul unei acțiuni avu drept regulă de a supra-pretui forțele dușmane spre a fi mai sigur de a le sfărâma. (Foarte bine! foarte bine!). La noi e metoda inversă. Oh, știu bine că optimismul e o datorie. D. președinte al Consiliului re-o amintea ieri și suntem toți de aceeași părere — totuși, dacă optimismul este o datorie și o nevoie, pentru executanți și în masele din spate, cred și veți crede ca mine, că nu trebuie să preschimbe la cârmuitori în orbire și într'o sfortare mai mică. (Aplauze). Or, dela în-

ceputul războiului — nu vorbesc decât de fapte cunoscute, notorii — această greșală s'a manifestat statornic.

Nu s'au făcut pregătirile necesare

În 1914, numărul dușmanului, numărul tunurilor pe corp de armată, numărul rezervelor sale au fost prețuite prea puțin; în 1915, ne mângâiam cu speranța că ofensiva din Septembrie în Champagne și în Artois ar împiedica adversarul să-și îndeplinească planul oriental și să năvălească în Serbia; Serbia a fost cu toate acestea năvălită și, în 1916, iată că reîncepem și că, *atunci când noi țărăm România în luptă, o făceam fără să fi studiat, nici cifrat, nici cunoscut mijloacele de care dușmanul va putea dispune contra ei și ca urmare, fără a grupa pe teritoriul român sau pe frontul Macedoniei mijloacele materiale și umane care poate ne-ar fi îngăduit să sfărâmăm planurile dușmanului.* (Foarte bine! Foarte bine!)

Dintre toate subiectele de neli-niște pe care debaterile de ieri și cele de azi le-au adus în fața Camerei, acesta este unul din acelea care trebuie să rețină atențiunea d-voastră.

O greșală izolată în timp de război, se poate, trebuie iertată; o greșală care se reînnoește, care apare cronică e făcută, din potrivă, să justifice temeri. Această greșală, după părerea mea, explică îndesulător, fără să fie nevoie de documente diplomatice, ceea ce s'a pe-

trecut în România. *Greșita orientare dată efortărei românești, neîndestularea ajutoarelor concentrate în România sau la Salonic și nenorocirile ce-au urmat.* Aceasta cere de asemenea — și acesta este obiectul intervenției mele — explicațiunii și angajamente.

E obiectul a celor două chestiuni ce v'am pus din care una privește trecutul iar cealaltă viitorul. Cer, pentru trecut, guvernului să binevoiască a ne spune cu precizie pe ce teme și după ce control se formase părerea invederatgreșită care a fost enunțată la 8 și 14 Septembrie de d. ministru de Război și de d. președinte al consiliului. (Aplauze pe diverse bănci din centru).

Pentru viitor cer guvernului să ne spună deopotrivă de precis ce măsuri a luat spre a împiedica repetarea acestei greșeli, spre a avea de acum încolo o cunoaștere exactă a mijloacelor și resurselor dușmanului și, prin aceasta, spre a exercita mai cu profit direcțiunea războiului care nu poate fi asigurată de cât de el singur.

Răspunsul d-lui Briand

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Cer cuvântul.

PREȘEDINTELE CAMEREI. — D. președinte al consiliului are cuvântul.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Domnilor, nu refuz să răspund diversilor oratori cari au examinat succesiv la tribună condițiile politice externe a Franței, într'atât cât dânsa a lucrat în Orient și rezultatele ce-a dat.

Aș fi preferat ca diversii interpelatori cari sunt înscriși să vie la tribună să-și desvolte criticelor întru cât se aplică fie la războiul naval, fie la efective, fie la întrebuințarea lor și la comandament. În fond, toate aceste chestiuni se leagă și, ca să zic așa, se împletesc.

D. BUISOSN. — Ieri ați spus dinpotrivă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Deja!

PREȘEDINTELE CAMEREI. — Nu reîncepeți să întrerupeți.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Sunt foarte dispus să vorbesc în momentul când Camera dorește și o probez venind la tribună, însă am cel puțin dreptul să sper că de-abia la tribună nu voi fi întrerupt...

PREȘEDINTELE CAMEREI. — E o chestiune de dreptate.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Zic că toate aceste chestiuni se ating, se pătrund și se împletesc și toate pun o chestiune de guvern. (Sgomot și întreruperi la extrema stângă).

D. GONDE. — N'o pun de cât pe aceasta. (Exclamațiuni la centru și pe diverse bănci).

PREȘEDINTELE CAMEREI. — Domnilor, vă rog, ați chemat guvernul la tribună, lăsați-l să răspundă.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Prin urmare ar fi fost foarte natural și logic ca guvernul să aștepte desvoltarea tuturor interpelărilor îndreptate în potriveală.

Ieri, chiar la începutul ședinței,

un oare care număr dintre colegii noștri, pentru o mai bună metodă de discuție, mi-au cerut să intervin imediat și să fac o expunere a situației zicându-mi: Se poate ca unele explicații ce veți da să atragă după ele retragerea unor interpelări cari au fost depuse în necunoștința faptelor. Am observat colegilor noștri că eram dispus să mă supun la această procedură, dar că nu mi făceam iluzii asupra urmărilor ce puteau provoca și că nu credeam că era în puterea unui ministru sau a unui președinte de consiliu ori care ar fi explicațiile lui, de a aduce, pe interpelatorii tare decizi să renunțe la cuvânt.

Am dat acele explicațiuni. Ele au fost urmate de intervenția mai multor oratori cari au opus spuselor mele, criticii, în ceiace mă privește nu cer de cât să răspund acestui grup de interpelări.

Cauzele nenorocirii României

Onorabilul d. Augagneur, după dânsul onorabilii noștri colegi Constant și Tardieu s'au plâns de guvern *cu privire la condițiile în cari România a fost chemată să intre în război*. Dânsii au spus:

Necazurile ce-au urmat, relele condiții în care se găsește noua noastră aliată vin din neprevădere sau, dacă-ați prevăzut, fiindcă n'ați știut să imprimați războiului în România acea unitate de direcție trebuincioasă succesului.

Și mi-au făcut vină din articolele de ziare cari, după conferința aliaților, m'au lăudat, și s'au emo-

Aș voi, mai întâiu, să cer într'un spirit de dreptate să se bine-voiască a se da cuvintelor valoarea examinând evenimentele să și dea fie care seamă de împrejurările grele în cari se poate înfăptui unitatea de direcție așa cum se pare că o concepe unii dintre colegii noștri.

Domnilor, suntem o coaliție care nu seamănă întru nimic cu aceea a imperiilor centrale.

Intre acestea, geograficește, este vecinătate, potrivire de interese, dar e ceva mai mult: e o națiune care domină pe celelalte cu toată puterea ei și care le-a robît tuturor planurilor ei. Intre ele nu poate să fie împotrivire de vederi; între ele nu poate fi nehotărâre în execuție.

În afară de mijloacele fizice și mijloacele materiale ce Germania are pentru îndeplinirea voințelor dânsa mai are și comanda popoarelor asupra cărora își exercită dominația.

De partea cealaltă, în afară de greutatea geografice ale situațiunei, în afară de aproape imposibilitatea de comunicații în unele ceasuri...

D. DEGUISE — Criza transporturilor.

PRESEDINTELE CONSILIULUL — Ce vedeți? Vedeți marile națiuni ca Franța, ca Rusia, ca Anglia, ca Italia, cari sunt mari persoane morale, cu grija foarte mare de independența lor, cari pot avea asupra unor puncte păreri discordante, tradițiuni diferite, ve deri politice diverse.

ționat că opinia publică a fost astfel târâtă în greșală.

Apropierea acestor țări mari.

D. DEGUISE. — Dar înjosiți Franța, domnule președinte al con-siliului! (Reclamațiuni pe nume-roase bănci).

PREȘEDINTELE CAMEREL. — Vă rog să nu întrerupeți mereu. Aceste întreruperi nu aduc nici o lumină în desbatere.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. — E onoarea acestor mari națiuni că nici una dintre ele, ori care ar fi grija tuturor de a reaz-liza maximul de solidaritate, nu consimt a renunța la autoritate și control în conducerea războiului.

Cum, domnilor, aci chiar, la fie-care moment, s'a spus guvernului: „Păstrați-vă puterea de direcție, nu-o lăsați să se slăbească în nici o mână“.

Gelozii între aliați

Ieri, când s'a citit o telegramă referitoare de începutul expediției din Serbia în care se privea puțin-ta, ca, mergând cu ajutorul ace-ței țări, corpul nostru expedițio-nar, foarte slab ca număr, să poa-tă din fericire ajunge armata sâr-bă, generalisimul sârb să conducă operațiunile, s'a manifestat mira-re, au fost protestări. Cum! trupe franceze să se găsească sub co-manda sârbilor, chiar când ele sunt mai puțin numeroase! (Miș-cări diverse).

Anglia are în tradițiile ei că tru-pele engleze nu trebuie să se lupte rici odată sub ordinele unui șef străin.

Rusia, și ea, are tradițiile ei, a-

morul ei propriu. (Intreruperi la extrema stângă).

PREȘEDINTELE CAMEREL. — Domnilor, dacă voiți să împiedi-cați urmarea discuției, n'aveți de-cât să urmați cu întreruperile.

Ați chemat guvernul să se expli-ce, a răspuns dorinței d-voastre, binevoți a'l asculta.

D. JEAN BON. — Un membru al guvernului e un orator ca și un altul! (Sgomot).

PREȘEDINTELE CAMEREL. — Fac să se respecte dreptul tuturilor oratorilor, o știți bine. (Foarte bi-ne! Foarte bine!).

D. BRACKE. — D. președinte al consiliului poate fi întrerupt ca toți oratorii.

PREȘEDINTELE CAMEREL. — Vă rog păstrați liniștea și ascultăți.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. — Rusia, ziceam, avea tradi-țiile ei, amorul său propriu, sus-ceptibilitățile ei. Ținând seamă de această stare de lucruri au trebuit apropiate aceste patru țări mari pentru direcțiuni comune, spre a realiza între ele maximul de soli-daritate. Știți că mi-am întrebun-țat toată munca, ce-am avut mai bun în mine, ca să fac această a-propiere și știți bine că efortările noastre au reușit să realizeze ceea ce este omenește cu puțință de realizat. (Intreruperi la extrema stângă). Dar această conducere a războiului...

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. — Simplul bun simț arată că conducerea războiului așa cum a părut că o concep unii interpela-tori este practic nerealizabilă.

Ei cum! ar putea să se întâmpie ca guvernul francez, ca președintele consiliului francez, în caz de deosebire de vederi cari s'aplică la o campanie militară în afară din Franța, departe de Franța, să aibă o așa autoritate, în cât să zică la un moment dat: „Nu, sunteți greșiți. Campania, am conceput'o astfel. V'am adus'o la cunoștință, și așa trebuie să fie executată“.

Domnilor, vă spun sincer, o asemenea putere de direcție, dacă aș ști că un guvern, în țara mea, ar putea să o capete, aș pleca imediat spre a-i face loc. Dar sunt sigur că d. Tardieu însuși...

D. ANDRE TARDIEU. — N'am spus nimic în felul acesta. E prea ușor, a răspunde la intervenții, începând prin a denatura. (Aplauze pe diverse bănci la stânga).

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Capul guvernului nu putea să realizeze asemenea concepții, nici nimeni, și nu trebuie să ne facem iluzii, aceasta e unul din inconvenientele grave și din laturile slabe tuturor coalițiilor.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Am urmărit negocieri începute încă din 1915, spre a obține concursul unei țări despre care ni se spusese, și despre care știam că dispunea de 500.000 de oameni; am urmat aceste negocieri cu dorința de a isbuti cu atât mai mare cu cât puteam prevedea, asupra acestei țări niște presiuni de așa fel în cât ar fi putut să dea rezultate tot atât de dezastruoase ca și

cele ce s'au produs în alte părți în Balcani.

Această țară a primit să intre în război.

Insă veți conveni că în minutul când intra, avea oare care drept să și arate condițiile.

O condiție bizară a României

Or, condițiile sale erau de a nu declara război Bulgariei și de a nu întreprinde în contra ei operațiuni militare. Condiția formală, sine qua non, a hotărârei sale era de a face, în legătură cu armata rusă constituind aripa stângă a armatei rusești, o operație în Transilvania, și aceasta era și voința Rusiei, care avea de asemenea oarecare drept să vorbească, pentru că dânsa făcea toate concesiunile teritoriale...

D. VICTOR DALBIER. — *RUSIA TREBUIA SĂ AJUTE ROMANIA.*

D. J. LONGUET. — *Ce concesiuni făcea Rusia? A oferit Basarabia?*

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — *Am zis'o: Concesiuni teritoriale.*

Iată faptele: Imi veți putea spune: făcut-ați toate eforturile ce trebuia pentru a aduce Rusia, pentru a aduce România la o mai bună tâlmăcire a intereselor generale ale coaliției?

Guvernul român a provocat Turtucaia?

Domnilor, v'am spus că intervenisem neincetat, fie pe lângă gu-

vernul rus, fie pe lângă guvernul român, pentru a-i face să ia în considerație operația în Orient Dobrogea, cu scopul de a atinge Sofia de a redeschide comunicațiile cu Rusia și de a închide pe acelea ale imperiilor centrate cu Turcia. N'am reușit.

AȘ PUTEA SA VA OPTESC U-nele DOCUMENTE: Mulți își făcuseră iluzii mari, privitor la Bulgaria, și în Rusia, și în Anglia și în Franța. Nu e multă vreme de când, dinspre Salonic, unele spirite bune mergeau până a încerca convorbiri ce-a trebuit să fac să înceteze, într'un spirit de lealitate față de sârbi, cari începuseră să se emoționeze.

VOCI NUMEROASE. Cine?

D. CH. CHAUMENT. — La cine vă gândiți?

Siretenia Bulgariei

PREȘEDINTELE CONSILIULUL. — Voi spune-o imediat. De altminterlea sunt opinii cari nu sunt ascunse. Un ofițer al armatei din Salonic — de care, de alt fel, generalul Sarrail s'a despărțit numai de cât — avea această nădejde și cu o naivitate care, deși îi făcea onoare din punctul de vedere al cinstei și al sincerității îi arăta însă imprudența spiritului său asupra chestiunilor diplomatice, nu s'a sfiit a spune că, dacă s'ar voi, ar fi cu putință prin conversațiuni inteligente și datorită unor făgădueli potrivite, ca Bulgaria să fie despărțită de imperiile centrale.

D. DE KERGUÉZEC. — D. de

Laverville nu era autorizat să facă aceste declarațiuni.

PREȘEDINTELE CONSILIULUL. — V'am spus că generalul Sarrail, de îndată ce faptul i-a fost semnalat — de către mine — se despărțise de acest ofițer.

D. DE KERGUÉZEC. — Generalul Sarrail nu era amestecat în această afacere.

PREȘEDINTELE CONSILIULUL. — Am spus'o.

D. DE KERGUÉZEC. — Țineam s'o precizez.

D. ABRAMI. — Aduc omagii ultimelor d-v. cuvinte, cari sunt expresia adevărului, cred să pot adăuga, pentru luminarea Camerei, că ofițerul de care vorbiți nu făcea parte din statul major al generalului Sarrail.

PREȘEDINTELE CONSILIULUL. — Foarte adevărat.

D. DE KERGUÉZEC. — E adevărat.

D. ABRAMI. — E un ofițer de marină care, din partea lui personal, neangajându-se de cât pe dansul, într'o conversație particulară cu prințul Alexandru, a pronunțat, în adevăr, cuvintele despre care vorbiți.

Adaog că, de îndată ce generalul Sarrail a cunoscut, prin dv., incidentul ce avusese loc, a luat măsuri severe, a chemat, mai întâi pe ofițer la Salonic, și apoi l'a trimis la Paris.

PREȘEDINTELE CONSILIULUL. — N'am spus alt-ceva.

D. DE KERGUÉZEC. — Suntem de acord.

PREȘEDINTELE CONSILIULUL.

LUI. -- Ofițerul de care e vorba este de altfel un excelent ofițer. Nu era în statul major al generalului Sarrail, și nu m'as fi ocupat în mod deosebit de cuvintele lui, dacă nu mi-ar fi fost semnalate de cei ce aveau dreptul să se emoționeze și dacă acest ofițer n'ar fi fost, la un moment dat, un ofițer de legătură al armatei Orientului.

Repet, că îndată ce faptul a fost adus la cunoștința comandantului armatei Orientului, acesta și-a luat măsuri.

Dar starea de spirit, ce vă arătam adineori exista totuși. Ea se găsea aiurea, în Anglia, în Rusia, în România, până în cel din urmă minut. Și dacă îmi dați voie să adaug această precizie; cum fu sese vorba de a încerca, prin oare cari făgădueli de a despărți Bulgaria — ceea ce ar fi fost, recunoscută prea bine, o operație ce ar fi ușurat mult lucrurile în Orient — am intervenit în termenii următori:

„Sunt cu totul protivnic ideii de a angaja noi înșine și de pe acum, o negociere oare care cu Bulgaria în care noi am juca în mod fatal un joc de păcăliti în condiții mai rele de cât cele din 1915 și cu tot atâtea sorti de izbândă; căci nu vom obține nimic real de la Bulgari fără de-ai face să simtă puterea noastră militară.

„Adaog că o asemenea negociere, care n'ar putea avea drept bază de cât părăsirea Macedoniei sârbesti cucerită de Bulgari, ar fi protivnică angajamentelor și relațiilor cu Sârbii cari se bat alături de noi la Salonic.

Bulgaria trebuia înfrântă

„Singurul noroc de izbândă ce-am avea de a trata, în condițiuni de admis, cu Bulgaria, e de a o bate mai întâi. *Dacă îngrămădind o armată îndestulătoare în Dobrogea și atacând energie la Salonic, dăm impresiunea împede Bulgarilor că sunt pierduți și că părăsiti la soarta lor de imperiile centrale, nu pot fi de cât striviți între armatele cari apasă fruntariile lor la Nord și la Sud, e probabil că vor lua ei însiși inițiativa convorbirilor, și aceasta ar deveni sigur numai când după primele înfrângeri, soldatul bulgar s'ar găsi în fața trupelor rusești. Atunci, însă numai atunci, vom putea examina chestiunea și a obține de la dânsa trecerea prin teritoriul ei, ocuparea principalelor sale orașe și despărțirea de imperiile centrale, și aceasta fără a-i ceda câștiguri în paguba aliaților noștri și fără avizul lor“.* (Foarte bine! Foarte bine pe numeroase bănci).

Aceasta este din August.

Ce se făgăduise României?

Dar făceam mai mult. *Cum guvernul rus și român persistau în voința lor de a nu întreprinde campania în condițiunile ce-am fi judecat preferabile, într'o întrunire ținută la Paris și la care luau parte ministrul de război, d. Lloyd George, ca reprezentant al guvernului englez, general Joffre, a fost redactat un protocol, din care vă cer voia de a citi această parte:*

„Regulele comandamentului în

grupul armatelor din Orient rămân fixate cum au fost, de un comun acord între generalul Joffre și generalul Sir William Robertson. Trupele aliate vor avea ca prim obiectiv, spre a înlesni acțiunea trupelor române, de a reține trupele bulgare..." — aceasta e făgăduiala ce făcuserăm — ...fără a lăsa de altfel la o parte obiective noi care vor putea fi cercetate în cursul chiar al operațiilor, singura mărginire fiind aceea a mijloacelor materiale, transporturilor etc".

Făgăduisem României de a exercita, în Macedonia, pe frontul balcanic, o activitate îndestulătoare spre a reține pe acel front toate forțele bulgare cari se găseau. De aceea ieri, am fost puțin mișcat când am auzit pe onorabilul d. Augagneur spunându-ne că nu făcuserăm față de România sfortarea ce făgăduisem, și mai mișcat încă când l'am auzit spunând în această Cameră, că lumea întreagă, privind acest război, catastrofele ce-a produs, văzând Belgia năvălită, Serbia năvălită, România năvălită, sub privirile marelor puteri, putea să simtă o emoțiune la gândul că Franța nu ajutase pe cei mici.

Cât despre Belgia năvălită, domnule Augagneur, știți bine că Franța a făcut tot ce-a putut și că în minutul chiar când Belgia era năvălită, era ochită însăși și inima Franței.

Franța și-a făcut datoria

Și dacă, în ceasul de față, este

o armată în Belgia, știți bine că Franța a contribuit la alcătuirea și la îndestularea ei cu mijloace de acțiune. Dacă armata sârbă n'a fost constrânsă la capitulare, dacă a putut fi culeasă și refăcută, știți că Franța, cu pericolul vieții ei, n'a stat la îndoială să facă cele trebuincioase în acest scop.

Cât privește România, făgăduiala ce Franța făcuse că armata sa, ajutată de cele ale aliaților, la Salonic, va arăta destulă activitate spre a reține pe Bulgari, putem spune că ea a fost ținută. NICI UN BULGAR n'a fost scos de pe frontul dela Salonic și trimis contra Românilor. Și nu numai că nu s'au luat forțe în acest scop, dar chiar de când operațiile au început, noi forțe bulgare, turcești și germane au fost trimise în contra armatelor de la Salonic. Nu este deci drept să se spună că Franța nu și-a ținut făgăduiala. Făgăduiala ce-a făcut, în măsura în care a făcut-o, a fost ținută.

Ce ajutor trebuia să ne dea Rusia ?

Iată, domnilor al doilea punct din protocol:

„Ambele guverne sunt de părere, că de îndată ce convențiunile militare și politice între România și puterile aliate vor fi fost semnate, să intre în conversație cu guvernul rus; ele îi vor propune de a pune în luptă, contra Bulgariei, efective destule spre a asigura reușita unei ofensive române în contra acestei puteri.

Această operațiune ar avea de obiect deschiderea comunicațiilor directe de cale ferată între Salonic și România. Dacă guvernul rus primește această propunere și dacă drumul de la Salonic la frontiera română se găsește liberat, guvernul britanic își ia îndatorirea de a asigura Rusiei la datele arătate furniturile următoare..."

Atunci Anglia făgăduia Rusiei...
(Intreruperi la extrema stângă).

PREȘEDINTELE CAMEREI. — Este extraordinar să nu puteți asculta!

LA EXTREMA STANGA. — Nu e extraordinar să pui o întrebare unui ministru.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Adineaori eram în banca mea, tribuna era deschisă și a rămas goala atunci când se putea pune întrebări guvernului. S'a cerut ca guvernul să vie la tribună; este aci și nu poate spune o vorbă fără să fie întrerupt.

LA EXTREMA STANGA. — Exagerați! (Vii reclamațiuni).

PREȘEDINTELE CAMEREI. — E fără îndoială că câțiva întreprinzători turbură neconținut adunarea.

Camera trebuie să și impue oare care disciplină. Eu apăr, domnilor, propriul dv. drept, respectul adunării. (Foarte bine! Foarte bine!)

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. — Inșă vedeți, cum, cu tot refuzul persistent al Românilor și Rușilor, persistam noi, încercând a obține o rectificare a acestor vederi pentru ca operațiunile povătuite de noi să fie întreprinse.

Generalul Joffre telegrafia gene

ralului Alexeieff și iată în ce condiții am telegrafiat eu însuși la Petrograd, la Londra, la Roma, rugând ca guvernele aliate să fie invitate de a insista, ca și mine, pe lângă guvernul rus.

Trădarea Rusiei

„Generalul Joffre telegrafiază generalului Alexeieff cu privire la refuzul opus de acest din urmă la cererea franco-engleză de a trimite 200.000 de oameni în Dobrogea. Generalisimul revine asupra chestiunii și reamintește generalului Alexeieff foloasele ce-ar fi legate de încheierea unei păci separate de către Bulgaria cu totul bătută și descurajată: redobândirea efectivelor aliate operând în Bulgaria, restabilirea comunicațiilor directe cu Rusia și România pentru înzestrarea cu unelte și aprovizionarea acestor puteri; tăierea comunicațiilor imperiilor germanice cu Turcia care ar fi constrânsă să facă pace liberând astfel trupele engleze și rusești cari operează în Armenia, pe Eufrat, fruntaria Persiei și în Egipt; reîntrarea Sârbilor în posesia țării lor; efectul moral asupra neutrilor și asupra dușmanului; prăbușirea viselor orientale germanice“.

Transmitem telegrama generalul Joffre către colegul său, generalul șef al Rusiei, rugându-l să se insiste din nou. Aceasta se petrece la 2 Septembrie și a fost un întreg șir de telegrame de acest gen.

Iată un răspuns de la ambasadorul nostru din Petrograd: „Am vorbit de mai multe ori cu colegul meu englez de interesul major ca

re ar fi, pentru aliați, legătura lor prin Balcani. Protocolul din 11 August corespunde întocmai acestei preocupări dar tot cea ce știu asupra stărei militare a Rusiei și asupra intențiilor înaltului comandament rus, mă face să mă îndoiesc ca generalul Alexieff să primească a propune împăratului trimeterea de 200.000 de oameni pe fruntaria bulgară”.

D. BRIZON. *Rusia a trădat Franța* (vii exclamări).

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Vă citesc aceste documente spre a vă arăta că guvernul francez a făcut tot ce era cu putință pentru a obține ca Rusia și România să se unească cu vederile noastre. E învederat, dânsul are răspunderea pe care o are orice guvern când nu reușește; domnilor, această răspundere o primesc cu toată inima. În timp de război, admit foarte bine...

(D. Brizon pronunță câteva cuvinte cari nu ajung până la biuron). (Sgomot).

PRESEDINTELE CAMEREI. — Intr'adevăr vă impuneti adunărei

PRESEDINTELE CONSILIULUI. În timp de război admit foarte bine...

(D. Brizon continuă să întrerupă în sgomot).

PRESEDINTELE CAMEREI. — Domnule Brizon, vă chem la ordine pentru că persistați.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. În timp de război admit foarte bine să i se impute unui guvern că n'a reușit...

D. BRIZON. *E greșala Rusiei nu a d-voastră* (sgomot).

PRESEDINTELE CONSILIULUI.... și sunt gata să mă închin în fața unei asemenea imputări. Intr'adevăr n'am reușit în sfertări

le mele; admit să mi se impute acest lucru și iau toată răspunderea dar nu admit să se impute guvernului francez, că și-a întors privirile de la adevăratul interes al Coaliției, de a nu'l fi înțeles sau în telegându'l de a nu fi făcut tot ce omeneste i-a stat în putință spre a obține ca vederile lui să fie primite.

Aceasta n'o admit și țin să vă arăt, citind documente, că toate sfertările spre a izbuti au fost făcute de către diplomația noastră.

România n'a admis pe ruși în Dobrogea?

D. Tardieu mi-a pus o întrebare precisă. Dânsul a spus: „Nu erați oare informat asupra stărei fortelor României? Nu știți care-i erau mijloacele, cea ce putea să facă?” Știam un lucru: că guvernul rus, totuși, ca precauțiune promisese că va trimite 50.000 de oameni în Dobrogea. Vedeti cât de tenace și persistentă era speranța d-lui Brătianu: până la cel din urmă minut, a dorit, de teama repercutărilor, pe cari sosirea acestor trupe ar putea să o aducă asupra spiritului bulgar, ca aceste trupe să nu treacă în Dobrogea.

Cari erau forțele germane, bulgare și turcești? Le-am cunoscut.

Erau 70.000 de oameni grupați, când operațiunea a început iar în fața lor erau 50.000 de ruși și 150.000 de români.

Însă, domnilor, în acest război care e teribil prin mijloacele ce pune în lucrare și de-o brutalitate cu totul deosebită îi trebuia, necesar unei armate, ori cât de vitează ar fi, o oarecare îndeletnicire pentru ca să fie stăpână pe ea însăși

Vedem deja, că de la începutul campaniei soldații români, cari sunt excelenți soldați, și-au îmbunătățit situația încetul cu încetul sub focul mitralierei, în așa chip în cât au făcut față în multe puncte, atacurilor îndreptate contra lor.

De ce forțe dispunea România ?

Și înăuntrul României, domnule Tardieu, care era situația? *Românii dispuneau de 350.000 de oameni; armata generalului Falkenhayn era departe să atingă această cifră, și Rusia care era vecină, putea la nevoie, să vie în ajutor.*

Nu cunosc guvern care într'un război, ori care ar fi concepțiile stabilite, ori care ar fi planurile militare întocmite și informațiile culese, să poată garanta că nu va avea decepții și surprinderi dure-roase.

Dar, repet, primesc ca aceasta să fie imputată guvernului. Ceeace nu admit, aici încă odată, e să se lase să apese asupra lui răspunderea că asupra vre-unui punct oare care nu și-a îndeplinit datoria.

S'a făcut totul pentru România ?

Făcut'am pentru România tot ceeace puteam face? V'am spus făgăduelile ce făcuse Franța. De la începutul războiului, dânsa, necontenit, a trimis material, tunuri, obuze, cartușe de pușcă — mai mult de 30.000.000, cred, avioane, toate elementele de material cerute, Franța le-a pus la dispoziția României, ea le-a trimis.

«Jos Rusia» !

D. BRIZON. *Trăiască Franța, jos Rusia! (vii protestări).*

PREȘEDINTELE CAMEREI. — D-le Brizon, vă chem la ordine cu înscriere în procesul verbal. (Reclamațiuni pe unele bănci dela extrema stângă).

D. LAUCHE. Nu relevați aceasta, d. președinte.

D. ALEXANDRU VARENNE. Nu rețineți de cât jumătate din întrerupere.

D. COMPIERE-MOREL. N'ați auzit de cât „Trăiască Franța“.

PREȘEDINTELE CAMEREI. — Trebuie să m'ajutați contra toate acestea.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. A făcut mai mult de cât aceasta.

Încă de la începutul operațiilor când mi s'a arătat că România se încovoia sub lovitură, am intervenit imediat și de atunci intervențiile s'au repetat neîncetat, *strigând Rusiei să ia în mâini afacerea românească, să și-o însușiască iar spre a marca printr'un sacrificiu, dorința noastră ca să se facă astfel și spre a exprima această dorință într'un chip mai pătrunzător, ce-am făcut noi? Cinci brigade rusești se găseau la Arhangel destinate frontului nostru. Am spus Rusiei: puneți-le la dispoziția și'n serviciul României.*

Acest gest al Franței nu arată el că'n această împrejurare, dânsa și-a făcut toată datoria, și că n'a rămas surdă la cererile de ajutor ale României? N'a făcut tot ce i-a stat în putință? Rusia a răspuns imediat cererei noastre, s'a pus să concentreze divizii, corpuri de armată fie spre Dobrogea fie pe un alt teatru, și am încă încredere, cu toate înfrângerile grave suferite de armata română, că situa

tia se va restabili și că afacerea Orientului nu e sfârșită.

Intr'adevăr, prea iute se crede că s'a ajuns la un desnodământ; desnodământul nu e încă câștigat. (Foarte bine! foarte bine!) Operațiile în Orient sunt departe de a fi închise.

După noutăți rele, se poate să ne vină altele cari vor fi mai ferice.

D. MISTRAL. Să sperăm.

D. JEAN LONGUET. Sperăm cu toții; dar speranțele n'ajung.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Cât mă privește am convingerea adâncă... Mă opresc s'o spun pentru că, după toate, evenimentele pot să nu vă dea dreptate și peste câteva luni, dacă speranțele noastre nu vor fi realizate, se va găsi unul care să vie să spună: „Priviți optimismul nepocăit al guvernului; acum 3 luni vă spuneam că încă mai spera ca operațiile militare ar putea să se îndrepteze cu concursul Rusiei și să izbutească la rezultate dorite.“ Dar cu toate acestea, această convingere care e în mine, am datoria să o spun Camerei...

D. ARTHUR GROUSSLER. Cari sunt rațiunile dv. de a spera?

D. P. RENAUEDEL. Această convingere, nu o puteți face să fie în părțășită de Cameră de cât cu conștiința de a-i cunoaște elementele. Aceasta vă cerem.

Rusia singură putea salva România

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Elementele acestei convingeri, vi le voi spune.

Armata română a fost obligată să dea înapoi, se știe; dar nu e distrusă, departe de așa ceva. Când citiți chiar comunicatele ina-

mice — și nu sunt bănuite de a micșora rezultatele — vă dați bine seamă, prin numărul prizonierilor că e o armată care nu s'a lăsat să meargă la dezastru și că retragerea sa nu însemnează distrugerea sa. Ei bine! de atunci n'am încetat să intervin pe lângă aliata noastră rusă care e singura în stare să dea un concurs prielnic. Avem siguranța că, deja, armate importante sunt concentrate în două puncte, dintre care unul e Dobrogea. Aceste armate nu vor fi inactice. Pentru ce să ne închipuim mai dinainte că vor sfârși printr'o înfrângere? Pentru ce să nu le considerăm ca putând să ne aducă rezultate victorioase?

Eu, am o încredere și o convingere adâncă. Dar pot spune că *pentru concentrarea acestor armate, noi, guvernul francez, am făcut tot ce era cu putință de făcut.*

D. RENAUEDEL. Chestiunea e ca să se știe dacă ele sunt numeroase și bine armate. Dacă nu sunt nici una nici alta, e învederat că nu vor putea nimic.

D. J. LONGUET. Dacă cea ce vor să facă seamănă cu cea ce au făcut până acum... (sgomot).

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. D. Tardieu mi-a cerut socoteală de cuvinte, după părerea sa, prea optimiste, pronunțate și de d. ministru de război în fața comisiiei armatei, și de mine însumi.

Domnilor, informațiile, ce aveam și pe cari vi le-am dat asupra stărei forțelor respective, ne încuvința să sperăm că *bătălia s'ar sfârși mai bine, și noi am spus în Cameră ce credeam în noi bizuindu-ne pe informațiile de care dispuneam și cari nu erau inexacte.*

D. Tardieu a zis la un moment

dat în declarația sa: „Ne-ați vestit — era în luna lui Septembrie — că, datorită solidarității eforturilor aliate pe toate fronturile, Germania pierduse inițiativa.”

Domnilor, constatam în acel moment un fapt pe care nimeni nu l'putea discuta. E sigur că'n momentele declarației mele, Franța relua se inițiativa operațiilor; Germanii n'au mai reluat-o, pe frontul nostru.

D. MISTRAL. Au rămas în defensivă.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Vă asigur că nu e un fapt neînsemnat ca inițiativa operațiilor ofensive să fie smulșă unei armate spre a o trece la cealaltă. Uitați oare ceasurile de chin prin care am trecut când Germania era în plină ofensivă pe frontul nostru la Verdun, când Austria era în plină ofensivă pe frontul italian, când Germania avea încă cu Austria ofensiva pe frontul rusesc? În momentul când vorbeam, armatele rusești repurtau succesele pe care le știți și pe cari onorabilul **D. AUGAGNEUR** le-a numit „raid” rusesc.

Oh! domnilor „raid”-ul rusesc, care-a distrus 900.000 de oameni din armata austriacă, care a făcut 450.000 de prizonieri, care a luat orașe, și orașe importante, această ofensivă a devenit un „raid” când e vorba să critici guvernul; rezultatele obținute nu mai există. În două ore la Verdun, soldații noștri, aproape fără pierderi, în condițiuni de preparare admirabile au reluat tot terenul pe care germanii, cu prețul unor eforturi sângeroase, puseseră 8 luni să l'cucerască. Da aceasta nu se ia'n seamă. (Aplauze).

Italianii la un moment dat, împinși din munți până aproape în

câmpie, ajutați de ofensiva lui Brussilof, au putut relua inițiativa operațiilor; au reluat Goritzia, au făcut 60.000 de prizonieri din armata austriacă, și toate acestea „raid”-uri, operații neînsemnate, puse la activul armatei franceze și pentru că într'un punct din Orient trecem într'o perioadă critică și chinuțoare ori ce ne-ar încuviința să putem spera se reduce la cea mai simplă expresie. De abia se vorbește, cu dispreț; se zice: „Situația noastră s'a îmbunătățit puțin”.

Nu, domnule Augagneur.

Rusia nu era pregătită de ofensivă

D. VICTOR AUGAGNEUR. Dacă mi-aș permite să vă întrerup cum mă întrerupeți eri, aș putea să vă explic ce am spus.

Iată ce voiam să spun: *Ați urmat planul rusesc pentru intrarea în campanie a României. Planul rusesc consta a îndrepta toate eforturile contra Austriei care era socotită pe punctul de a fi doborâtă. Era o formidabilă greșală. Și când am vorbit de cea ce numiți „raid”-ul Erussilof, aceasta voiam să spun.*

D. P. FORGEOT. Fericitul noroc, ați spus?

D. VICTOR AUGAGNEUR. Da, norocul fericit, și-o să vă explic.

Când d. Albert Thomas și d. Viviani s'au reintors din Rusia, am auzit pe d. Albert Thomas la comisiunea armatei, l'am întrebat ce impresie aducă din călătorie, care era starea materialului în Rusia; a fost mai mult de cât pesimist. La acea epocă se fabricau de abia 100.000 obuze și ne lăsa să presupunem că materialul rus de artilerie grea trebuincios unei o-

tensive victorioase ar fi gata numai în primăvara viitoare.

De altfel, toți colegii noștri cari au avut convorbiri cu delegații Dumei știu că aceasta era părerea lor.

Ce s'a întâmplat?

Reiau afacerea Brusiloff. E o formidabilă greșală militară de a fi putut crede că începuturile fericite ar fi putut să se urmeze. Pentru ce succesele lui Brusiloff? Pentru ce intrarea lui în campanie? Aceasta s'a făcut în urma chemării italienilor forțați la retragerea în Trentin.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Nu numai de italieni.

Momentul intrării României în acțiune

D. VICTOR AUGAGNEUR. Nici o diversiune. Aceasta a fost când italienii fiind atacați formidabil în Trentin, Brusiloff a mers la bubuitul tunului. El a găsit în fața lui, și nimeni nu poate să spună contrariul, o armată austriacă redusă la cea mai simplă expresie.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Erau cel puțin 450.000 de oameni. (Mișcări diverse).

D. VICTOR AUGAGNEUR... o armată austriacă care nu era de primul ordin care rămăsese în defensivă și care nu putea dispune de nici o piesă de artilerie grea care se găsea pe Trentin.

Și când austriacii, înspăimântați de această repede ofensivă, care putu fi norocoasă mai multe zile, pentru că, cu lipsa artileriei grele austriace armata lui Brusiloff se găsi în condițiunile unei campanii de mișcare pe care oper mitea artileria ușoară, când austriacii au revenit cu materialul

lor greu, Brusiloff a fost oprit. Ceeace n'a fost prevăzut nici de ruși nici de aliați. Și acest moment, a fost ales pentru a face pe Români să intre în Transilvania.

Aceasta nu e numai părerea mea personală și singură.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. E deci bine înțeles: când armata lui Brusiloff a început „raid-ul” de care a vorbit D. Augagneur, nu avea în fața ei de cât o mizerabilă mică armată austriacă.

D. VICTOR AUGAGNEUR. N'am spus aceasta.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Număra cel puțin, 450.000 de oameni. (Aplauze).

Rostul ofensivei lui Brusiloff

D. VICTOR AUGAGNEUR. — armată careia i se face atâtea prizonieri nu e faimoasă.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. și interesul acestei operații nu era de nesocotit, fiindcă ați recunoscut chiar dv. că a avut drept efect degajarea frontului italian.

D. VICTOR AUGAGNEUR. Vă rog să vă păstrați părerile pentru dv. și să nu mi le atribuiți mie. (Mișcări diverse).

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. D-le Augagneur...

D. VICTOR AUGAGNEUR. Nu admit ca vorbele mele să fie desfigurare; acestea sunt proceduri de discuție ce vă sunt obișnuite, dar pentru mine, nu le primesc.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Rezultatul nu era de nesocotit, fiindcă acest „raid” a avut drept efect de a ridica de pe front efective și material, ridicare da-

torită căreia Italianii au putut lua inițiativa operațiunilor, să-și îndrepteze frontul, să repurteze succese, să facă 50.000 de prizonieri și să stăpânească Goritza.

Ce se aștepta, anul acesta, de la solidaritatea aliaților? Și aici mă întorc spre d. Tardieu— se putea spera, anul acesta, ca ofensiva armatelor aliate să fie așa în cât să poată sfârși cu un rezultat hotărâtor pe unul din marele fronturi?

Când a trebuit — spre a ușura să combinăm cu aliați noștri, Englezii, atacul de la Somme am cunoscut colegi de ai noștri, cari, revenind de pe front, ziceau că îmingeam la o ofensivă care nu putea reuși, că încercam să o impunem unor generali și că trebuia de așteptat primăvara viitoare spre a începe; am cunoscut unii— și prin coridoarele camerei ați cules de sigur această părere — cari spuneau că, în graba noastră de a face să evolueze războiul către sfârșit, am făcut, într'un mod îndrăzneț, să se ia o ofensivă care trebuia să fie fără rezultat și se adăuga: „Numai primăvara viitoare. Aliații pot spera să aibă efectivele și mijloacele unei ofensive hotărâtoare.“ Și aceasta era adevărat; într'adevăr primăvara viitoare aliații, coordonându-și forțele lor, împărțindu-le cum trebuie să fie, pot și trebuie să ia ofensiva cu nădejde de reușită.

Dar în așteptare, trebuia oare lăsat ca Verdunu-ul să fie luat și zdrobit? Trebuia oare ca rușii să lase ca Italianii să fie zdrobiți? Nu-i aceasta tocmai prima aplicare a principiului unității de a fi organizat cu Englezii pe frontul nostru acel atac care a dat 50.000 de prizonieri? (Aplauze). Nu era nevoie de a chema pe ruși să meargă eu un ceas mai degrabă,

să se arunce asupra armatei austriace slăbite pentru că-și trimisese efectivele și tunurile pentru zdrobirea Italiei și a scăpa astfel Italia?

D-lor, toate aceste fapte cândși-au dat fructul, sunt uitate, sunt criticate, sunt micșorate, sunt redu se la nimic. Armata rusă, ah! domnilor, dacă ați ști ce teribilă sfortare a fost nevoită să facă! Aceste armate ale lui Brussiloff și Leclinsky, dacă ați ști pierderile ce-au suferit, ați pricepe că n'aveau în fața lor o armată mică; ați ști că sfortarea a fost serioasă și că orașele ce-au luat și că prizonierii ce-au făcut și că retragerea ce-au impus dușmanului au fost prețul unei glorii sângeroase, domnule Augagneur, de care aliața noastră și noi înși-ne avem dreptul să ne glorificăm. (Vii aplauze pe un mare număr de bănci).

În mijlocul acestor importante evenimente guvernul țării D-v n'a rămas inactiv. El nu poate insista asupra rolului său, are conștiința de a fi făcut ceea ce era cu putință de făcut. Ați spus: „Atâta timp cât războiul va fi cârmuit cum e atâta timp cât se va lăsa să fim târați de un optimism des și orb, aceasta nu poate să ne ducă la victorie“. Ei bine! am încredere acum mereu că războiul nu se putea sfârși prin victorie, (fiind dat că nu suntem numai noi, ca altă dată, armatele care se bat, ci că el pune în luptă popoare întregi), de cât după o grea sfortare, durosă și crudă...

D. J. LONGUET. Vai!

„Spre drumul Bucureștilor“ ?

PREȘEDINTELE CONSILIU

LUI... care nu va mâna pe dușman la pocăință de cât atunci când va fi ajuns la gradul de sleire fără de care nu poate fi victoria absolută.

Dar, domnilor, Germania își da socoteală de situație. Toate mișcărilor ce face și cari nu trebuiesc disprețuite sunt dictate de îngrijorare.

D. J. BON. Din cauza prevederilor.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Când vedeți că într'o țară toată populația civilă este pusă sub consiliile de război, vă puteți întreba dacă, într'o asemenea măsură, sunt numai preocupări de apărare națională sau dacă nu sunt și de alt fel. (Foarte bine! Foarte bine!) Aceasta nu înseamnă că aceste mișcări trebuiesc scăpate din vedere. Dar e totuși indicația unei țări care ajunge să simtă că nu mai poate fi agresorul ce era la începutul războiului și că simte că a ajuns la punctul când își apără viața.

(urmare)

(30 Noembrie 1916).

Prezidează D. Paul Deschanel

D. ARISTIDE BRIAND, președintele consiliului, ministru al Afacerilor Străine. Domnilor, eri răspunzând diversilor interpellatori, mai ales onorabililor noștri colegi D. D. AUGAGNEUR, Constant și Tardieu cari aduseseră la tribună critice și preocupări, privitoare la afacerile României, conștiințele în care această țară fusese chemată să rânduiască lângă noi, cât și condițiunile în cari fusese prevăzut planul militar după care trebuia dată colaborarea ei, mi-am dat osteneala să probez Camerei că criticile formulate de către dânsii nu erau îndreptățite

și că procedau, în realitate, din neștiința în care ese găseau asupra condițiilor în care fuseseră dușe negocierile de către guvernul francez.

România refuzase războiul contra Ungariei ?

Am stabilit, prin documentele ce am citit la tribună, că România pusesese, ca condiție a intrării sale în război, că ea nu va declara război Bulgariei, că nu va întreprinde campania în Dobrogea, că armatele sale, formând aripa stângă a armatelor Brussiloff și Lecisky, vor pătrunde în Transilvania și a ceasta era și condiția Rusiei.

Prin urmare, ținând seamă silit de această stare de lucruri, s'a putut stabili planul de operațiuni; protocolul a fost iscălit de către D. Llod George și de către mine în urma unei conferințe ținută la Paris.

V'am citit acest protocol, iar telegramele, trimise fie de către generalul Joffre, fie de către mine însuși la Petrograd, v'au arătat de asemenea că, până'n cel din urmă minut, ne-am dat osteneala de a face ca aliații noștri să revină asupra determinării lor și să primească de a întreprinde, prin Dobrogea, contra Sofiei, operația militară ce-am fi preferat. V'am mărturisit sincer că, în această împrejurare, n'am reușit a face să prevaleze părerea noastră.

Interpelarea d-lui Leygues

D. PREȘEDINTE. D. George Leygues are cuvântul.

D. G. LEYGUES, președintele comisiei afacerilor exterioare.

Domnilor, față de întorsătura pe care au luat-o operațiunile mi-

litare în România și față de nouile greutăți cari s'au ivit în Grecia, comisiunea afacerilor exterioare îmi dăduse mandatul de a aduce în fața Camerei un scurt rezumat o expunere a evenimentelor din Orient, pentru a descurea liniile diriguitoare a politiceii aliaților și a căuta cauzele decepțiile ce-am încercat.

Oratorii ce m'au precedat, au simplificat mult sarcina mea și așa fi renunțat la cuvânt, dacă nu mi s'ar fi părut că oare cari precizuni, oarecare informațiuni complementare erau trebuincioase la luminarea desbaterei.

Decepția intervenției române

De două zile s'a vorbit mult despre România, mi se pare că nu s'a spus încă esențialul.

Intervenția română a fost salutăată cu entuziasm de către toți aliații, era o carte mareată care intra în jocul lor și toată lumea credea că aportul de 500.000 de soldați noi, venind să se îngrămădească armatelor aliate, era să producă în favoarea lor o ruptură de echilibru.

Un membru din dreapta. Invederat!

D. GEORGES LEYGUES. Până acum, s'a întâmplat din potrivă. (Foarte bine! Foarte bine!)

Cum s'a produs acest eveniment extraordinar și neprevăzut?

De ce a fost înfrântă România?

În ziua când România a declarat război Austriei, ea a pus pe picior 500.000 de combatanți, a chemat în depozite un număr de oameni aproape egal, era un contin-

gent puternic; dar România are 600 kilometri de frontieră Carpatină, 500 de kilometri de frontieră fluvială, 150 kilometri de frontieră întinzându-se de la Dunăre la Marea Neagră.

Era învederat că cu 500.000 de oameni era peste putință României să deslănțuiască o ofensivă pe un punct oare care pe ori ce front și să-și păzească în același timp fronturile cari sunt tot așa de lungi cât frontul rusesc întreg.

D. LEON PERRIER. Trebuia numai privit o hartă!

Greșala atacului în Transilvania

D. GEORGES LEYGUES. D. președinte al consiliului ne-a făcut cunoscute condițiunile sine qua non pe care le pusese România spre a consimți să intre în scenă. Prima condiție era aceasta: România nu va declara război Bulgariei. A doua era aceasta: România va deslănțui un atac pe frontul Transilvaniei.

Dar nu numai din deslușirile d-lui președinte al consiliului, dar din multe comentarii ce-am putut citi în presă de la respingerea armatei române, a reeșit că armata română a fost respinsă așa de repede de către armatele austro-germane, fiindcă au făcut greșala de a ataca pe frontul Transilvaniei că dacă ar fi adoptat o altă tactică pe frontul Bulgariei, acest eveniment nu s'ar fi produs.

Voesc să păstrez acestei desbaterei calmul, gravitatea și nepărținirea comandată de împrejurări; expun faptele și nu voi adăuga, după fiecare fapt cât comentariul indispensabil pentru a'l lumi-

na. Nu e nevoie să fii un strateg, să fii un soldat spre a pricepe că, în condițiile în care s'a deslăntuit atacul român să fi fost el pe frontul Transilvaniei sau pe frontul Bulgariei, rezultatul ar fi fatal acelaș.

Pentru ce, domnilor? E învedereat că d. președinte al consiliului avea dreptate când dădea României și la Petrograd consiliile, ce le aprob fără rezerve. Văzuse foarte limpede; și dacă aliații s'ar fi pus de acord pentru o acțiune pe frontul bulgar, n'am avea să de plângem evenimentele ce deplângem. Inșă, fiind dat condițiile intervenției române, dacă România ar fi asvârlit armatele sale asupra Bulgariei aceasta nefiind apărată pe frontul Alpilor transilvăneni...

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Nu se cerea aceasta. (Interruperi și sgomot).

VOCI NUMEROASE. Vorbiți! vorbiți!

D. GEORGES LEYGUES. Zic, domnilor, că dacă atacul ar fi fost deslăntuit pe frontul bulgar și dacă n'ar fi fost pe Alpii transilvăneni 200.000 sau 300.000 de ruși pentru a acoperi spatele armatei române, rezultatul ar fi fost acelaș. (Aplauze).

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Vă cer ertare că vă intrerup, domnule Leygues, dacă ați fi înțeleș destul de limpede documentul meu, sunt sigur că nu mi-ați fi făcut observația ce-ați făcut.

Nu era vorba ca armata română care a intrat în Transilvania să fie întrebuințată în operațiuni aiurea. Este prea învedereat că n'ar fi fost lăsată la largul ei într'o asemenea operație. Era vorba să fie lăsată spre Transilvania pentru paza fruntarilor și că o armată de 200.000 de ruși să vie prin Do-

brogea cu 150.000 de Români cari se găseau acolo, spre a face operațiunea asupra Bulgariei. (Mișcări diverse).

D. CH. BENOIST. Aș voi, în ceaștă privință, să rog pe d. președinte al consiliului să ne dea o nouă cetire a celor două documente ce-a cetit eri; protocolul de la 11 August și depeșă d-lui Paleo logue.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Voi face-o răspunzând d-lui Leygues.

România nu era pregătită?

D. GEORGES LEYGUES. Domnilor, chiar din punctul de vedere în care se pune d. președinte al consiliului sprijinindu-se pe documente autentice pe cari nu le contest de fel, dacă mă pun în acelaș punct de vedere, ajung la aceeași concluzie.

Pentru ce armata română a fost respinsă, pentru ce Bucureștiul este amenințat? Pentru o rațiune care sare'n ochi: pentru că intervențiunea română n'a fost pregătită cum ar fi trebuit să fie. (Mișcări diverse).

Vorbind astfel, nu voesc să incriminez de loc guvernul. (Interruperi). Guvernul francez nu e singur în cauză. (Foarte bine! foarte bine!) iar dacă înțeleg să păstrez față de guvernele străine o rezervă din care nu voesc să ies, înțeleg să-mi păstrez întreaga libertate de expunere pentru că reprezentanții Franței au dreptul să știe un oarecare număr de lucruri ce nu cunoșteau până acum (aplauze), pentru că trebuie să se pună în fața pericolului de față. (Foarte bine! foarte bine!).

Nu trebuie a fi pesimist, cum a

spus-o d. președinte al consiliului, și are dreptate. Inșă trebuie să te ferești de un optimism sistematic. (Foarte bine! foarte bine!).

Nu trebuie a fi optimist, nu, n'ave-m dreptul de a fi în ceasul de față. (Foarte bine! foarte bine).

D. președinte al consiliului a zis: „Cred în victoria finală a armatelor ruso-române“.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Sunt sigur.

Consecințele înfrângerii României?

D. GEORGES LEYGUES. Și eu cred, dar dacă voim să merităm această întoarcere a norocului, trebuie să ne gândim, noi aliații, și să lucrăm ca și când înfrângerea română ar fi sigură. Numai prevăzând răul vom ști să preîntâmpinăm toate eventualitățile. (Vii aplauze pe un mare număr de bănci).

Ei bine, d-lor, să privim foarte sincer în fața problemei ce ni se pune. Să presupunem, pentru trebuințele discuției, că armata română va fi respinsă până la fruntariile Rusiei. Presupun că nu va fi nici distrusă, nici prinsă, dar București și Ploești sunt luați; nu merg mai departe. Ei bine, să nu ne facem iluzii. În minutul când armatele austro-germane vor intra la București și la Ploești, Aliații vor fi suferit o înfrângere politică, morală și militară a căreia repercuta-re va fi imensă. (Foarte bine!) (foarte bine!).

Și pentru ce? Pentru că Austro-Germanii, punând mâna pe Ploești și București, vor obține rezultate politice, economice și militare.

Rezultate politice: Vor fi demonstrat lumii întregi, aliaților

lor din Orient, că prevederile lor sunt superioare acelorora ale adversarilor, organizarea lor mai tare, metodele mai bune. (Foarte bine! foarte bine!) Vor fi înche-gat imperiile din centru, Turcia și Bulgaria, pe cari o victorie românească i-ar fi despărțit.

Rezultate economice: aruncați d-lor privirea pe o hartă: imperiile centrale vor fi pusă mâna pe grânarul cerealelor cel mai îmbelșugat din Europa, după Rusia.

Vor fi pusă mâna pe izvoare petrolifere bogate și prețioase pentru ei. Vor ține mai ales, nodul căilor ferate, răspântia căilor pe uscat și ferate, cele mai ordonate, cele mai înzestrate din Balcani: șase linii de drum de fer, una mergând spre Rusia, trei spre Europa Centrală, două altele către Turcia. Dintre aceiași lovitură vor fi lărgit consolidat, întărit mijloacele lor de comunicație cu Turcia și Asia Mică.

Vor fi întărit mijloacele lor de comunicație fiindcă, în ziua când vom fi ajuns să tăem linia Belgrad-Sofia-Constantinopol, care e unul din obiectivele războiului ce ducem în Orient, dușmanii noștri, prin operațiunile ce vor fi săvârșit, se vor fi făcut stăpâni pe o nouă linie de drumuri de fier Orșova-Vidin-Târnovo-Adrianopol prin care vor ține Dunărea.

Prin urmare, în ziua când, după ce Serbia va fi cucerită, vom fi recucerit partea năvălită a României — presupunând că nu va fi toată România — în ziua când vom tăia linia Sofiei, ținta superioară a operațiilor noastre actuale, va rămâne de tăiat o alta și de asemenea să ne facem stăpâni pe Dunăre.

Nu-i adevărat, domnule preșe-

dinte al consiliului? (Președintele consiliului face un semn de negare).

D. GEORGES LEYGUES. Cerertare dacă am priceput greșit.

PRES. CONSILIULUI. — Voi răspunde și voi da nițică speranță asupra acestui program.

D. GEORGES LEYGUES. Am zis că mă așteptam la mai rău. (Aplauze).

PRES. CONSILIULUI. Perfect.

Rezultatele militare ale înfrângerii României

D. GEORGES LEYGUES. Rezultate militare: imperiile centrale, menținându-și comunicațiile cu Turcia și Asia Mică, vor menține deschise rezervoarele lor de hrană și de oameni ce și le-au asigurat printr'o politică care datează de mult.

Necunoașterea problemei orientale

Domnilor, un mare număr de deceptii și câteva pagube simțitoare încercate sau suferite de către telegere au origina în necunoașterea de către diplomația aliată a importanței factorului oriental în războiu. (Foarte bine! foarte bine! pe diverse bănci).

Comisiunea domniilor voastre a-trăsese adeseori luarea aminte a guvernelor asupra însemnătății acestui factor. Nu cred ca guvernul francez s'a înșelat mai mult decât altele; cred, poate că unele au făcut greșeli mai mari. Totuși, încă, dela începutul războiului, este un fapt în fața căruia ar fi trebuit să ne punem și pe care alții l'au neglijat; nu au cunoscut bine problema orientală; au pus rău

termenii. De aceea n'au izbutit când au voit s'o deslege.

Domnilor, comisiunea d-v. a a-facerilor exterioare consemnase în tr'un raport, care a fost împărțit membrilor guvernului, vederile sale asupra problemei orientale. Dacă îmi dați voie, voi citi numai câteva rânduri. E din 20 Iulie 1915.

D. MARIUS MOUTET. Și l'am dus președintelui Republicei spre a ne lepăda de răspundere. (Interruperi).

D. GEORGES LEYGUES. Aceasta nu pasionează desbaterea; e un document. Dacă Camera binevoeste să-l cunoască, îl voi citi. (Citiți! citiți!)

„Germania, târziu venită la împărțirea lumii, își aruncase ochii, de douăzeci de ani în urmă, asupra imperiului otoman pe care-l consideră nu numai ca un pământ de experiență pentru a sa cultură, dar că sfera cea mai prielnică pentru expansiunea sa industrială și comercială. Berlinul a cristalizat ambițiunea sa cea mai înaltă în acest leagăn al lumii vechi; supremația germană în Orient a fost socotită de către Wilhelm al II-lea ca cea mai mare cucerire a lui; Germania întreagă a făurit același vis ca și împăratul ei: a uni Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Asia Mică, a crea o imensă dominație economică mergând dela Hamburg la golful persic prin Constantinopole, dela Marea Nordului la marea Indiilor. Bagdadul este artera acestui nou imperiu: trebuie tăiată artera“.

Astfel era, domnilor, rezumat și expus în câteva rânduri planul Germaniei în Orient și prin urmare, astfel erau sugerate dispozițiunile de luat față de imperiile centrale

Comisiunea afacerilor exterioare atrăsese de mai multe ori atențiunea membrilor guvernului asupra nevoei ce era de a-și intensifica politica sa în Turcia. Nu spun domnilor că am fi întâlnit pe lângă membrii guvernului o mare rezistență; dar alături de membrii guvernului există o instituție care se chiamă „Orai d'Orsay“. (Foarte bine! foarte bine!).

D. HENRY SIMON. E Chantilly ai diplomației!

D. GEORGES LEYGUES. N'am ajuns niciodată să ne înțelegem. Ceeace spun aici, presupun că s'a putut spune și că s'a spus în alte parlamente. Inșă, spre a vă arăta care e importanța pe care a jucat-o la începutul războiului, pe care o joacă încă și pe care o va juca până la sfârșitul războiului factorul Turcia-Asia Mică, voi trece sub ochii d-voastre câteva cifre.

Aportul militar al Turciei

Turcia, despre care se surădea când spuneam:

„Va furniza oameni Germaniei“, a mobilizat în ziua, când a declarat războiul Rusiei, 2.300.000 de oameni care au fost distribuiți cam în felul următor: 400.000 de oameni în Caucaz și în Armenia, cam 120.000 în Mesopotamie, 100.000 în Dardanele; în Siria 80.000, la Smirna 80.000, la Constantinopole 50.000, în Galiția, Bucovina și Dobrogea 230.000.

Nu vă dau cifrele matematic exacte; n'am această pretenție, dar afirm că aproximativ cifrele ce dau nu pot fi contestate.

Iată deci că din acest rezervoriu secăt și neputincios de a furniza un concurs oarecare, 2.300.000 de oameni se ivesc și vin să se a-

lipească la armatele imperiilor centrale.

Intârzierea ofensivei lui Sarrail

Daed sunt bine informat, după termenii convențiunei încheiată între aliați și România, generalul Sarrail trebuia să deslântuiască o ofensivă pe frontul Salonicului la data de 20 August sau la o dată apropiată. N'a putut s'o facă la această dată; cu modul acesta, concursul ce trebuia să aducă Românilor, reținând pe acel teren sau atrăgând forțe bulgare, nu s'a realizat.

Or, pentru ce generalul Sarrail n'a deslântuit această ofensivă?

Pentru că în minutul când se pregătea s'o facă, i-a luat-o înainte, de oarece Bulgarii au făcut operația lor la 18 August și că atunci generalul Sarrail, care prevăzuse un punct de direcțiune, a fost obligat să procedeze la noui grupări a fortelor sale cu fața spre răsărit pentru a face față spre apus: ofensiva sa a fost deci întârziată cu patru sau cinci săptămâni, dacă nu mai mult.

Pentru că în minutul când se dute, când ai în fața ta, manevrieri ca Falkenhayn și Mackensen însemnează ceva. Mai adăugați că trebuia procedat la această regrupare de forțe în regiuni anevoioase, muntoase, oferind variațiuni de nivel considerabile, aproape fără drumuri și că armata generalului Sarrail, despre care d. președinte al consiliului a rostit cuvinte de dreptate aducându-i omagiul care i se cuvine, era atinsă de friguri: cu toate acestea, ea a făcut, când a fost vorba de a re-lua Ostrovo și Florina sfurtări ca și supraomenești. (Aplauze).

Interpelarea d-lui Renaudel

D. P. RENAUEL. Domnilor, n'am venit la tribună decât spre a vă spune câteva cuvinte sau mai exact spre a pune câteva întrebări, căci Camera, are puțin impresia că desbaterea începe să se sfârșească.

Intrucât mă privește, n'am nici o plângere de adus politicii diplomatice a d-lui președinte al consiliului și cred că'n multe privințe formula întrebuintată aci de către d. G. Leygues, care proclama acordul comisiei afacerilor exterioare asupra celui mai mare număr de puncte cu această politică, este o formulă care mulțumește fără îndoială pe mulți dintre noi, ceea ce nu însemnează că suntem mulțumiți de întorsătura luată de evenimente.

Ambițiunile rusești

Cred că în cuvintele d-lui președinte al consiliului rostite eri, erau lucruri juste când invoca ceea ce numea greutățile geografice ale coaliției, și ar fi putut insista. — însă înțeleg prea bine că funcția sa de președinte de consiliu îl oprea — ar fi putut insista mai mult asupra diversității guvernelor. Este prea învederat că politica unei democrații ca Republica franceză, nu este, chiar din punctul de vedere exterior, asemănătoare cu aceea a unei autocrații ca autocrația rusească și știm prea bine — fiindcă suntem în comitet secret trebuie să o spunem — știm prea bine că unul din lucrurile cari au apăsut, dela început, cel mai greu asupra politicii noastre e tocmai ceea ce ați numit ambițiunile rusești.

D. BEDOUCE. Numai la început ?

D. P. RENAUEL. Domnule Bedouce, nu mă faceți să spun decât ceea ce voesc să spun. Vom avea desigur ocazia asupra altor puncte, de a reveni asupra acestor subiecte cari sunt esențiale pentru politica și pentru mântuirea țării. Voesc să spun numai că chiar în chestiunile Orientului, considerațiunile de care vorbesc au apăsut învederat foarte greu; și nu este indiferent de știut, spre a vedea, cum s'a determinat Bulgaria, cum s'a determinat România de a intra în războiu, nu e indiferent de știut în ce condițiuni ambițiunile Rusiei au putut să se arate, de pildă, asupra Constantinopolului.

Însă nu voesc, aici, în acest moment, să tratez, o repet, această chestiune. Imi pare că subiectul este sleit; și nu voesc să vorbesc decât pentru rezervele care vor fi, deci, înscrise în procesul nostru verbal stenografic.

Nu voesc să ating nici chestiunea înaltului comandament, fiindcă d. președinte al consiliului a rezervat-o, pentru că a rezervat decretul din 2 Decembrie 1915, care se leagă de chestiunea înaltului comandament, pentru momentul când această chestiune va fi tratată.

Însă d. președinte al consiliului a spus eri, la tribună, că, chiar în prezența stărei actuale pe care o cunoaștem, avea încredere în desfășurarea evenimentelor din România.

Acest cuvânt este în așa contradicție cu desfășurarea faptelor că nu e cu puțință, dacă d. președinte al consiliului ar voi să dea.

PREȘ. CONSILIULUI. N'am spus aceasta.

D. P. RENAUEL. Domnule președinte al consiliului, ați spus

că păstrați încrederea, că păstrați toată credința în evenimentele din România...

PRES. CONSILIULUI. În întregul lor.

Desorganizarea armatei române

D. P. RENAUEL. La o întrerupere a mea, ați răspuns: motivele mele sunt că armata română nu e distrusă, motivele mele, că două armate rusești sunt concentrate.

Vă spun foarte sincer: această afirmare nu mi-e de ajuns. *Ca armata română să nu fie distrusă, vă mărturisesc că aceasta îmi pare ceva cu totul negativ. Nu e distrusă, dar dă îndrăț cu o grabire așa de mare că avem dreptul să ne întrebăm dacă dezorganizarea care rezultă dintr'o retragere așa de repede nu este tot una, pentru evenimentele imediate, cu un fel de distrugere, care nu se va putea repara decât într'un timp destul de lung. Și de altă parte, când vor fiți de concentrarea a două armate rusești, vă repet ceace vă spuneam ieri: doresc, încât mă privește, să știu care e valoarea numerică a acestor armate, și doresc s'o știu în chip precis.*

Ah! domnule președinte al consiliului, vă mărturisesc că n'aș putea să mă mulțumesc cu răspunsul prin care s'ar spune Parlamentului că secretul operațiilor vă împiedică de a-i da afirmările de care are nevoie pentru încrederea sa. Trebuie să ne dați aceste deslușiri precise spre a ne inspira încrederea, nu în persoana d-voastră, care nu e în cauză, dar în evenimentele, încredere de care Parlamentul are nevoie, așa spune aproape pentru radierea sa exterioară, după aceste ședințe ale comitetului secret.

Expediția dela Salonic

Iată deci două puncte privitoare la politica militară a aliaților noștri. Un alt punct care va cuprinde trei sau patru este acesta: la Salonic deasemenea, doresc să știu unde ne găsim și ce vom deveni.

Ce ni s'a spus în cursul expunerilor? Expediția Orientului și-a realizat obiectivele.

În adevăr, d. președinte al consiliului, la comisiunea armatei, ne spusese că aceste obiective erau mărginite, și o pricepeam bine, cu mijloacele reale de care dispunea această expediție și cari nu corespondeau desigur cu cele ce zierele îi dădeau cu atâta ușurință pe hârtie.

Astăzi, obiectivul mărginit, ce ne propuneți în acel moment, este împlinit. Ce va deveni această expediție?

D. Leygues a spus, cu multă dreptate, că trebuia privit mai rău.

Dați-mi voie să vă spun două din ipotezele ce isvorăsc imediat în minte când îi zici că, *dacă România nu e apărată îndeajuns și dacă trupele germane reușesc să pătrundă la București, și prin urmare a fi pus în realitate mâna pe România, ele nu vor avea de cât să-și propună alte obiective.* Dintre aceste obiective unul apare ca imediat, și despre care vom vorbi într'alt moment al acestui comitet secret.

Însă primul obiectiv care se arată este că, răsturnând acțiunea lor, să poată să meargă asupra Monastirului și Florinei și să facă o acțiune militară pe care n'a putut să o împiedice de a se produce prin acțiunea expediției din O-

rient, și, după părerea mea, și de data aceasta ca să avem elemente de informație.

Întreb deci care este în ceasul de față — căci nu s'a răspuns asupra acestui punct într'un chip exact la cifrele aduse de către d. Abrami care au dată poate puțin mai veche — întreb care este starea exactă, din punct de vedere al numărului, a armatei noastre dela Salonic; vă rog să ne spuneți care e obiectivul sau cel puțin cari sunt ipotezele cari se pot prezenta în ceasul de față pentru întrebuintărea armatei Orientului cu forțele de care dispune, sau, din potrivă, de a-i spori forțele, a-i permite obiective care nu vor fi mărginite și a o pune, prin urmare, în măsură de a lucra cu mai multă forță în Balcani, în profitul României?

Iată întrebările mele; ele sunt simple; cer să se răspundă la ele prin cifre și documente. (Aplauze la extrema stângă și pe diverse bănti din stânga).

Lămuririle ministrului de război

PRESEDINTELE CAMEREI:

D. ministru de războiu are cuvântul.

D. GENERAL ROQUES, ministru de războiu. Ași voi să aduc puțină dezechidare în această discuțiune prin mijlocirea povestirei călătoriei mele la Salonic. E. dealtmintrelea, o metodă bună, puțin cam descusută poate, de a da un răspuns observațiilor d-lor Chaumet, Abrami și Renaudel. Când zic „răspuns”, nu zic „contrazicere”, căci vor fi deseori adesiuni. Cred astfel că pasiunea care a fost adusă în această chestiune se va slăbi. (Mișcări diverse). Am

zis a fost, dar nu zic ca să fi fost aici.

D. LAUCHE. Pasiune legitimă.

Ce trupe erau la Salonic?

D. MIN. DE RAZBOIU. Cea dintâiu preocupare a mea, sosind la Salonic, a fost negreșit să știu în ce stare se găsește armata noastră din punct de vedere al materialului din acel al efectivelor și din punct de vedere moral.

Recunosc că am cules, sosind acolo, prime impresiuni cari m'au neliniștit. Aceste impresiuni erau date de oameni, de ziaristi ce veneau de pe front. Din fericire, în urnă n'am putut verifica cele ce-mi spusese. Am găsit o armată de sigur slăbită de o epidemie de paludism foarte gravă, care începuse la 1 Iunie și se sfârșise puțin după aceea, către Septembrie, dar care a avut încă oare cari urmări ce voui arăta.

Cel dintâiu rezultat al acestui acces de paludism a fost scăderea efectivelor, care teoretic trebuiau să fie între 135.000 de oameni și 111.000.

D. VICTOR PEYTRAL. Combatanți sau raționari?

D. MIN. DE RAZBOIU. Tot la un loc, efectivul total. Voi spune care era numărul combatanților.

D. GEORGES BONNEFOUS. Numai francezi?

D. MIN. DE RAZBOIU. Da, francezi din războiu, numai.

Acan, după cea din urmă telegramă a generalului Sarrail, din 24 Noembrie, efectivul raționariilor este de 111.000 de oameni, adică o diferență de 24.000 de oameni în raport cu efectivul teoretic. Adaug că, la 1 Noembrie, ziua sosităi mele acolo acest număr era mai mare cu 4000 de oameni; tre-

bucătinut socoteală și de oamenii impaludați cari au fost vindecați și-și fac serviciul cu mult curaj. Dar șefii de corp și medicii socotește că ar fi locul de a ridica un oarecare număr dintre ei și de a-i retrimite în Franța, unde vor putea aduce foarte bune servicii, pe câtă vreme la primăvară ar fi incapabili de a face acolo sforțarea trebuincioasă.

E și un alt punct de vedere care ne privește mai particular. Un oarecare număr de oameni circa 8000 sau 10.000, n'au avut niciodată permisie...

PE DIVERSE BANCI. Așa e!

D. MIN. DE RAZBOIU... pentru că n'a fost cu puțință, cu toată dorința arătată de generalul Sarrail, care a fost totdeauna cam la limita mijloacelor sale, de a le-o da.

Cu toate acestea trebuie să o aibă și sunt foarte hotărât să-mi dau toate științele să le-o obțin.

D. LAUCHE. Nu e prea curând.

D. MIN. DE RAZBOIU. Trebuie de asemenea sporite, într-o oarecare măsură, efectivele din Salonic. M'am dus pe diferite puncte ale frontului, am văzut trupele englezești, sârbești, italienești și franceze. Starea lor morală este perfectă și e sigur că printre toate aceste trupe ce se găsesc acolo, nu sunt cari să fie mai bune. Foarte bine! foarte bine! — și pe cari amicii mei să se bizue mai mult — ca trupele franceze. (Mișcări diverse).

MAI MULȚI MEMBRII DIN STANGA. Ca în totdeauna.

D. MIN. DE RAZBOIU. Ceeace face, după toată socoteala, că cu toată slăbirea ce v'am descris a acestei armate, ea a putut să ajungă să facă frumoasele operațiuni cari ne-au dus la Monastir.

Privitor la efective este un punct de considerat și care e interesant. Când se socotește efectivul teoretic, trebuie știut dela ce bază pleci. Știi — aceasta poate fi spus aici dar nu afară — că în ceasul de față batalioanele noastre se compun din trei companii de oameni cu puști și o companie de mitraliere, substituită celei de a patra companie de oameni cu puști pe care o avea altădată fiecare batalion. Această companie n'a fost în realitate desființată, dar a fost adusă în spate spre a servi ca un fel de depozit. Când voești să socotești pe baionete, e învederat că trebuie să ții seamă că compania de mitraliere n'are baionete. Tot așa, unele armate au acolo efective de 250 de oameni de companie, noi, avem efective de 200 de oameni în unele companii. E o deosebire însemnată în compunerea batalioanelor. Cred că trebuie păstrată organizația cu compania de mitraliere de batalion. Trebuie ridicat, mai ales la Salonic efectivul companiilor la 250 de oameni. E prea departe ca să primești întăriri, mai bine să pleci dela o cifră destul de ridicată pentru ca scăzământele să nu ajungă să anemieze compania până la punctul de a-i împiedica acțiunea.

Privitor la efectivele armatelor aliate, avem 413.000 de oameni, din tre cari 313.000 combatanți. Se vorbește câte odată de puști, e cu totul nedrept. În războiul de acum, valoarea unei armate nu stă numai în numărul puștilor; ori atunci ar rezulta că ori de câteori pui o companie de mitraliere într-un batalion, îl slăbești, pentru că-l micșorezi cu un număr de

puști. Nu e numai infanterie, e și artileria, geniul.

Efectivul de combatanți — vorbesc de cei ce în luptă îndeplinesc un rol folositor — este de 313.000 de oameni.

D. MARCEL CACHIN. Afară de francezi ?

D. MIN. DE RAZBOIU. Ba da, cu francezii. Această cifră cuprinde totalul oamenilor și ofițerilor. Sunt 114.000 francezi cu ofițeri, dintre cari 22.000 de combatanți; 110.000 de englezi, dintre cari 87.000 de combatanți; 131.000 de sârbi, dintre cari 97.000 de combatanți, 40.000 de italieni dintre cari 30.000 de combatanți și 18.000 de ruși dintre cari 17.000 combatanți. Trupele rusești, ne având serviciu dinapoi n'au decât combatanți, sunt brigade care n'au „impedimente”. *Totalul este deci de 413.000 de oameni, dintre cari 313.000 combatanți.*

Sarrail avea munițiuni

Veți vedea îndată când voi răspunde d-lui Renaudel dacă această cifră este îndestulătoare spre a face o operație serioasă la Salonic.

Aș voi să vorbesc și de o chestiune căreia ne-a întreținut d-nii Chaumet și Abrami, dar îmi vor da voie să slăbesc puțin criticile lor, și să le reduc la chestiuni de detaliu cari n'au putut, după părerea mea, să aibă o înrăurire asupra soartei chiar a operațiilor.

S'a zis că s'a refuzat multe lucruri generalului Sarrail și s'a citit o scrisoare cu privire la munițiuni. Să-mi dea voie d-nii Chaumet și Renaudel să le spun că nu atribui acestei scrisori sensul pe care dânsii i l'au atribuit.

E învederat că între ofițerii de stat-major. când corespund, nu sânt totdeauna de acord. Generalul Sarrail avea munițiuni; cerea ca măsură de prevedere. I se spunea: „N'aveți trebuință”.

Era vorba, bine înțeles de ceace se cheamă prevederi normale, cele ce se fac în afară de operațiuni. Se spunea: „Aveți de ajuns până în luna lui Iunie, dacă vă ocrotiți stocul”. Am zis în acel moment că de fapt armata nu lipsise niciodată de muniții și cred, în adevăr, că n'a lipsit. Generalul Sarrail a avut totdeauna destule obuze și cartușe pentru a le trimete dușmanului.

Ce muniții erau la Salonic

E interesant, din acest punct de vedere, de știut ce muniții are în acest moment. Iată tabela munițiilor aflătoare la 15 Octombrie trecut. Nu vă voi da toate cifrele, dar vă voi da cifre cari, totuși, sunt îndestulătoare pentru a judeca cât e de bine aprovizionat.

Cartușe de infanterie, sunt 626 de pușcă. Pentru tunuri de 65 de munte 3640 lovituri de fiecare; tun; pentru tunurile de 75, 3766 lovituri de fiecare; pentru tunurile de 75 cu focos special, 81 de lovituri de fiecare; focoase indicatoare, 6 lovituri de gură destinate (fragerei contra aeronefelor; pentru 80 de munte, 555 lovituri de fiecare; pentru 75 de munte 968 lovituri de fiecare; pentru 120 Schneider, 458 lovituri de fiecare; pentru 100 T. R. 865 lovituri de fiecare; pentru 105, 2325 lovituri de fiecare; pentru 120 lung, 2200 lovituri de fiecare; pentru 155 lung și scurt, 3229 lovituri de fiecare.

Aceste cifre sunt cu totul liniștitoare.

O VOCE LA EXTREMA STANGA. Câte tunuri?

D. MIN. DE RAZBOIU. Vă dau cifrele ce cereți.

Iată cifrele globale (și fără a socoti tunurile de tranșee) de tunuri aliate; armata franceză 394; armata engleză: 408; armata sârbă: 272 furnizate de noi; armata italiană 32; armata rusească nici unul; total: 1106 tunuri. Trebuie să spun că, în diferite telegrame ale generalului Sarrail către generalul Cordonnier acesta arăta, cu ocazia ofensivei asupra Monastirului, ca element de succes, superioritatea în artilerie, și, de fapt, am fost totdeauna superiori în artilerie dușmanilor noștri. Nu afirm că aceasta nu se va răsturna, dar pentru moment și în afacerile dela Monastir artileria noastră a jucat un mare rol, a fost aproape numai artilerie franceză, pentru că Englezii sunt la dreapta și Italiezii pe frontul Doiran. A fost deci totdeauna superioritate de artilerie.

De ce trupe dispunea Sarrail

Aș voi acum să ating afirmația ce s'a făcut, că nu s'a dat generalului Sarrail efectivele pe care le-a cerut. E sigur că, înfățișată astfel, ea este exactă.

Însă trebuie să ne înțelegem. Explicațiile mele vă vor aduce să reduceți această ceartă la puțin lucru, fiind dat punerea la punct făcută de guvern. Generalul Sarrail a stabilit, la 7 Martie 1916, un proiect de operațiuni în care ținând seamă de a obține un rezultat serios, pătrunderea în Bulgaria, ținând seamă de trupele pe

care socotea că le va întâlni în fața lui, cerea un total de 24 de divizii. Or, *nicio dată n'a avut de cât vre-o 15 divizii.* Fondul armatei sale, e de cinci divizii engleze, patru franceze, șase sârbești, una și jumătate italiene și una rusească, adică șaptesprezece și jumătate. Erau mai puțin, când a atacat, o brigadă italiană, una rusească și un regiment francez. Se poate deci prețui la 16 divizii efectivele cu care a atacat, pe câtă vreme el cerea 24.

Dar pe câtă vreme el era de acord cu comandantul șef asupra obiectivului, nu era de acord asupra efectivelor ce-i trebuiau. Guvernul a intervenit, la 30 Aprilie, spunând generalului Sarrail: trebuie să rețineți cât mai mulți bulgari cu putință în fața d-v.; nu vi se cere altceva decât ceace puteți face; ne veți da un plan de atac în raport cu mijloacele d-v. Generalul Sarrail a înfățișat un plan de atac care a fost aprobat. Cu aceste resurse a atacat și trebuie să spun ca în nici un moment nu s'a plâns de lipsă de mijloace, fiindcă avea facultatea, aprobată de noi, de adapta rezultatele la mijloacele de care dispunea. (Mișcări diverse).

Obiectivul atacului dela Salonic

UN MEMBRU DELA EXTREMA STANGA. Numai obiectivul său a fost redus.

D. J. CELS. Cu voia d-lui ministru de războiu asupra acestui punct capital al expunerii sale, Camera — și aceasta este toată chestiunea — are dreptul să știe care era obiectivul propus de generalul Sarrail, obiectiv care a

fost redus de marele cartier general și la sfârșit primit de guvern spre a reține cât mai mulți bulgari cu puțință și pentru ce acel obiectiv n'a fost primit.

Cer explicațiunii asupra acestui punct care îmi pare esențial pentru ca Camera să cunoască conducerea generală a războiului.

D. ALBERT GRODET. E răsturnarea rolurilor!

D. MIN. DE RAZBOIU. Generalul Sarrail cerea douăzeci și patru de divizii spre a trece trecătoarele dela Rupel, ale Strumei și a celea ale Vardarului, în așa chip în cât să provoace o înfrângere bulgarilor, de îndată ce i-ar fi înfălnit pe pământul bulgar. Cerea pentru aceasta douăzeci și patru de divizii; i se spunea că cu cele cinci divizii engleze, cu cele patru franceze și cu șase divizii sârbești, cari nu existau încă, dar cari au fost duse acolo, putea să obție acelaș rezultat. Asupra acesteia am intervenit spunând: „Nu, nu veți putea obține acest rezultat cu nouă divizii mai puțin”; dar fiind dat legătura cu operațiile românești, i s'a dat ca misiune mai ales de a reține pe bulgari pe frontul său, dând atacul ce-l putea da și prelungindu-l până la punctul unde l-ar fi putut. Era un mijloc foarte simplu de a da generalului Sarrail cele nouă divizii ce-i lipseau, să le fi luat din diviziile franceze; pricepeți bine că nu ne-am oprit la această soluție.

UN MEMBRU DIN DREAPTA. La ce dată?

D. J. LEROLLE. În momentul Verdun-ului!

D. MIN. DE RAZBOIU. Nu trebuie uitat că cea dintâi convenție cu aliații noștri asupra armatei Salonicului, era 90.000 de englezi

și 60.000 de francezi; am ajuns la 120.000 de francezi și 120.000 de englezi aproape. Ați avea dreptul să ne criticați dacă am fi zis generalului Sarrail: „Iată cele nouă diviziuni franceze”, dar nu puteam face aceasta; am intrat în legătură cu aliații noștri, am ajuns puțin câte puțin, dar nu în momentul atacului; am ajuns în vederea atacului să înzestram diviziile engleze destul de bine; nu erau destul de bine în acel moment; de atunci am ajuns să obținem o sporire foarte serioasă a contingentului englez sporind pe cel francez, însă lăsând englezilor să ne ia puțin înainte; adică să furnizeze o divizie mai mult decât noi.

Am început să cerem de asemenea o sporire dela italieni, n'am obținut-o încă. Am ajuns la un număr de divizii care, când vor fi reconstituite în întregime căci — mă grăbesc să spun, uitând-o, că trupele aliate au fost și ele lovite ca și ale noastre de paludism și trebuie să li se trimeată și lor oameni retrăgând unele elemente — când vom ajunge la dânsa vom avea un total de divizii care îmi pare îndestulător. Cer încă o verificare mai detaliată pentru defensivă, însă dacă ar trebui să se reînceapă operațiile cred—și suntem în raport cu aliații pentru aceasta —că trebuie determinat un număr ceva mai mare decât cel permis actualmente pentru o ofensivă, fiind înțeles că, oricare ar fi numărul oamenilor ce vom pune la Salonic, această operațiune ofensivă n'are sorți de isbândă decât dacă e combinată cu o operație ofensivă venind dela nord executată de Ruși și de Români.

D. P. RENAUDEL. Dar, d-le ministru, cum se va răspunde în ipo-

teza în care mă puneam, *când armatele austro-germane, sfârșind, sau aproape, operațiile lor asupra României s'ar reîntoarce contra trupelor dela Monastir? Nu vor fi de ajuns atunci nici chiar trupele ce aveți deja, va trebui o întărire, și îndrăznesc să spun că nu va fi de ajuns numai divizia italiană despre care vorbiți. Va trebui altceva.* (Aplauze la extrema stână).

D. CLAUSSAT. Veți ajunge iar prea târziu.

D. MIN. DE RAZBOIU. Când vom fi strâns numărul diviziilor făgăduite acum și când vom fi obținut divizia italiană, va fi, atât cât poți să-l socotești, un număr de divizii îndestulător spre a permite manevra în caz de atac din partea austro-germanilor. E tot ceea ce pot să spun pentru un moment.

D. P. RENAUEDEL. Câte divizii?

D. DE KERGUÉZEC. Țineți socotală de războiul submarin care va împiedica aprovizionarea?

D. P. RENAUEDEL. Voesc să pup o chestiune de fond și fără fraze. (Protestări).

D. LAGROSILIERE. Câți dușmani sunt?

D. PREȘEDINTE. Ar fi mai bine, domnule, să așteptați sfârșitul explicațiilor d-lui ministru. (Nu! nu! la extrema stângă). E o foarte rea metodă de discuție.

DIVERȘI MEMBRI DELA EXTREMA STANGA. E singura bună.

D. P. RENAUEDEL. *Acestea nu's intreruperi pentru a împiedica pe orator nici turbura Camera. Sunt precizii de cari conștiința noastră de reprezentanți ai țării are nevoie.* (Aplauze la extrema stângă).

Înțelesul chestiunii mele către d.

ministru de războiu este de a-l cere câți oameni vor fi, câte diviziuni la Monastir în momentul celei mai mari efortări; căci trebuie neapărat ca această cifră să corespundă efortărei posibile germane. Unul dintre colegii noștri întreba: „Câte forțe germane veți avea contra?” La aceasta cred că nimeni nu va răspunde. *Când se pretuiiau forțele ce erau în fața României, nu se pretuiau cele ce au venit în urmă.* Dar ceea ce se știe este că efortărea germană este totdeauna imensă și capabilă de a obține obiectivul ce și-a propus.

Socotind efortărea noastră față de o efortărea posibilă ca aceea, care se va cifra la câteva sute de mii de oameni, dacă se va face din partea Germaniei ce le vom putea opune? Iată ce vă cer, d-le ministru de războiu și răspunsul d-vo. nu mi se pare destul de precis.

D. SIMYAN. E chestiunea principală.

UN MEMBRU DIN CENTRU. Sunt precizii periculoase.

D. MIN. DE RAZBOIU. E greu, de a răspunde într'un chip absolut la întrebarea d-lui Renaudel. (Intreruperi la extrema stângă).

D. MIN. DE RAZBOIU. Spre a avea o situație bună defensivă pe frontul dela Monastir, nu trebuie să ne oprim la Monastir. Sunt obligat să dau explicațiuni asupra adevăratelor proiecte al operațiunilor într'u câțva.

VOCI NUMEROASE. Nu! Nu!

D. MIN. DE RAZBOIU. *Generalul Sarraïl a fost anunțat că în virtutea clauzelor din convenția română trebuia să se fie gata să atace în condițiunile planului ce stabilise, în așa chip în cât să reție în fața armatei sale pe toți bul*

garii ce se găseau dinaintea ei spre a acoperi mobilizarea română. *Atacul era fixat. Generalul Sarrail începu imediat desfășurarea: ataca în centrul dispozitivului.*

Trebuie să adaug că făcu această desfășurare fără să spue nimic. Diviziunile sale plecau în plin anotimp de paludism pe câlduri tropicale.

Cunosc generali cari n'ar fi lipsit, deși ascultând, să se acopere cu o frumoasă scrisoare în care ar fi arătat greutățile sarcinei lor: generalul Sarrail a pornit fără să spue nimic. Pentru mine, acesta e un gest însemnat la activul său. (Vii aplauze la stânga, la extrema stângă și în centru).

Ofensiva lui Sarrail

D. MIN. DDEBRAZBOIU. Spuneam deci că generalul Sarrail lua măsurile de atac. S'a amintit adincaori și e exact, că Bulgarii, luându-i înaintea, obținură succese serioase la ambele aripi, ceea ce făcu să cadă puțin efortul ofensivă a generalului Sarrail. Totuși susțină lupta destul de serios și destul de tare pentru ca *Bulgarii să nu poată ridica nici o divizie de pe frontul său*. În momentul de față, se găsesc, pe frontul Macedoniei, o divizie germană, o divizie turcească și patru batalioane mai mult decât la început; în nici un moment contingentele inamice n'au fost micșorate pe acest front.

La 19 August era atacat și nu putea să se năpustească asupra Bulgarilor.

Un ordin al lui Joffre

La 24 August, primea dela gene-

ralul Joffre următoarea telegramă:

1) „Misiunea inițială incredințată armatei Orientului de a acoperi mobilizarea și concentrarea armatei române, înălțându-se libertatea de acțiune a Bulgarilor la fruntaria greacă, se îndeplinește prin ea însăși din faptul că Bulgarii cu forțe au luat ofensiva, și că manevrați spre a-i bate;

2) „De altă parte, statul-major român face cunoscut că armata sa dela sud-est e concentrată pe pozițiuni și gata încă de acum să respingă atacul bruscat al Bulgarilor;

3) „Această înmănușare de condițiuni vă dă toată libertatea să adaptați întrebuințarea forțelor d-vo. la situația creată prin ofensiva bulgară și în particular, spre a pregăti cu forțe importante contraofensivă, de pildă, pe aripa dreaptă bulgară, dacă împrejurările, al căroră singur judecător sunteți, vă indică trebuința”.

Pe scurt, se indică, generalul Sarrail, dacă era cu puștință, ar fi fost interesul să atace în spre Monastir: tocmai în acest moment ne temeam de comunicări între Grecia și puterile centrale.

De altă parte, atacul nereușind, era mai bine să nu fie reînceput. Terenul părea mai priincios la Monastir; în scurt, i se sugerase această idee.

Generalul Sarrail luă imediat dispozițiile, a început concentrarea forțelor, concentrare care s'a tradus prin ridicări de trupe consecutive și, la 12 Septembrie, ataca și hătea pe Bulgari.

Toate aceste evenimente succesive se desfășuraseră cam în douăzeci de zile. Când vezi terenul în Macedonia, când constăți greută-

tile de comunicație, când te gândești la nevoia de a trece totdeauna prin Salonic, când îți amintești că nu poți ridica o trupă franceză fără să o înlocuești cu alta, se poate considera că a fost acolo o foarte frumoasă manevră (Aplauze la stânga, la extrema stângă, la centru și la dreapta).

Cucerirea Monastirului

Atacul în direcția Monastirului, care a dus la luarea acestui oraș la 19 Noembrie vă va arăta greutatea comandamentului în această țară. Ori de câteori se face ordinul clasic al operațiilor și se distribuia statelor-majoare aliate, eram expuși la surprinderea de a vedea că acest ordin nu e executat de nimeni. În adevăr, aliații au metodele lor, obiceiurile lor; dacă le fixezi pe hârtie *o operație combinată înainte ca să fii de acord cu ei, te expui* — și cred că aceasta s'a văzut deopotrivă pe frontul francez *să nu obții coordonarea trebuincioasă. În această situație, generalul Sarrail este obligat să meargă să găsească una de pe alta armatele spre a pregăti atacul.* La Monastir a mers mai întâiu pe teren. Am mers împreună. Voevodul sârb Nucici, generalisimul sârb Boiovici se găseau lângă generalul Leblois și fiecare pe mobilă, în fața liniilor bulgare și-a expus ideile. Această conferință de o oră a înlocuit multe memorii, multe comunicări și corespondențe. (Foarte bine! foarte bine!).

Fiecare și-a apărât punctul său de vedere. Generalul Sarrail a pus chestiuni. N'a conchis imediat, după ce a reflectat, a ales pe Sârbi să le încredințeze mișcarea debordantă prin cotul dela

Cerna pe câtă vreme până atunci se încercase mișcarea debordantă prin stânga, ce nu reușise

Decizând să încredințeze sârbilor această operație, le-a dat o divizie franceză plus o brigadă, a scos o brigadă franceză de pe frontul din stânga și a adus-o în brazda progreselor ce-ar fi putut să le înfăptuiască acest atac.

A dat apoi douăzeci de baterii de artilerie voevodului, apoi s'a dus să găsească pe generalul Petit și i-a spus: Aș fi foarte mulțumit dacă ați voi să-mi pregătiți un mic atac pentru ziua cutare; după conversație atacul a fost hotărât. Generalul Sarrail s'a dus de asemenea la generalul Milne căruia i-a vorbit la fel și atacul a fost obținut.

De fapt, pe când sârbii operau mișcarea lor debordantă și generalul Leblois era gata să o exploateze printr'un atac frontal, s'a produs, ca din întâmplare, că Englezii au înaintat dincolo de Struma, că generalul Petit a atacat în spre locul Doiran și că divizia 122 ataca de asemenea pe frontul Maciac.

A fost deci un atac principal și trei atacuri secundare, pregătite cum v'am spus și cari au reușit, toate. În scurt, luarea Monastirului și acțiunile neîncetate din luna lui August *au permis armatei franceze să-și îndeplinească în întregime rolul său față de România, pe când, după cum v'am spus forțele ce erau dinaintea noastră fuseseră sporite.*

Cu privire la România, dați-mi voie să răspund la observațiile prezentate de d-nii Tardieu și Augagneur. Dânșii au menționat că, la 8 Septembrie, ași fi spus că Germanii n'ar fi putut ataca cu forțe

România pentru că nu puteau avea disponibilități.

Domnilor, mă due bucuros în fața comisiei armatei și în fața celorlalte comisii. Se angajează, la sfârșitul ședințelor, conversații, mi se pun întrebări la care răspund cum pot mai bine, n'ar trebui ca aceste răspunsuri improvizate în cursul unor simple conversațiuni să poată fi de natură, mai târziu, să provoace imputări și critice.

În acea zi, am voit să arăt — n'am nimic de retras din cuvintele mele — *că pentru moment, credeam că germanii și austriacii nu puteau ataca România*, pentru că atunci erau angajate operațiuni pe frontul rusesc, pe frontul francez și pe frontul italian, care, toate erau în curs de executare. *De fapt, numai după o lună a început ofensiva în contra României.*

Cum a fost ajutată România

Pe lângă aceasta, sperăm — protocolul din 11 August citit de d. președinte al consiliului, o indică prin acțiunea neîncetată ce exercitam asupra rușilor — să creem disponibilități cari ar fi de ajuns să permită manevra. *Erau două moduri de a ajuta România: felul direct și l'am practicat cu armata dela Salonic; felul indirect care nu aparținea decât Rușilor și n'am încetat prin toate mijloacele de a-l semnala aliaților noștri.*

Planul de război al României

Deschid o paranteză. Se consideră planul de operațiuni INITIAL ROMAN ca un punct blamabil, și care n'avea nici un sort de izbândă.

De fapt el n'a reușit, și aceasta poate fi de ajuns să se decidă că era rău. Însă, fiind dată limitarea ajutorului rusesc care era pe cupeșit la 50.000 de oameni.

D. J. CELS. *Și fiind dat că ofensiva generalului Sarrail fusese refuzată de către marele cartier general.* (Reclamațiuni pe diverse bănci).

D. MIN. DE RAZBOIU. D-le deputat, am zis, fără rezervă, ceea ce gândeam de generalul Sarrail. Dar nu este exact să se spună că ofensiva fusese refuzată de marele cartier general; dânsa înseamnă combinată cu el.

D. RENAUEDEL. Ceeace este scandalos, sunt amănunțele în care intra marele cartier general în depeșile sale. (Mișcări diverse).

D. MIN. DE RAZBOIU. *E deci înțeles, că fiind dată limitarea ajutorului rusesc, României propuseseră executarea unui plan de atac care consista a avea 200.000 de oameni, împărțiți defensiv pe Dunăre și în Dobrogea, 50.000 de oameni rezervă la București, ceea ce era deja ceva. Cu restul armatei năvăleau în Transilvania. Puteau ei să facă operațiunea inversă, să se acopere pe fruntaria tron silvăneană și să atace Bulgaria? Dacă ar fi făcut-o evenimentele actuale ar fi fost poate și mai grave. Ei aveau o rațiune foarte serioasă de a pătrunde în Transilvania, cu modul acesta ei își scurtau întinderea frontului.* D. Georges Leygues a valorificat lungimea fruntariilor lor în raport cu efectivele. E sigur că dacă României reușeau să se stabilească solid pe Mureș astfel după cum voiau, luau ipotenauza triumphiului și reduceau considerabil întinderea fruntariilor de apărare. Pro-

gramul n'a reușit, dar nu cred să se poată spune că a fost ilogic, fiind dat forțele de care se dispunea.

D. HENRI DE LA PORTE. *Rușii au fost cari au lipsit.*

D. DE KERGUEZEC. D. președinte al consiliului a susținut eriza contrarie. D. ministru de războiu este cel care, de altfel, are dreptate.

D. MIN. DE RĂZBOIU. Ceeace am spus nu e în contradicție cu ceea ce a spus d. președinte al consiliului; e un argument mai mult pe care-l aduc în sensul concluziunilor chiar ale d-lui Briand.

Avem o răspundere particulară și pentru ce? Pentru că d. președinte al consiliului a voit ca Franța și eu d-sa să aibă onoarea; dânsa își împarte azi răspunderea eu d-sa.

Acordul strategic cu România

D. E. CONSTANT. Reluând întrebările mele, întreb pe d. președinte al consiliului *ce acorduri strategice au precedat intrarea în războiu a României?*

Ne-ați spus: „Am încercat să îndreptăm ofensiva română spre Sofia; pentru că n'am fost ascultați evenimentele pe care noi le regretăm se îndeplinesc astăzi”. Or, eri seară, când d. președinte al consiliului își părăsea banca, d. ministru de războiu ne spunea că *dacă ofensiva ar fi fost îndreptată spre Sofia, în loc să fie îndreptată spre Transilvania, situația ar fi poate și mai gravă. Trebuie deci să caut aiurea cauza însucceselor române, cari constituie cauza însucceselor aliaților.*

Ajung la a doua întrebare. (Sgo-

mot). Acordați-mi credit câteva minute... Ceeace spunem e întreaga chestiune. N'am intenția să fac un discurs, n'ar fi la locul lui în acest moment. (Foarte bine! foarte bine!).

Consider comitetul secret ca un adevărat comitet al apărării naționale, e un fel de consiliu de războiu și nu trebuie să fie decât așa. (Foarte bine! foarte bine!).

D. ARISTIDE BRIAND președinte al consiliului, ministru al afacerilor străine. Foarte bine!

Fost-au satis făcute nevoile României?

D. E. CONSTANT. Iată atunci cea de-a doua întrebare: statele majore aliate, instruite prin experiență, *au studiat ele nevoile armatei române?*

Iată întrebarea la care cer un răspuns, dar nu un răspuns sub forma ce-ați dat-o tuturor discursurilor d-voastre, care e făcută să farnece, *dar care nu e de ajuns ca să-și instruească.*

Ați pus în mâinele României instrumentele trebuincioase pentru a evita ce se întâmplă azi, pentru a îndeplini scopul național către care s'a întors și pentru a ne scuti de surprizele — ne-ați mărturisit ziua trecută — urmările însemnate pe care le stiti?

Ne-ați răspuns aci: „Am în dosarul meu documente cari pot să vă stabilească că *după ce România a intrat în războiu, a primit dela noi tot ceea ce ne-a cerut*”

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Înainte.

D. EMILE CONSTANT. Ați zis: „după”.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Nu, n'am zis: „după”, am zis: „Înainte și după”.

D. E. CONSTANT. Vedeti d-le preşedinte al consiliului ce bine e să se explice! *Dacă l'aţi dat „înainte” spuneti-o acestei Camere, eu o va primi cu o bucurie adâncă, o adevărată uşurare, căci, atunci răspunderea d-v. va fi mult slăbită în evenimentele ce se produc...*

PREŞEDINTELE CONSILIIULUI. *Răspunderea noastră nu există.*

D. E. CONSTANT... *Şi care apăsa atât de greu asupra duratei şi rezultatelor acestui războiu.*

Sper că veţi răspunde la întrebarea mea spunându-mi *ce-aţi făcut înainte, pentru că, după, ar fi metoda obișnuită; ați fi încercat să reparați atunci când ar fi trebuit să prevedeați.*

Mărginesc aci întrebările mele, căci ele sunt esențialul interpelărei mele.

Domnule preşedinte al consiliului, sper că aveți încredere. Şi noi avem încredere ca și d-v. mai mult ca oricând. Dar să ne înțelegem bine: cu condiția ca să luați măsurile trebuincioase pentru ca evenimentele să-și ia un alt curs decât acel ce urmează în acest moment. *Nu, nu prin măsuri copilărești ca acele ce am văzut că aplicați zilele trecute.*

D. F. MERLIN. Doresc, în această dezbateră importantă, să cer guvernului deslușiri asupra informațiilor date de d. preşedinte al consiliului.

Am rămas impresionat de ceea ce am auzit, și doresc, în câteva cuvinte dela banca mea, să cer guvernului să binevoiască să mă liniștească și să liniștească Camera întreagă. Mi se pare că subiectul merită această trudă și că e concluzia normală, rațională și indispensabilă a acestei dezbateri.

Spre Ardeal sau contra Bulgariei ?

Citesc frazele pronunțate de către d. preşedinte al consiliului și de către d. ministru de războiu privitoare la intervenția României. Vorbind de Români, d. Briand a zis :

„Guvernul francez a încercat în zadar să facă ca Bulgaria să fie atacată prin Dobrogea. Statele majore puteau să lucreze la această sorcină”.

Iar în prima ședință a comitetului secret, amintesc că d. Briand spunea, cu tărie :

„Românii s'au înșelat, trebuiau să-și îndrepteze armatele către Sofia și din prima zi i-am încurajat în această cale”.

Dacă nu amintesc cuvintele textuale, d. preşedinte al consiliului îmi va da voie să-mi închipui că traduc cel puțin părerea sa.

Apoi, iată ce spunea eri la sfârșitul ședinței d. ministru de războiu :

„Dacă atacul român s'ar fi produs contra Bulgariei, situația ar fi fost și mai gravă. Făcând ofensiva în Transilvania, românii își reduceau fruntaria lor”.

Și spre a-și ilustra gândirea, d. ministru de războiu, ca matematician ce este, dădea această figură ce o reamintesc Camerei: *Alpii transilvăneni reprezintă un unghi drept interesul armatei române, era de a lua ipotenuza și, prin urmare, a scurta frontul ei.*

România trebuia să rămâie neutră ?

Deci în ambele ipoteze, se arată că înaintarea armatei române era sortită la înfrângere dacă — n'ați

spus-o și-mi permit să complectez ideea d-v. asupra acestui punct — *n'avea, ca material, munițiuni și oameni ceace-i era trebuincios; și adaog — rațiune cu mult mai gravă — dacă nu avea în spatele ei spre a o ajuta și a o secunda o armată rusească de întărire de 200.000 sau 300.000 de oameni, fără de care, ofensiva română era o neprevvedere și o nebulie. Și atunci mă întreb dacă acțiunea guvernului nu trebuia înainte de toate să se forțeze să lase România neutră și să nu o arunce într-o ofensivă care servește dușmanilor noștri.* (Aplauze la stânga și în centru).

Ajung la a doua întrebare a mea. *Ea atinge partea diplomatică a acțiunii române.* Aici nu interpretez, mă mulțumesc să citesc *depeșa pe care d. Briand o adresa, la 29 August, d-lui Brătianu, președintele consiliului român.*

Foarte just și foarte nobil, imi permit să repet, națiunea franceză întreagă aplaudă hotărârea prin care România își ia cu curaj locul său printre apărătorii cauzei dreptului și a civilizației. Sunt fericit de a fi interpretul său și acel al guvernului Republicei spre a vă adresa cele mai călduroase felicitări”.

Trei zile în urmă, la data de 2 Septembrie, d. Brătianu trimetea d-lui președinte al consiliului următoarea depeșă :

„Sunt cu atât mai mișcat de cuvintele ce binevoiiți a-mi adresa, cu cât ele vin dela acel care, prin prevederea sa limpede și încrederea sa în noi, a contribuit atâta spre a ușura sarcina noastră. *Trecând Carpații, armata română trimite salutarea sa vibrantă glorioasă armatei franceze*”.

Astfel este însemnat oficial...
PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Da! da!

D. FERNAND MERLIN... *partea precumpănitoare a guvernului francez în intrarea în războiu a României.*

PREȘEDINTELE CONSILIULUI. Da!

IN CENTRU. N'ați fi voit cu toate acestea ca România să fie cu Germania!

D. FERNAND MERLIN. Imi permit să întreb guvernul dacă a presimțit această intervenție în altă parte. (Intreruperi pe diferite bănci).

Întrebarea merită să fie pusă, căci va veni o zi, nu numai pentru trebuințele istoriei, dar pentru acelea ale reglementării noastre interioare și internaționale, când se vor stabili toate răspunderile. Or, recunosc, planul inițial, intrarea în scenă a României, era poate factorul hotărâtor al războiului; și câți dintre noi l-au sperat! *Inșă speram că după două ani, această intrare în războiu se făcea în condițiile cele mai bune, cele mai serioase, că, mai ales, armata română era înzestrată cu tot materialul cu munițiile și oameni trebuincioși ca pentru a învinge, și că avea în spatele ei o armată rusească care s'o ajute.*

Această întrebare o pun, pentru ea, noi, reprezentanții Franței să putem să apărăm interesele țării noastre, dacă într'o zi, această întrebare gravă ne-ar fi pusă. Ca și d-v. domnule președinte al consiliului, am încredere, dar dacă România ar fi învinsă, ar fi un dezastru pentru cauza aliaților.

Chestiunea e foarte simplă, ea nu este anbarasantă. Vă cer numai să binevoiiți să răspundeți la ea,

Camera nu va avea să se plângă, căci, aici, împărțim răspunderile.

PRESEDINTELE CAMEREI.

D. președinte al consiliului are cuvântul.

Răspunsul d-lui Briand

PRESEDINTELE CONSILIULUI, ministru al afacerilor străine: Domnilor, vouă urma sfatul onorabilului d. Constant: nu discursuri. (Foarte bine! foarte bine!), răspunsuri limpezi și precise. Dar cum, cu toate acestea, este cu neputință de a schimba întrebări și răspunsuri fără a le învâlu în fraze, îmi voi da silința ca ele să fie cât mai puțin numeroase și pe cât de concise cu putință.

D. Constant spune că nu a fost mulțumit cu răspunsurile ce i-am dat mai înainte. Mi-a zis: V'am pus două întrebări: 1) care a fost planul de războiu al statelor majore și ce concurs ați dat României; 2) Ce informațiuni ați luat asupra stărei acestor forțe? Și, de acord cu onorabilul d. Merlin dânsul spune: Nu există contradicere între ceea ce ne-ați spus din punctul de vedere al ofensivei prin Dobrogea și între ceea ce a spus, eri, la sfârșitul ședinței d. ministru de războiu, adică, *dacă România ar fi făcut atacul prin Dobrogea ar fi fost cu siguranță învinși?* Astfel a fost pusă întrebarea, nu-i așa? (Foarte bine! foarte bine!).

Sunt de acord cu generalul Roques să spun ca fiind date aceste dispozițiuni, nu era cu putință, chiar după ce Bulgaria declarase războiu României, să cerem acesteia din urmă să întreprindă și operațiunea contra Bulgariei, prin Dobrogea.

Spun și repet că, atunci când guvernul a trebuit să ia în cercetare planul de războiu, se găsea în fața acestei condiții *sine qua non* pusă de România, ca să nu facă războiu Bulgariei, și în fața acelei duble condiții, pusă de odată de România și de Rusia, că armata română să formeze aripa stângă a armatei rusești care, în momentul stabilirii acestui plan de războiu, triumfa cu armatele lui Brussiloff și Lecisasky, și ca să colaboreze cu aceste armate la zdrobirea totală a armatelor austriace; prin urmare, planurile de războiu nu puteau fi întocmite de cât ținând seamă de aceste condiții.

Așa dar, ce spun documentele ce v'am citit? Ele spun că ne-am sfortat, într'o conferință ținută la Paris cu ministrii britanici, — protocolul ce v'am citit este semnat Lloyd (George și Aristide Briand — să obținem 200.000 de oameni mai mult din trupele ruse, spre a face, cu cei 150.000 Români puși la paza Dunărei în Dobrogea, operațiunea ofensivă asupra Sofiei.

Rusia n'a putut să facă această sfortare. Regretăm adânc. (Mischări diverse).

D. EMILE CONSTANT. E o răspundere precisă.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Vedeti că dau răspunsurile pe cât pot de limpezi și precise. (Foarte bine! foarte bine!).

Azi, când lucrurile, nu s'au întors bine, cel puțin până acum, d. Merlin conchide din telegramele schimbate între d. Brătianu și mine că *eu am avut meritul de a fi adus intervenția României.*

Trebue să spun d-lui Merlin că nu există nici o răspundere a Ca-

merei, nici a nimănuui, nu este de cât o singură răspundere, a mea, auziți, și mi-o iau întregă. (Aplauze).

Sfortările pentru determinarea României

Aliații și noi am făcut sfortările noastre spre a obține ca România să intre în războiul alături de noi. Încă din 1915 încercaserăm fără să reușim. Îmi pare că era dorința tuturor, înaintea evenimentelor, ca România să intre în război și dacă ași îndrăzni, făcând abstracție de evenimente, să mă pun în fața acestui fapt: dacă România, oferind concursul său contra Austriei s'ar fi văzut respinsă din prudență, apoi înghesuită de către Germanii și Austriaci în urma unei răsturnări de ministere țărâtă alături cu Germanii, mă întreb dacă d. Merlin nu mi-ar pune altă întrebare (aplauze) și dacă nu m'ar pune în fața unei răspunderi cu mult mai de temut. Dânsul ar spune:

„Aveți, dela toate statele majore, informații cari vă făceau să cunoașteți că România avea o armată de 600.000 de oameni, armată care avea un trecut apropiat glorios. Știați că la urma urmelor putea pune pe picior un milion de oameni. Dânsa v'a oferit concursul său contra Austriei și cu slăbiciunea d-v. ordinară ați respins-o”.

Aș fi putut eu spune: „Dar, domnilor, ne temeam că dacă intra în Transilvania, armata austriacă și armata germană...”

D. DUCLAUX-MONTEIL. E simpla bun simț.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. Ce probează aceasta? Această probează că'n viață... (zgomot).

D. DUCLAUX-MONTEIL. Aceasta probează că în viață, când nu reușești n'ai dreptate.

PRESEDINTELE CONSILIULUI. D. Constant mi-a pus o întrebare importantă. A spus: Aveți informațiuni asupra armatei române? Ați luat măsuri ca s'o ajutați? Știați dacă era înzestrată cu material?

Ei bine, în momentul în care angajam negocierile din 1916, prima mea grijă a fost aceasta. V'am spus-o, am propus imediat d-lui Brătianu să-i trimit o misiune importantă care să studieze condițiile reale ale armatei sale și să ia în mână oarecare elemente. Situația țării sale, care suferise o presiune puternică din partea Austriei, a Germaniei și a Bulgariei anul trecut, care predase cerealele sale și petrolul său numai să nu fie năvălită, care se temea de noui presiuni, era așa de neliniștitoare, în cât d. Brătianu, turburat, m'a rugat prin reprezentantul său dela Paris să nu insist, și mi-a comunicat că dacă s'ar vedea sosindu-i o misiune militară, România ar fi în mare primejdie.

M'am mulțumit, deci, să mă pun în legătură cu reprezentantul său la Paris, care avea misiunea specială să ceară ceea ce România avea trebuință; dânsul a avut totdeauna din parte-mi o primire atât de binevoitoare, și i-am înlesnit de atâtea ori rezultatele atât la Paris, în Franța cât și în Anglia, în cât am primit în mai multe rânduri mărturii de mulțumire. Toate informațiile statelor majore spuneau la fel: *armata română este un sprijin foarte prețios; e compusă din oameni voinici, buni soldați și mulți din ofi-*

terii ei au făcut studii militare adânci.

Care era situația când a început campania? Efectivele erau de trei ori mai mari ca ale năvălitorului; noi nu pierdeam nădejdea să reușim ca mai târziu — am făcut sforțări și n'am încetat să le facem — Rusia să concentreze forțe pentru complectarea operațiilor române printr'o operație în Dobrogea. Materialul era cel normal al armatelor, dar n'am încetat să-l sporim, noi și Englezii, răspunzând tuturor cererilor și trimițând, de-aproape un an, următoarele expediții cari se adăugau la materialul normal al armatei române.

Materialul trimis României

Dați-mi voie să le număr:

Aeroplane, 172; baloane cu accesorii, 15; auto-mitraliere 4; tunuri automobile 59; trăsurile de turism pentru transporturi ușoare 59; tractoare 57; măști antiasfixiante 500.000; mitraliere 1700; cartușe pentru mitraliere 49 de milioane; puști model 1907, 120.000; cartușe D cu încărcător, 79 de milioane; cartușe 6 mm. în elemente 43 de milioane; cartușe de revolver, 5 milioane; mortiere de tranșee de 58, 150; bombe de mortiere de 58 în elemente, 60.000; grenade, 1 milion; tunuri de 120 mm., 62; obuze încărcate de 75 de munte, 10.000; cartușe 75 mm. cu obuz explosiv, 567.000; lovituri de 75 cu obuz explosiv, 811.000; lovituri de 75 cu șrapnele, 17.000; lovituri de 105, 138.000; lovituri de 120, 93.000; lovituri de 150, 20.000; lovituri de 155, 2500; focoașe, 1 milion.

D. ALEX. VARENNE. La ce dată au început trimiterile.

PREȘEDINTELE CONSILIU-

LUI. E un an, tot timpu'l am trimis. Înțeleg foarte bine că întrebarea d-v. este pentru ușurarea conștiinței d-v.

Încă dela început, am intervenit pe lângă Rusia, în modul cel mai stăruitor, ca să ia în mâini cauza românească...

D. MARCEL CACHIN. Cer cuvântul.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI... și să consimtă să facă sforțarea ce le-o cerusem.

Am făcut mai mult: cum nu voiam să ne mulțumim a cere sacrificii dela alții, cele cinci brigăzi destinate nouă, le-au luat Românii din prima zi; astfel că, domnilor, din punct de vedere francez, am făcut ceea ce puteam. PE BANCILE PARTIDULUI SOCIALIST. Dar Rusia?

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Înainte de a vă pronunța asupra Rusiei, dați-mi voie să spun că nu veți putea s'o judecați cu dreptate de cât, când veți cunoaște întinderea sforțării ce a pregătit și care începe să se înfăptuiască.

PE BANCILE PARTIDULUI SOCIALIST. Prea târziu.

PREȘEDINTELE CONSILIU-LUI. Nu, nu va fi prea târziu.

D. MARCEL CACHIN. Dați-mi voie să vă pun o întrebare foarte simplă și care, sunt convins, chinuște un mare număr dintre colegii noștri ca și pe mine. Sunt cu desăvârșire convins că era peste putință să rețineți România când a propus să intre cu noi, alături de noi, în luptă. Sunt de asemenea convins că credea în gândul ei, după cum credeam și noi și întreg universul că va primi un sprijin important din partea Rusiei. Dați-mi voie — suntem în comitet secret — să vă pun două

întrebări. Suntem turburați de cele ce se petrec în Rusia din punct de vedere interior; iar din punct de vedere exterior, cred că avem dreptul la unele explicațiuni cât mai clare cu putință din partea guvernului.

Iată că ni se spune tot mereu, de douăzeci și opt de luni, că o fracțiune însemnată din guvernul rus este în mâinile birocratiei germane; vedem căzând miniștri, vedem prefeți de poliție spânzurați, vedem puși sub acuzație miniștrii de război ruși pentru că au pactizat cu inamicul; vedem un șir întreg de fapte extrem de grave în interiorul Rusiei, și ne întrebăm azi dacă avem dreptul să ne bizuim cu totul pe această alianță. (Vii aplauze la extrema stângă).

Zic domnilor, că avem dreptul între noi, între francezi să știm ce va putea face cu noi, după noi, o țară pe care ne-am bizuit atâta și care ne dă în acest moment, s'o mărturisim, atâtea supărări.

Din punct de vedere exterior, din punct de vedere al războiului însuși, am văzut mai multe ofensive rusești; când s'au izbit de armatele austriace au avut succes; ori de câte ori s'au găsit în fața armatelor germane, suntem obligați să recunoaștem că până acuma, n'au putut împiedica invazia și că în ceasul de față sunt oprite de germani.

Invinuiri contra Rusiei

Ni se spune, domnule președinte al Consiliului, — chiar de ruși însăși, opoziția rusească ne-a prevenit și s'a spus la tribuna Dumei și până în cercurile cele mai intime ale împăratului — că în ceea ce privește politica internă a

țării, sunt oameni la Curte cari conlucrează într'un chip permanent cu Germania și cari se tem de victoria Aliatilor, căci li-e frică ca ea să nu aducă în acelaș timp desființarea absolutismului în Rusia. (Vii aplauze la extrema stângă și la stânga).

D. LEON PERRIER. (Isère): Ziarele rusești au scris-o.

D. MARCEL CACHIN: În acest comitet secret nu este o chestiune mai gravă ca aceasta (noi aplauze pe aceleaș bănei) și care să angajeze mai mult răspunderile unora și altora. Trebuie să știm da că, din punct de vedere intern, ne putem bizui într'un chip absolut pe fracțiunea guvernantă a Rusiei, căci sunt sigur că se poate bizui pe națiunea rusă.

În al doilea rând, din punct de vedere al operațiunilor militare, cari vor avea loc atât în România cât și mâine în Rusia chiar, cari sunt efectivele, cari sunt armamentele, care e puterea de atac rusească, până unde pot ei merge? Noi facem o sfoțurare colosală; voim să știm ce va putea face alături de noi aliata noastră dela răsărit. (Aplauze vii și prelungite la extrema stângă, la stânga și pe diverse bănci).

D. BEDONCE: Aceasta-i totul.

PREȘEDINTELE CAMEREI: D. Renaudel are cuvântul.

D. P. RENAUDEL: Voese să spun numai câteva cuvinte drept răspuns d-lui președinte al Consiliului.

....Nu voi reveni asupra cererilor precise ce-am formulat și la care, drept vorbind, n'am primit răspuns, dar, mai ales, ca urmare la explicațiile colegului meu d. Cachin, cari sunt cu totul în sensul explicațiilor pe cari grupul nostru socialist, a hotărât astăzi

de dimineată, să le ceară. (Interruperi).

D. PAUL ESCUDIER: Nu e vorba de partidul socialist, dar de Franța. (Foarte bine Foarte bine!)

D. P. RENAUEL: Pentru noi, nu atacăm aci guvernul o știți bine. Voim numai să mulțumim conștiința și răspunderea noastră. (Aplauze pe diverse bănci dela extrema stângă)...

Voesc să vă spun că în ceasul de față Bucureștiul va fi fără îndoială luat, și dacă nu e însă, va fi mâine sau poimâine. Repet întrebarea mea de ieri: *când Bucureștiul va fi luat forțele germane se vor putea pune în defensivă. Din acel moment, o parte din aceste forțe vor fi libere, ele vor putea să se întoarcă spre Salonic, spre Mouastir.*

Ceeace vă cer — din lipsa nănzării rului trupelor rusești, asupra căreia n'ati voit să vă explicați — e să-mi spuneți dacă da sau nu, aveți în ceasul de față, astfel de angajamente, în cât nu numai ca trupele rusești să facă o sfortare spre a respinge pe germanii din România, dar dacă, frontul bulgaro-german fiind fixat în România, Rusia, nu zice numai dacă va voi, dar dacă va putea să continue sfortarea care să nu îngăduiască trupelor germane de a a-

runca în apă cei 300.000 de oameni ai noștri dela Salonic. (Aplauze) la extrema stângă).

Acestea le numeam eri elemente le încrederei d-voastră, dațimi-le! Nu cerem decât aceasta, căci nu vă vom da orbește încrederea noastră. (Aplauze pe aceleasi bănci).

PRESEDINTELE CONSILIULUI... Dispozițiile noastre defensive, la Salonic, au fost luate. Sperăm să nu avem nevoie de o defensivă; trupele noastre au arătat până acum că au ambția de a îndeplini un alt obiectiv și e datorria noastră să le dăm mijloacele împreună cu Aliații.

Înțeleg însă prea bine că o asemenea liniștire sprijinită numai pe sfortarea noastră, Anglia, Italia și Franța, ar putea lăsa să subsiste în spiritul colegilor noștri dela extrema stângă oare-cari forme de neliniște; am obținut, însă, în acelaș timp ca Rusia să ia în mână cauza românească, și ca concentrările armatelor să fie făcute. Ele sunt, în ceasul de față, îndeplinite în cea mai largă măsură și am primit, de unde se cădea să primim, făgăduiala formală că Rusia va face întreaga sfortare trebuincioasă pentru ca situația în Orient să nu fie compromișă. (Aplauze).

ANEXE

I

Convențiunea ruso-română din 18 Septembrie 1914

Notă adresată ministrului României în Rusia (Tarskoe Selo, 18 Septembrie - 1 Octombrie 1914).

„Ca urmare la conversațiunile noastre, am onoarea a vă face de clarățiunea următoare:

Rusia se angajează să se opună la orice atingere a *statului quo* teritorial al României în fruntariile actuale. Ea se obligă deopotrivă să recunoască României dreptul să-și anexeze părțile din monarhia austro-ungară locuite de români. Cât privește Bucovina principiul naționalităților va servi de bază la delimitarea teritoriilor lor anexate de către Rusia și de către România. Această delimitare va fi săvârșită după constatările făcute la fața locului. Pentru aceasta, o comisiune interadministrativă va fi numită și ea va primi instrucțiuni pline de spiritul împăciuitoare de care sunt însoțite ambele guverne.

România poate ocupa teritoriile mai sus menționate când va juca deca mai bine. Rusia se obligă să facă să fie aprobate de către Cabinetele din Londra și din Paris, instrucțiile de mai sus.

Este înțeles că declarațiunea de față va fi ținută secretă până în minutul când România va anexa teritoriile cari sunt menționate în trînsa.”

În aceeași zi, d. Diamandi, ministrul României, răspunzând de primirea acestei scrisori, adaugă:

„În schimbul acestei declarațiuni, sunt autorizat de către d. Brătianu, președintele consiliului de miniștri al României, să vă spun că România se angajează din partea ei să păstreze o neutralitate amicală față de Rusia până în minutul când dânsa va ocupa părțile din Monarhia austro-ungară locuite de Români.”

II

Convențiunea militară Franco-Anglo - Italo - Ruso - Română din August 1916

Subsemnații: 1) Colonel A. Tatarinov, 2) A.M.E.D. Despres, 3) S. B. Thomson și 4) Colonel L. G. Ferigo, atașați militari acreditați particular de către înaltele comandamente ale armatelor lor de o parte, și E. S. președintele Consiliului de miniștri Ion I.C. Brătianu, ministru de război, de altă parte, au încheiat cele ce urmează :

1. Pentru a complecta tratatul de alianță încheiat la 4-17 August

1916 între Rusia, Franța, Marea Britanie, Italia și România. România se obligă să mobilizeze toate forțele sale de uscat și de apă și să atace Austro-Ungaria cel mai târziu la 15-28 August 1916 (8 zile după ofensiva prin Salonic). Atacurile armatei române vor începe chiar în ziua declarației de război.

2. Din momentul semnării convențiunii de față și în timpul mobilizării și concentrării armatei române, armata rusească se obligă să acționeze în chipul cel mai energic pe întreg frontul austriac spre a ușura României aceste operațiuni. Aceste acțiuni vor fi mai agresive și puternice în Bucovina unde armata rusă va trebui cel puțin să-și mențină pozițiile și efectivele actuale. Cu începere de la 12-25 August, flota rusească va trebui să protejeze portul Constanța, să se împotrivescă că la cruce debarcare de trupe dușmane pe coastele românești și la cruce pătrundere pe Dunăre în amonte de gura fluviului.

Din partea ei România recunoaște flotei rusești a Mării Negre dreptul să utilizeze Constanța ca port de război și să ia măsuri le trebuincioase contra submarinelor vrășmașe. Vasele de război rusești care vor folosi Dunărea atât pentru apărarea țărmurilor cât și pentru a conlucra cu armata și flota română vor fi puse sub ordinele Comandamentului suprem al armatei române și vor opera pe acest fluviu în legătură cu escadra de monitoare române. De talie acestei acțiuni comune vor fi determinate în conformitate cu prezența convențiune.

3. Rusia se obligă să trimită în Dobrogea în momentul mobilizării armatei române două divizii

de infanterie și o divizie de cavalerie spre a coopera cu armata română contra armatei bulgare.

Alianții se obligă să facă să se execute o ofensivă hotărâtă de către armata de la Salonic cel mai târziu cu 8 zile înainte de începerea atacului României spre a înlesni mobilizarea și concentrarea armatei sale. Această ofensivă va începe la 7-20 August 1916. Dacă în cursul operațiilor militare, Puterile aliante, în înțelegere cu statele lor majoare, ar recunoaște nevoia măririi contingentelor armatelor lor cooperând cu armata română, această sporire nu ar modifica în nimic dispozițiile convențiilor încheiate.

4. Rusia, Franța, Marea Britanie și Italia se obligă să furnizeze României muniții și material. Transportul va fi făcut cu vasele românești și aliante și va trece în tranzit prin Rusia.

(Aceste furnituri și transport vor trebui să însumeze, cel puțin, în mijlocie 300 tone pe zi).

5. Alianții se obligă de asemenea să furnizeze României în limitele cu putință, cai, medicamente, hrană și echipamente...

6. Ei vor pune la dispoziția sa personalul tehnic indispensabil pentru prepararea, la dânsa, a munițiilor și materialului.

7. Indată după încheierea înțelegerii de față, statele majoare ale armatelor ruso-române și acelea ale armatelor de la Salonic se vor înțelege cu privire la cooperarea lor. Acordul cu privire la operațiile militare ruso-române sau orice schimbare, explicație și completare, pentru menținerea unei legături statornice se va organiza la cartierul general competent cum se va spune mai jos.

8. Cooperarea armatelor aliate nu presupune nici o subordonare a uneia din armatele contractante față de cealaltă; ele își propun numai să ia în libertate dispoziții ni decurgând din situația generală, din nevoile create prin ținta ur mărită, și din frăția de arme.

9. Armatele română și rusă vor păstra în principiu Comandamentul lor propriu, zona lor de operațiuni și deplină independență în conducerea operațiilor. Linia de demarcare între ambele armate va pleca de la Dorna - Vatra, va urma Bistrița și văile râurilor Sajo și Semeș până la Debrețin. Obiectivul principal al acțiunii române va fi, în măsura în care situația militară de la Sudul Dunărei o va permite, o înaintare prin Transilvania asupra Budapestei.

Armata rusească prevăzută la articolul 3 și destinată să coopereze cu armata română va fi pusă sub direcțiunea comandamentului suprem al armatei române. În cazul când contingentul trupelor rusești operând la sudul Dunărei ar fi considerabil mărit până la punctul ca să egaleze în număr sau să întreaacă pe cel al trupelor române cu care va coopera, acest contingent va putea forma la eși rea de pe teritoriul român o armată independentă subordonată

Comandamentului general rus. În acest caz această armată, lucrând în afară de teritoriul românesc, va avea o zonă de operații particulară și se va cărmui conform dispozițiilor înaltului comandament rusec în armonie desăvârșită cu planurile, celor două cartiere generale, după principiile stabilite mai sus.

10. În principiu, armatele uneia din părțile contractante nu pot

să înainteze pe teritoriul celeilalte sau în teritoriul cucerit de către aceasta de cât când interesul și scopul general o cer și după înțelegere prealabilă și în scris pentru fiecare caz.

11. Folosința drumurilor de fer pe teritoriul uneia de către trupele celeilalte va fi regulată de către delegații cartierelor generale.

12. Impărțirea egală a prizonierilor și a pradei cu privilegiu pentru armata română de ceea ce va duce lipsă.

13. Reprezentanți ai armatei române vor fi atașați la Cartierele generale aliate și reciproc.

14. Chestiunile neprevăzute vor fi rezolvite la fiecare cartier general în înțelegere cu delegatul armatei aliate.

15. Spre a avea putința de a lua măsuri preparatorii la deschiderea operațiilor, părțile contractante se vor înțelege cu privire la planul de operații până când armata română va ataca.

16. Armistițiile vor fi încheiate printr-o comună înțelegere.

17. Convențiunea de față va rămâne în vigoare până la pacea generală.

București 4-17 August 1916.

III

Protocol

Insistențele Ambasadorului francez Paléologue la Petrograd pentru grăbirea intervenției României¹⁾.

Ministrul Afacerilor Străine reîntorcându-se de la Tsarskoe Selo

¹⁾ Document publicat de bolșevici în „Culegere de Documente secrete extras-

din cauza zilei de Duminecă, Ambasadorul Franței făcând o vizită baronului Schilling²⁾ și dela primele cuvinte îi declară că Guvernul Republicei îi ceruse să insiste în modul cel mai viu pe lângă Guvernul rus pentru transportul materialului destinat României care se găsea la Arhangel și la Vladivostok. El explică că în Franța se dorea cu ardoare intrarea în linie a României cât mai iute cu putință, și că cum Brătianu pentru a justifica noua întârziere pune înaintea neprimirea materialului de război indispensabil care trebuia transportat de-alungul Rusiei, D. Briand consideră necesar să ridice președintelui Consiliului de miniștri român puțința de a invoca acest pretext. D-l Paleologue exprimă dorința guvernului francez într-o scrisoare privată către Ministrul Afacerilor Străine; el ceru ca să-i fie transmisă în aceeași zi și exprimă speranța că ministrul, după raportul lui Alekseev va considera cu puțință să dea un răspuns cu totul favorabil. În caz contrar, Ambasadorul are intențiunea să solicite o audi-ență Majestății Sale spre a-i cere intervenția sa personală în această afacere căreia Guvernul francez îi atribuie o mare importanță.

Baronul Schilling spuse că scrisoarea către Ministrul ar pleca chiar în acea zi și că nu se credea autorizat să spună ceva mai oficial în această privință. Se declara

totuși gata, în urma cererii Ambasadorului de a-i expune într'un mod cu totul privat părerea sa personală. Fără a tăgădui că transportul materialului românesc era în parte întârziat din cauza sentimentelor de neîncredere la adresa României, de netăgăduite existente la autoritățile militare și civile rusești. Baronul Schilling, spune că această întârziere se explica de asemenea prin greutatea materiale cu care se știa că aveam de luptat pe căile noastre ferate. Prin urmare, dacă Guvernul francez acordă o așa de mare importanță transportului materialului românesc, ar trebui să-l înlesneasă dând satisfacție cererii ce i-am făcut de o mie de locomotive puternice belgiene, și de asemenea de a decide România să îndeplinească cererile noastre cu privire la materialul de cale ferată austriac din Bucovina. Din contră, din declarațiunile de la București ca cele cari au fost prescrise lui Blondel (telegrama din Paris No. 433) pot isvorâ consecințe negative, căci cu cât aliații vor exhorta România să atace, cu atât mai mult aceștia vor gândi că avem extremă nevoie de ei și că prin urmare ar fi mai avantajos pentru Români de a târăgâni lucrurile, cerând totdeauna un mai mare preț pentru cooperarea lor militară. Nimeni, spuse baronul Schilling, nu prețuește mai mult de cât noi importanța intrării în linie a României. Armata sa ar susține imediat aripa noastră stângă și prin urmare poate ori-cine fi convins că Rusia este mai dispusă ca ori-cine de a face ce va fi nevoie pentru a o hotărâ. Dar aceasta presupune o condiție indispensabilă, și anume ca atacul român să fie fă-

din Arhivele Ministrului rusc al afacerilor străine. (7 fascicole în limba rusă). Acest document în colecția originală poartă No. 13. Traducere în limba franceză de Emile Laloy. Ediția Bossard. Paris 1920.

2) Baronul Schilling — un fel de Subsecretar de Stat al afacerilor străine (nota trad.)

cut în timpul voit. Dacă Românii ar ataca *acum sau cel puțin în săptămânile următoare*, cooperarea lor pentru noi va avea un mare preț. Dar dacă atacul lor ar trebui să se întâmple *numai după zdrobirea Austriei* va fi fost asigurată prin victoriile și sacrificiile noastre, el va fi nu numai de prisos, dar chiar de nedorit, căci ar fi legat cu o plată a unei socoteli fără obiect. Nu voim de cât o ofensivă românească *folositoare pentru noi* pe câtă vreme 'n Franța sunteți gata a favoriza ori ce intervenție din partea ei, ori care ar fi împrejurările și ori-care ar fi epoca.

D. Paléologue nu negă că era oarecare diferență între punctele de vedere rusec și francez cu privire la ofensiva românească, dar justifică nervozitatea arătată în această privință de către guvernul francez prin „oboseala inevitabilă care începe să se observe la poporul francez”. Ambasadorul o explică prin enormele pierderi suferite în timpul din urmă. După dânsul, apărarea cetății Verdun costase Franței, până în prezent 310.000 oameni și cu toate că dușmanul a pierdut din partea lui sub zidurile fortăreței 450.000 oameni, pierderea armatei franceze e particular de simțitoare din cauza slăbiciunii relative a populației franceze.

Către orele cinci, ambasadorul Franței chemând la telefon pe baronul Schilling, îi spuse că ar fi foarte de dorit să se grăbească de a decerna orașului Verdun Crucea Sf. Gheorghe ce se propusese să-i acorde, căci *primise informațiuni care-l făceau să considere căderea fortăreței ca posibilă în împrejurările de față*. D. Paleologue ceru să se transmită această

cerere ministrului afacerilor străine.

IV

București 23 Iulie—6 Iulie 1916

LEGAȚIUNEA FRANȚEI

Anexată la scrisoarea No. 164 a atașatului militar

Rezumatul unei telegrame din 2 Iulie 1916 a generalului comandant șef al armatelor franceze.

„Generalul Alexieff a însărcinat pe colonelul Tatarinoff să expună punctul de vedere rusec asupra intervenției române. Ministrului de război român îl rezumă aci :

Armata austriacă dezorganizată poate încă rezista dar nu e în stare să ducă o acțiune *ofensivă*. Germanii însăși atacați pe toate fronturile n'au putut, din lipsă de resurse, decât să trimeată cu mari greutate câteva divizii în ajutorul aliaților lor, și au trebuit să lase singuri bulgarilor grija de a rezista armatei dela Salonic.

Situația militară generală nu va fi nici odată mai favorabilă pentru intervenția română decât este acuma.

Rusia se angajează asupra hotărârei definitive a României, să transporte încă de acum și fără întârziere materialul de război destinat acestei puteri.

Însă valoarea intervenției române depinde de data la care va avea loc intrarea în acțiune pentru aceasta situația comandă armatei române să intervie *acum ori niciodată*.

Gândesc că ultimele ezitări ale dlui Brătianu, au trebuit să cadă, evenimentele dându-i certitudinea că ofensivele *generale victo-*

riose sunt angajate pe toate fronturile, și Rusia luând angajamentul să transporte fără întârziere materialul de război în cazul când România s'ar hotărâ să intervie".

Generalul comandant-șef al armatelor franceze mă însărcinează „să exprim generalului Ilescu că împărtășește în întregime modul de a vedea al înaltului comandament rusesc, socoteste că România trebuie să intre acum ori aici odată".

Pentru copie conformă atașatul militar al Franței,
Pichon

V.

Raportul Polivanoff¹⁾

7 (20) Noembrie 1916.

„La începutul războiului european, România adoptase oficial o atitudine care oscila, foarte des și simțitor, când de-o parte când de altă parte, după starea operațiilor militare. Această atitudine era inspirată de două motive principale: dorința de a nu ajunge prea târziu la împărțirea Austriei și aceea de a câștiga cât mai mult cu puțință în sarcina beligeranților. Succesele noastre din Galiția și din Bucovina în 1914 și la începutul lui 1915, luarea Lembergului și a Przemyslului, și apariția avangardelor noastre dincolo de Carpați puseră la ordinea zilei chestiunea intervenției României. La sfârșitul lui Mai din acelaș an se produse retragerea no-

astră din Galiția și din Polonia cu părăsirea Bucovinei. Așa dar, starea de spirit în cercurile diriguitoare române se modifică de asemenea și convorbirile în vederea intervenției României în război se opriră. La sfârșitul lui 1915 și la începutul lui 1916, politica României, după zdrobirea Serbiei și intervenția Bulgariei, inclina foarte limpede de partea vrăjmașilor noștri. La această epocă, guvernul român încheie un șir de învoeli comerciale foarte avantajoase Austro-Ungariei și Germaniei. Această împrejurare constrânse de partamentele militare, financiare, și comerciale să adopteze o atitudine foarte prudentă în chestiunea exportării obiectelor de echipamente militare și de diferite provizii din Rusia în România, cari puteau să cadă în mâinile vrășmașilor noștri. Ofensiva generalului Brusiloff, în primăvara și vara lui 1916, aplecă din nou neutralitatea României de partea puterilor Înțelegerii și dete ocazia să se reia convorbirile întrerupte în vederea intervenției României. E de notat că, încă de la început, seful statului major a comandanților șefi, din motive militare, considera mai avantajoasă pentru noi menținerea neutralității române de cât amestecul ei activ în război. Mai târziu generalul Alexeief adoptă punctul de vedere al Alianților, cari vedeau în intervenția României o lovitură hotărâtoare pentru Austro-Ungaria și apropierea sfârșirii războiului.

„În August 1916, fu semnată cu România o convenție militară și politică care-i asigurau câștiguri teritoriale¹⁾, Bucovina și toată

¹⁾ „Acest raport, publicat în oficiosul bolșevic «Pravda» și poartă numărul 240. El este semnată Polivanoff, care nu pare a fi acelaș cu Generalul Polivanoff, fost ministru de război până în Martie 1916, ci înalt funcționar al Ministerului afacerile străine rusești. Ori și care ar fi origina, el oglindește și confirmă la lumen evenimentelor întâmplare de atunci încoace, duplicitatea și tradarea Rusiei.

¹⁾ cf. convențiunea militară cu aliații din August 1916.

Transilvania) cari nu corespundea fără îndoială, în măsura participării României la operațiunile militare, căci dânsa se angajase, numai, să declare război Austro-Ungariei și să mărginise de asemenea, numai la operațiuni în Transilvania. Evenimentele ce au urmat au arătat cât de mult se înșelaseră aliații noștri pretinzând prea mult intervenția românească. Subt impresia catastrofei survenite se produse în România chiar curente protivnice continuării războiului și cari și-au impus ca sarcină încheierea păcii cât mai repede cu putință, fie chiar o pace separată. Nenorocirea care-a izbit România este urmarea firească a desăvârșitei lipse de preparație militară și a politicei ambiguoase din 1913 și succesul diplomatic înregistrat de România, după războiul balcanic, au contribuit, într-o mare parte, să dea societății și guvernului o idee exagerată de valoarea lor. Români cari au exagerat valoarea lor politică și militară au acum o amară decepție. Din punct de vedere al intereselor rusești, considerațiunile următoare trebuie să ne conducă în prețuirea situației de acum, din România.

„Dacă lucrurile s'ar fi dezvoltat în așa chip în cât înțelegerea politică și militară din 1916 cu România să fie în totul îndeplinită, un stat foarte puternic ar fi fost creat în Balcani compus din Moldova - Valachia - Dobrogea (România de acum) din Transilvania, Banat și Bucovina (câștiguri în virtutea tratatului din 1916) cu o populație de aproape 13 milioane. În viitor, acest stat cu greu ar fi hrănit simțimânte amicale față de Rusia și ar fi avut drept am-

biție să îndeplinească visurile naționale, în Basarabia și în Balcani. Prin urmare, prăbușirea planurilor de mare putere ale României în proporțiile arătate nu se opune în chip particular intereselor politice ale Rusiei. Această împrejurare trebuie să fie folosită de către noi în vederea consolidării acestor legături forțate cari unesc Rusia cu România pentru un timp cât mai lung cu putință.

„Succesele noastre pe frontul român au pentru noi o importanță extraordinară ca o posibilitate unică de a sfârși, odată pentru totdeauna, chestiunea privitoare la Constantinopol și la strămtori. Evenimentele de acum din România au modificat, de sus până jos condițiunile tratatului din 1916. În loc de sprijinul relativ modest pe care Rusia era ținută să-l dea în Dobrogea, ea a trebuit să înceară dintr-o dată apărarea teritoriului român peste tot, aproape numai trupele rusești. Acest ajutor militar al Rusiei a luat, acum, așa proporții în cât făgăduiala de despăgubire teritorială a Rusiei, pentru intrarea sa în război, prevăzută în acordul menționat mai sus, trebuie, fără îndoială, să fie supus unei revizuirii.

VI

DOCUMENTELE SARRAIL

No. 23¹⁾ *Scrisoarea No. 894 din 7 Aprilie 1916²⁾ adresată de către generalul Sarrail marelui cartier general francez.*

Spre a răspunde ordinelor date, am dat socoteală la 7 Martie de

¹⁾ Documentele cu numerile 23, 24, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, au fost alese din cele 105 documente oficiale publicate de generalul Sarrail în

modul cum priveam posibilitățile ca să nu stau în defensivă. Stabilisem propunerile mele pe datele ce aveam asupra inamicului și asupra situației aliaților la Salonic.

Cred că trebuie să precizez astăzi unele puncte și să modific pe altele, de oarece unele date ale problemei au fost modificate. (Ordinul unui eventual atac fără a ține seamă de forțele adversarului; intrarea în linie numai a Sârbilor; informațiile asupra cooperării eventuale a 200.000 de Turci cu Bulgarii; trimiterea a două divizii bulgare pe frontul român).

1) *Ofensiva demonstrativă.* — Dacă se voește să se facă numai „bluff”, și după părerea mea cu efectivele de acum franceze sau engleze disponibile nu se poate face decât așa ceva, nu e de schimbat liniile mari pe cari le-am schițat și care au fost aproape de marele cartier general (depeșă din 20 Martie). Totuși englezii n’au primit încă nici un ordin permițându-le să înainteze; ei au prevenit că ar putea lua în seamă o ofensivă limitată, dar aceasta e totul; ar fi grabnie să li se dea ordinul să o desăluțuiască imediat.

O înaintare, chiar spre a „bluff”-a, nu poate avea drept rezultat de a reține pe germani pe frontul nostru dacă nu e executată în momentul ofensivei generale pe toate fronturile. Este o chestiune de timp trebuincioasă spre a face naveta, dela frontul balcanic către un alt front. Trebuie deci ca, de mai înainte, germanii să se

lucrarea sa „Mon Commandement en Orient”, proiectează destulă lumină pentru explicarea evenimentelor petrecute pe frontul Macedoniei în legătură cu aplicarea convențiunii militare ruso-română din 1916.

simtă sub amenințarea unui atac pentru ca să nu se mai poată gândi să întrebuițeze aiurea forțele de pe frontul balcanic. În temeiul acestei considerații, am aruncat de mai multe zile toată cavaleria și trei brigăzi mixte. Operațiunea e deci amorsată o voiu continua după împrejurări.

2) *Ofensiva reală.* Cât despre o adevărată ofensivă, azi sau mâine ca și eri, trebuiesc forțe îndestulătoare. Or, din ultimele telegrame reese că numai sârbii trebuie să sosească. Acest spor este neted neîdestulător. Cu patru divizii franceze, cu, chiar patru divizii engleze din Salonic, cu șase divizii sârbești, adică cu 250.000 de oameni nu e cu putință să ataci 400 sau 450.000 de bulgari, germani și austriaci ce se pot strânge pe o frontieră împănată cu fortificații; nu e chiar cu putință să ataci 350.000 de dușmani cari ar rămâne admittând că unele noi divizii bulgare ar fi trimise cum e probabil, în spre România; e peste putință de încercat ceva rațional dacă turcii se unesc cu aceste elemente, chiar dacă în loc de 200.000 cât s’a anunțat vor fi mult mai puțin numeroși.

Ceva mai mult, Sârbii nu vor fi disponibili decât în Iunie, cel mai de vreme. Deci de acum până atunci nici o adevărată ofensivă. Trebuie să se știe, să se spună, să se mărturisească să ne bazăm planul ofensiv pe cele de mai sus.

În Iunie, Iulie, August băntue căldura; ar fi deci rațional să începem la acea epocă o operație demnă de acest nume!

Cred totuși că trebuie să afirm neted că o ofensivă este cu putință și de dorit; dar pentru ea ea să poată da o decizie, trebuie fixată

în mod sincer epoca când s'ar putea face, trebuiesc adunate încă de acum, de mai înainte, mijloacele indispensabile pentru executarea ei: material și personal.

Dacă această ofensivă nu este pregătită și hotărâtă imediat pentru o epocă cât mai apropiată spre a nu lăsa pe inamic să se retranșeze din ce în ce mai mult, armata Orientului va fi redusă la acțiuni de „bluff” conservând numai Salonicul. Sfortarea făcută este în raport numai cu acest unic rezultat! Nu mi-e permis să judec această chestiune de ordin pur diplomatic.

No. 24¹⁾ *Telegrama din 20 Aprilie 1916, adresată generalului Sarrail de către generalisimul Joffre*

Drept răspuns la scrisoarea dv. din 7 Aprilie 849/3:

1) War-Office mă informează că s'au dat generalului Mahon instrucțiuni pentru ca, conform cererei d-v., detașamente engleze să fie trimise spre fruntaria greacă spre a urmări operația demonstrativă începută de trupele franceze.

2) Cât privește ofensiva reală, vă atrag atențiunea asupra următoarelor puncte:

A) Comandanții șefi ai armatei aliate întruniți în conferință au stabilit planul general al operațiilor și au decis să pronunțe sfortarea concordantă pe teatrul de operațiuni principale.

Acest plan nu mai poate fi modificat, și veți socoti că el nu poate să fie discutat fără a avea în mâini toate elementele de informație și de apreciere cari au servit drept bază la această otărăre.

B) Comandanții șefi n'au jude-

cat cu putință o ofensivă în proporții mari în Balcani căci, dacă-i drept că frontul întărit bulgar, într'adevăr cu întreruperi, prezintă mai puțină soliditate decât celelalte fronturi și că din această cauză teatrul balcanic se prezintă mai mult decât altele la războiul de mișcare, nu trebuie uitat că după bătălia dela fruntaria greacă mișcarea înainte nu poate fi de cât extrem de încetată din lipsa căilor ferate, a numărului și a folosului mărginit dat de drumurile de aprovizionare.

Pe lângă acestea, marinele aliate cu totul absorbite până la sfârșitul lui Iunie, cu transporturile sârbești, cu aprovizionarea armatei Orientului, n'ar fi putut aduce la timp, personalul și materialul suplimentare pe care le-ați judecat necesare (șase divizii, cel puțin).

C) Aplicarea planului hotărât poate din contra, să atragă armatei orientului obligația de a pronunța cu propriile ei forțe în momentul ofensivei generale, atacul ce v'am cerut să pregătiți cu serioarea din 10 Martie No. 6524.

În acest caz, imobilizând forțele dușmane care-i stau în față, armata d-v. va avea o misiune poate grea, însă folositoare în cel mai înalt grad cauzei comune.

D) Ofensiva care va putea să vă fie cerută nu se prezintă, de altfel, în condițiuni așa de neprielnice cum le arătați:

Mai întâiu, în cazul unui concurs român sau chiar grec, superioritatea numerică considerabilă vă va fi câștigată și rezultate mari pot fi scontate.

În lipsa acestor două concursuri veți dispune de aproape 300.000 de combatanți francezi, englezi și sârbi contra a 260.000 de germano-

bulgari cari vă stau în față acum și cari în cazul cel mai nefavorabil ar putea fi întăriți cu 120.000 de bulgari aduși dela fruntaria română.

Trupele turcești disponibile în Tracia se ridică numai la 70.000 de oameni: înaintarea rusească în Armenia face intervenirea lor în Macedonia cu totul neprobabilă.

Forțele dușmane sunt acum și vor fi într'adevăr la începutul operațiilor împărțite pe un front de 450 de kilometri pe câtă vreme ale d-voastră vor fi concentrate.

E) Nu se poate admite ca temperatura să se opună operațiilor cu începere din Iunie. Al doilea războiu balcanic a debutat la 28 Iunie și trupele europene în trecut și în prezent au întreprins vara expediții coloniale într'o climă mai ucigătoare fără a avea mijloacele cari sunt de pe acum la dispoziția armatei Orientului.

3) Vă confirm prin urmare directivele mele din 10 Martie și vă invit să împingeti preparația atacului d-v. eventual.

Din parte-mi iau dispozițiuni ca să activez organizarea și transportul trupelor sârbești și intervin din nou pe lângă War-Office pentru ca trupele britanice dela Salonic să fie echipate în scurt timp ca trupe de munte".

(ss) *General Joffre.*

No. 37¹⁾ *Telegrama No. 1026/5 din 6 Iunie 1916 adresată de către generalul Sarrail M. C. G. F.*

„Generalul Milne mi-a notificat telegrama următoare primită dela Londra:

„Politica guvernului britanic este împotriva angajării unor o-

1) Pag. 357. — General Sarrail. — Mon commandement en Orient.

perațiuni ofensive în Balcani. Trupele britanice trebuiesc să fie considerate ca o armată independentă, ne operând sub ordinele generalului Sarrail, decât numai în ceea ce privește apărarea câmpului întărit dela Salonic".

Generalul Milne mi-a cerut, prin urmare, să formeze dispozitivul defensiv către Struma în zona unde se găsește acum divizia a 17 colonială și m'a asigurat de cooperarea sa complectă sub rezervele formulate de guvernul său.

Acest eveniment supărător, cu toate gravele sale inconveniente, nu mă va împiedica să atac, numai cu forțele sârbești și franceze dela Poroj la Florina.

No. 38¹⁾.—2265/M și 2266/M din 12 Iunie *Marele Cartier General către comandantul șef al armatei Orientului.*

Drept răspuns la telegramele d-v. No. 1026/3 și 1043/3 din 6 și 8 Iunie:

1) Intre guvernele și înaltele comandamente franceze și engleze se urmează conversații cu privire la linia de conduită de ținut la Salonic. Guvernul englez judecă neoportună pentru un moment, ofensiva corpului expediționar și insistă ca să nu fie târât la această ofensivă înainte ca eventual să se fi stabilit data ei între ambele guverne dacă împrejurările ar deveni favorabile.

2) Vă voiu trimite instrucțiuni precise de îndată ce un acord va fi stabilit, dar de pe acum atrag atențiunea d-v. asupra următoarelor puncte:

A) Misiunea d-v. rămâne și de acum încolo de a lipsi armata germano-bulgară, pe cât va fi cu putință, de libertatea ei de manevră

prin amenințarea ce va rezulta din concentrarea d-v. în apropierea frontarii grecești și din lucrările de comunicație.

B) Așteptând instrucțiile evitați toate dispozițiile care ar putea brusca situația și târâ forțele aliate în operațiuni ofensive străine apărării Salonicului.

No. 39¹, 2). Ministrul Franței din Athena către generalul comandant șef al armatei Orientului. No. 261. 14 Iunie.

Primesc dela d. Briand telegrama următoare: „Secret”.

Adresez următoarea telegramă la Londra; vă rog să o aduceți foarte confidențial la cunoștința generalului Sarrail căruia ministrul de războiu îi va comunica direct și în detaliu instrucțiile guvernului:

„Vă autoriz să confirmați primirea notei engleze arătând că primim punctul de vedere britanic care consistă în amânarea ofensivei dela Salonic din motive tehnice, dar sub rezerva expresă că luăm act de îndoita făgăduială a guvernului englez:

1) Să examineze mai târziu condițiunile unei ofensive la Salonic de îndată ce împrejurările și starea trupelor și a materialelor vor permite-o.

2) Să se grăbească încă de pe acum echiparea armatei engleze a Orientului în așa fel în cât să fie pusă, cât mai de grabă, în stare de a lua parte la o acțiune eventuală și de a putea, în această ipoteză, să-și dea fără nici o nouă întârziere, concursul ei trupelor franceze pe care guvernul Republicii le echepează din partea lui

în chipul cel mai complet, și care vor fi înzestrate cu de toate în cursul lunei Iulie.

Guvernul va trimite instrucțiuni generalului Sarrail spre a-i comunica hotărârile stabilite la conferința dela Londra și îi va da directive conforme cu acordul intervenit între guvernele francez și englez pentru ca ofensiva să nu aibă loc decât în ziua când cir cumstanțele, starea trupelor și a materialului o vor face cu putință și folositoare”.

(ss) *Guillemin.*

No. 40¹).—3215 și 3216/m din 26 Iunie numai pentru generalul Sarrail și șeful său de stat major.

1) Dela telegrama mea No. 2835/m. din 20 Iunie care vă dădea hotărârile luate la conferința dela Londra guvernul britanic ne-a făcut cunoscut:

A) Echipamentul diviziilor engleze nu va fi sfârșit înainte de Septembrie și complectarea artileriei grele nu va fi probabil gata înainte de Noembrie.

B) Aceste divizii nu sunt sub ordinele dv. decât numai pentru operațiunile pe care englezi le socotesc acum posibile, adică pentru apărarea Salonicului.

2) Cu toate acestea, se pot produce în Balcani cari să ne oblige, în interesul coaliției, să fixăm grosul forțelor bulgare pe frontaria greacă spre a permite armatei române să intre în linie în contra Austriei fără să aibă să se teamă de Bulgaria.

3) În cazul când chiar cu acest eveniment guvernul britanic nu

1), 2) Pag. 358. General Sarrail. Mon commandement en Orient.

1) Pag. 359. General Sarrail. Mon commandement en Orient.

va crede de datoria lui să ia parte la acțiunea trebuincioasă, vă rog să mă informați dacă socotiți că numai cu forțele franceze și sârbești să puteți ataca forțele bulgare pe fruntaria greacă, cu obiectivul minim de a le împiedica să lucreze pe alte fronturi, și în această ipoteză care ar fi planul dv. de operații.

No. 41. — Telegrama din 27 Iunie 1916, No. 1098/3 răspuns la 3215.

Nu intră în atribuția mea să știu dacă armata română va merge cu noi, informațiile mele prin călătorii și consulii ce sosesc din România îmi arată că România are aceleași simțimente ca și Grecia asupra nevoei de a sta neutră.

Totuși, dacă Bulgarii trebuie să fie reținuți pe fruntaria greacă, este trebuincios să-i facem să creadă într'un atac adevărat, și, spre a-i înșela, de a ataca nu spre a străpunge frontul în direcția ultimă Sofia, ci numai spre a pune stăpânire pe fruntarie și a-i imobiliza. Trebuie să avem deci un front agresiv cât mai întins, cu putință.

Pe de altă parte, sârbii au trimis deja către fruntarie pe teatrul operațiilor lor viitoare, așa cum vi le-am expus, recunoașteri, săpători, artileriști, stat-major. Socotesc deci că ei ar trebui să fie angajați dela Monastir la Ljumnica cum v'am expus deja. Ar fi de altminterlea folositor ca pentru menținerea moralului lor ei să nu știe nimic despre abținerea voită și sistematică a forțelor britanice.

No. 42. — Telegrama din 15 Iulie Marele cartier general francez, generalului comandant șef al Orientului.

No. 4977/m. — Secret — numai

pentru generalul Sarrail și șeful său de stat-major.

1) În telegrama mea 3215—3216/M din 25 Iunie vă făcusem cunoscut că, în cazul când România ar interveni alături de noi, trupele franceze și sârbești, chiar fără concursul trupelor engleze, vor lua ofensiva spre a fixa pe fruntaria greacă grosul forțelor bulgare.

2) Dela acea epocă negocierile cu România sunt în curs iar guvernul britanic a luat hotărârea de principiu că, în caz de intervenție română, toate diviziile englezești gata în acel minut pentru războiul de munte să ia parte la atac. El face...

No. 4979/M. — El face în acest minut o sfortare serioasă spre a grăbi organizarea diviziilor și a trimite artileria grea.

De altă parte, cer guvernului francez să insiste pe lângă guvernul britanic pentru ca toate diviziile engleze să participe la ofensivă, oricare dată ar fi fixată pentru atac și oricare ar fi gradul de pregătire al diviziilor.

3) Vă rog prin urmare să-mi supuneți proiectele de operațiuni.

A. — Având în vedere scopul...

No. 4890 M. Personal, numai pentru generalul.

...Scopul de a agăța armata bulgară la fruntaria greacă și de a o pune în neputință să execute o acțiune serioasă în contra României.

B. — Făcând întrebuintă de toate forțele aliate dela Salonic și afectând armatei engleze o zonă în care toate diviziile ei să poată fi folosite pentru bătălia inițială, chiar acele cari n'ar fi încă organizate pentru războiul de munte.

C. — Ținând seamă de înainta-

rea trupelor bulgare în valea Stru
mei.

**No. 43. — Telegrama din 17 Iulie
Marele Cartier general francez
comandantului șef al armatei O-
rientului**

No. 5204/M. — Foarte secret. —
Numai pentru generalul Sarrail
și șeful său de stat-major.

1) Proiectul convenției milita-
re între România și puterile im-
pătritei înțelegeri este acum în
lucrare. După primul schimb de
vederi, pare că un acord se va pu-
tea stabili pe baza următoare:

A. — Armatele aliate dela Sa-
lonic vor lua ofensiva pe la 1 Au-
gust cu toate forțele lor în vede-
rea de a acoperi inițial operațiile
mobilizării și concentrării arma-
tei române cât și acțiunea ei în
spre Austro-Ungaria în contra a-
nei ofensive dușmane pe frontul
de sud.

B. — România, la rândul ei, va
incepe dela 8 August operațiuni
active contra forțelor dușmane
dela sudul Dunărei cu o armată
de 200.000. de oameni, dintre cari
două sau trei divizii rusești.

No. 5205/M. — C. — Forțele a-
liate dela Salonic și forțele ruso-
române dela Dunăre vor avea ca
obiectiv de a distruge forțele duș-
mane și de a înfăptui unirea lor
în cel mai scurt termen cu pu-
tintă.

(ss) General Joffre.

**No. 46. — Traducerea telegramei
generalului Roberston către gene-
ralul Milne**

Am sfârșit aci, cu reprezentan-
ții aliați și români proiectul con-
venției militare privitoare la
intervenția română. Acest proiect
se trimite primului ministru ro-
mân spre a fi anexat la convenția

generală și spre a fi iscălit de pu-
terile aliate la București dacă este
definitiv primit. Vă voi trimite o
copie a convenției militare dacă și
când ea va fi încheiată. Punctele
principale ce vă privesc sunt: Ro-
mânia va intra definitiv în campa-
nie la 7 August și aliații dela Sa-
lonic vor reține pe bulgari pe
fruntaria greacă în așa fel în cât
să acopere concentrarea română.

Aliații vor începe acțiunea la
1 August, dacă însă România in-
tră mai târziu de 7 August, ac-
țiunea aliaților va fi amânată în
mod corespunzător. După intra-
rea în campanie a României, o
parte a forțelor române va opera
contra Austriei și o parte în le-
gătură cu aliații dela Salonic va
lucra în contra Bulgariei, după
împrejurări. Spre a se putea lua
dispozițiuni preliminare rezultând
din convenție, generalul Joffre a
trimis instrucțiuni generalului
Sarrail cu cari instrucții mă u-
nesc, în afară că, după cum am
spus, nu pot să-mi dau părerea
privitor la amănunțele planului
de operații ale generalului Sar-
rail, și că trebuia să vă rezerve
d-v. această chestiune. Vă voi
trimite o copie de pe instrucții,
după întoarcerea mea la Londra,
luni seara. În așteptarea lor, ru-
gați pe generalul Sarrail să vă
dea o copie. Observați că instruc-
țiile date generalului Sarrail vă
lasă întreaga latitudine asupra în-
tinderii cooperării d-v., desi a-
ceasta trebne să fie cât mai mare
cu putintă; că primul scop al a-
liaților este numai *fixarea Bul-
garilor*.

Nu poate fi vorba să încercați
să luați pozițiile inamice până
când nu veți fi îndestulați cu ar-
tilerie și că alte condiții vor per-
mite o speranță rațională de suc-

ces. Cu aceste rezerve puteți face imediat ceea ce cere generalul Sarrail în marginele posibilității, amintindu-vă totuși, că guvernul Majestății (Sale Britanice nu a probă să se ia ofensivă până la intrarea definitivă în campanie a României. Mă indoiesc încă, că ea va intra în joc și chiar de intră în joc, o ofensivă serioasă n'ar părea *nici necesară nici posibilă* pentru d.-v. în timpul celor trei sau patru săptămâni viitoare.

No. 47. — Marele Cartier General francez către generalul comandant șef al armatei Orientului, 29 Iulie.

Foarte secret. — Numai pentru generalul Sarrail și șeful său de stat-major.

Discuțiunea la București a proiectului convenției militare care v'a fost comunicat la 25 Iulie prevestește aproape sigur următoarele două modificări:

1) Data intrării în acțiune a României va fi cel mai târziu la 14 August.

2) Dânsa cere ca ofensiva dela Salsnic să precedeze cu zece zile intervenția ei.

Prin urmare fiți gata să începeți operațiuni ofensive cu începere dela 4 August.

No. 48. — Marele Cartier General francez către comandantul șef al armatei Orientului, 3 August.—

Telegramă secretă numai pentru generalul Sarrail și șeful său de stat-major.

1) Negocierile cu România sunt pe cale bună, acordurile nu sunt încă iscălite, dar pare că vor fi în curând.

Acordul nu este încă realizat asupra chestiunii ofensivei rusoromâne la sudul Dunărei. Guver-

nul român ar voi să nu declare războiul Bulgariei și să-și păstreze față de ea o atitudine defensivă. Guvernele aliate speră încă să unească România la vederile lor, dar, *dacă e necesar*, vor ceda asupra acestui punct.

2) Oricum ar fi însă, misiunea inițială a armatei Orientului, va rămâne să atace forțele bulgare dela frontaria greacă spre a le înlănțui libertatea de acțiune, însă data începutului operațiilor nu poate fi încă precizată. Vă voi preveni fără întârziere de iscălirea acordului și de data intrării d.-v. în operațiuni.

No. 49. — Marele Cartier General francez către comandantul șef al armatei orientului, 6 August 1916.

No. 6681/M. — Secret. — Numai pentru generalul Sarrail și șeful său de stat-major.

Urmare la telegramea mea din 6459/M din 3 August.

1) România reclamă spre a ataca pe Bulgari, un concurs prea important pentru Rusia să i-l acorde. Dânsa invoacă pe de altă parte greutățile de a modifica planul său de concentrare care prevede *defensiva* pe frontaria dela sud și refuză, prin urmare, *de a ataca* pe Bulgari la sudul Dunărei. Puterile aliate sunt de acord să cedeze *asupra acestui punct* spre a nu întârzia intrarea în linie a armatei române în contra Austriei, obiectivul capital al situației.

No. 6682/m. — 2) Cu toate că evenimentele ar putea țără România în contra Bulgariei, nu e de prevăzut, pentru un moment o acțiune combinată a forțelor d.-v. cu forțele rusoromâne.

3) Nimic nu e schimbat în mi-

siunea d-v. așa cum a fost defenită la paragraful 2 al telegramei mele din 3 August: *să se hărțuiască forțele bulgare dela fruntaria greacă* cu scopul de a le înlănțui libertatea lor de acțiune.

No. 50. — Ordinele date la 20 August 1916 la conferința generalilor aliați de către comandantul șef.

Generalul Joffre informează pe generali de acordul intervenit între înțelegere și România semnat la 17 August.

Acest acord cuprinde un angajament luat de această țară de a

declara războiul Austro-Ungariei, însă nu Bulgariei.

O depeșă adresată generalului Sarrail îi trimite instrucțiunile hotărâte în consiliul de războiul al aliaților

El are ca misiune de a ataca armata bulgară la 20 August, spre a lăsa armatei române întreaga libertate de acțiune din spre Bulgaria. Obiectivele armatelor aliate ale Orientului vor fi determinate ulterior.

Concepția generală a operațiilor poate fi rezumată astfel: efortare ofensivă către stânga, efortare defensivă către dreapta.